

(2)

श्री जुवन-मणि सद्वाचनमाला द्रष्ट

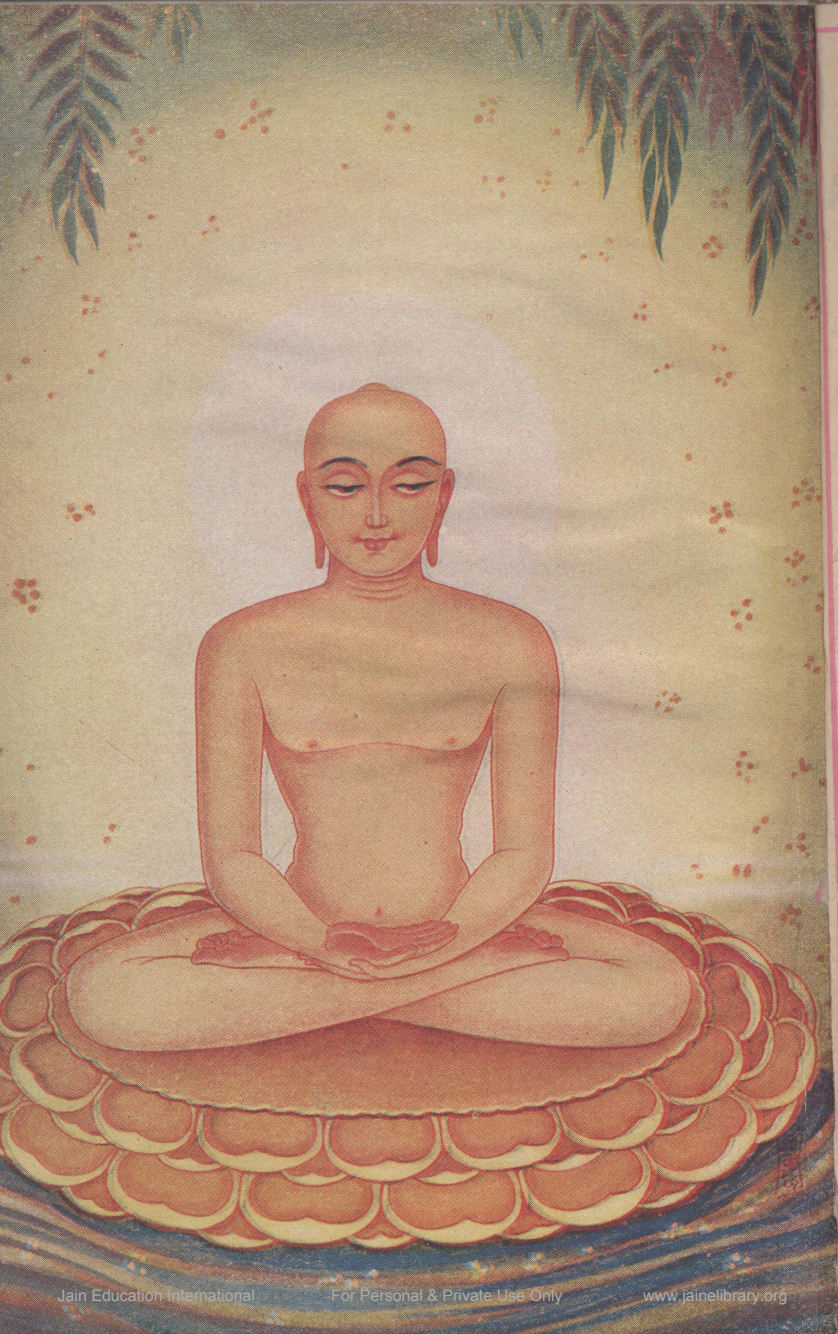
आ. श्रीकैलारसागरसूरि ज्ञानमन्विर

श्रीमहावीर जैन आराधना केन्द्र ।

कोवा (गांधीनगर) पि. 362008

नम्र सूचन

इस ग्रन्थ के अभ्यास का कार्य पूर्ण होते ही नियत
समयावधि में शीघ्र वापस करने की कृपा करें,
जिससे अन्य वाचकगण इसका उपयोग कर सकें.

જાન પ્રવર્તી પૂજા 'શુભવીર'

શ્રી
જીવનમણિ
સદ્વાચનમાળા
૬૨૨
અમદાવાદ.

સંપાદક :

જયસિંઘપુ

કિંમત : એક રૂપિયા

સંવત : ૨૦૧૯, ફાગણ સુદ ૧૩

પ્રથમ આવૃત્તિ : ૧૯૬૩

: પ્રકાશક :

ભાતભાઈ મણિભાઈ શાહ

શ્રી જીવન - મણિ સદ્વાચનમાળા ટ્રસ્ટ

હઠીભાઈના દેરા સામે : અમદાવાદ

: મુદ્રક :

ગોવિંદલાલ જગશીભાઈ શાહ : શારદા મુદ્રણાલય

પાનકોર નાકા : અમદાવાદ

‘ધર તો ગૃહિણીનું’
એ સૂત્રને વ્રત અને વિચાર દ્વારા
સાર્થક કરનાર
સ્વ. લીલાવતીબેન લાલભાઈ શાહને
અર્પણ

—સંપાદક

જન્મ : વિ. સં. ૧૯૭૧, જોડ : અમદાવાદ
લગ્ન : વિ. સં. ૧૯૮૫, અસાડ, અમદાવાદ
મૃત્યુ : વિ. સં. ૨૦૧૮, ફાગણ સુદ તેરશ, અમદાવાદ

મુનિ-મારગ ચિંતામણિ,
શ્રાવક સુરતરુ સાજ;
ખેહુ બાંધવ ગુણઠાણમેં,
જિમ રાજ ને યુવરાજ.

૫. શ્રી વીરવિજયજી

જીવન-પૂજા

નાટક દુનિયા દેખતે, નવિ હોય અભાવો;
શ્રી શુભવીરને પૂજતાં ઘેર ઘેર વધાવો.

શ્રી જીવન-મણિ ટ્રસ્ટનાં એક પ્રેરક અને મારાં સહ-
ધર્મચારિણી અ. સૌ. લીલાવતીના અવસાન કાળે, મૃતાત્માના
કલ્યાણનિમિત્તે, આજથી એક વર્ષ પહેલાં, કેટલાએક ધર્મ-
નિર્ણયો લેવામાં આવ્યા હતા.

એ વખતે એકાએક અમારા દિલમાં તેઓને અતિપ્રિય
એવું પૂજન-સાહિત્ય પ્રગટ કરવું—અને તેટલું સરળ, રંજક ને
સુધક રીતે રજૂ કરવું—તેવો નિર્ણય ઉદ્ભવેલો.

એ નિર્ણય અનુસાર સ્વર્ગસ્થની પહેલી મૃત્યુતિથિએ
પં. શ્રી. વીરવિજયજીકૃત ‘બાર વ્રતની પૂજા’ અર્થ સાથે પ્રગટ
કરીએ છીએ. અને તેટલાં ચિત્રો એમાં આપ્યાં છે, શક્ય
તેટલું સુશોભન કર્યું છે. એમ કરતાં અમારા મનને પ્રભુની આંગી
રચ્યા જેવો આનંદ આવ્યો છે. પણ અદ્ય સમય ને અતિ
પ્રવૃત્તિ—એ આ જમાનાના સર્વમાન્ય લક્ષણ પ્રમાણે અમે
ધારણા પ્રમાણે કંઈ કરી શક્યા નથી, તે માટે વાચકોની
ક્ષમા ચાહીએ છીએ.

આ કાર્યમાં આ ટ્રસ્ટના મારા સાથીમિત્ર શ્રી. જયભિખ્ખુ-
એ દિલના ઉછરંગથી કામ કર્યું છે; ઉપરાંત આ ભક્તિ-પૂજના

પ્રશસ્ત કાર્યમાં અનેક હાથ રળિયામણા બન્યા છે. અતિરુણુ પૂ. શ્રી. ત્રિપુટી મહારાજની સહાનુભૂતિ, સંગીતકાર શ્રી ભુરાભાઈની આત્મીયતા, ગુર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલયના માલિક શ્રી. શંભુભાઈ અને શ્રી. ગોવિંદભાઈની પોતાનું કામ અટકાવીને આ પુસ્તિકાનું મુદ્રણ કરી આપવાની તમન્ના, પંડિતવર્ય શ્રી દલસુખભાઈનાં સલાહ-સૂચનો અને પંડિતવર્ય શ્રી રતિલાલ દેસાઈનાં સદાનાં ખંત ને કાળજી અમને પ્રેરક બન્યાં છે.

ચિત્રકાર શ્રી રઘુનિભાઈ વ્યાસે પણ પુસ્તકના શણગારમાં ઉત્સાહભર્યો સહકાર આપ્યો છે. ફીનીક્ષ પ્રિન્ટીંગ વર્ક્સે પણ અમારી ભીડ ભાંગી છે. શ્રી વીરવિજયજી મહારાજ કહે છે, તેવો મનમેળો આ કાર્યમાં અમે અનુભવ્યો છે.

આ પૂજનું યથાયોગ્ય પ્રકાશન કરીએ, ને એ દ્વારા જીવનને પૂજા જેવું નિર્મળ ને સંગીતમય બનાવીએ, એ જ અભ્યર્થના ! છેલ્લે પરમ પ્રભુ પાસે એક જ પ્રાર્થના છે, કે—

‘દાયક નામ ધરાવો તો સુખ આપો રે,

‘સુરતડુની આગે રે શી બહુ માગણી ?

શ્રી. ‘શુભવીર’ પ્રભુજી મોંઘે કાળે રે,

‘દીયંતા દાને રે શાખાશી ઘણી.’

આશા છે કે અમારા ટ્રસ્ટના અન્ય ગ્રંથોની જેમ આ ગ્રંથામૃતનું પણ ચાતકજનો ઉદ્ધાસપૂર્વક પાન કરશે.

લાલભાઈ મ. શાહ

વ્યવસ્થાપક

શ્રી જીવન-મણિ સદ્વાચનમાળા ટ્રસ્ટ

વ્યવહાર-શુદ્ધિનો અરીસો

એ કવિ ધન્ય છે, જે પ્રભુની ભક્તિથી સભર ઉદ્ધારક
ગીતિ રચે છે !

એ ગીતકાર ધન્ય છે, જે સુમિષ્ઠ કંઠે આ પ્રેમરસનો
પ્યાલો પોતે પીએ છે, ને અન્ય સહુને પાય છે !

એ શ્રેતાઓને ધન્ય છે, જેનાં શ્રવણ, જિહ્વા ને મન
આ ભક્તિરસના પાનથી રંગમજ્જા બને છે !

એ વિદ્વાનોને ધન્ય છે, જેઓએ સો ટચના સુવર્ણ-
પાત્રમાં ટકનારી, સિંહણના દૂધ જેવી આગમવાણીને લોકકલ્યાણ
કાળે સરળ ભાવ ને સુસંવાદી અર્થમાં અવતારી છે !

આ ધન્યતાના ઉચ્ચારતું આજે સહુથી વિશેષ કારણ છે.

અત્યારે સંસારની શેરીઓ નિતની વઢવેડથી વ્યાકુલ બની
બેઠી છે. બાર બાર બૂરા પાડોશીઓ ચારે તરફથી માનવીને ઘેરી
રહ્યા છે ! એને દ્રવ્યમાં શાંતિ નથી, કીર્તિમાં શાંતિ નથી;

જીવનમાં શાંતિ નથી : શાંતિની ખોજ ચાલી રહી છે—કાઈ પણ યુગ કરતાં આજે સવિશેષ !

એક તરફ શાંતિ ખોજનો વિષય બની છે, તો બીજી તરફ કાયાનો ફૂંપો કાચો બન્યો છે; માયાનો રંગ ફિક્કો પડ્યો છે; જન્મજન્મ જળો બનીને લોહી ચૂસી રહી છે. એવી કપરી વેળાએ-મોંઘા કાળે ભક્તિસુધારસનું પાવનકારી ઝરણું જગતને જરૂર પ્રેરણા અને શાંતિ આપી શકશે.

એ કાળે દ્રુત હૈયામાં શ્રદ્ધાનાં અમી સીંચી, સમકિતની વાડી પ્રફુલ્લાવવાની છે, ને પંખી એ પાંખે ભેડે એમ જ્ઞાન અને ક્રિયા તરફ એકસાથે તાલબદ્ધ ડગ ભરવાનાં છે !

જ્ઞાનનો ખોજ ને અંતરનો અહમ ઉતારી ભક્તિના આ બાગમાં હળવા ફૂલ થઈને હરવા-ફરવાનું છે ! વેશ, લાષા, વ્યવહાર ને ઉપાધિ અહીં વ્યર્થ છે. સંસારમાં જે વ્યક્તિ ભક્તિ કરી શકે છે, સમર્પણ કરી શકે છે, એને સઘળું સાધ્ય છે. આ સઘળી માથાકૂટ આખરે તો અંતરવીણાના શુદ્ધ ભાવ જગવવા માટે છે : ભાવ જાગ્યો કે ભવનાશ થયો જ છે !

ભગવાને સંસારના તારણ માટે તીર્થ સરળયું; એમાં સાધુ-સાધ્વી અને શ્રાવક-શ્રાવિકા એવા ઉપાસનાની રીતે બે ભેદ બનાવ્યા. એ બે ભેદના અલગ અલગ બે ધર્મ બતાવ્યા : એક સાધુધર્મ ને બીજો શ્રાવકધર્મ. ધર્મનું એક અતિ મહત્ત્વનું અંગ તે વ્રત. શક્તિ મુજબ સહુને વ્રતભક્તિ આપી; એકને મહાવ્રત આપ્યાં, બીજાને એ જ વ્રત આણુવ્રત તરીકે આપ્યાં ! બંને માટે આચારના ઋચ્યા-ગ્રંથ સંયોજ્યા :

સાધુ માટે આચારાંગ સૂત્ર.
શ્રાવક માટે ઉપાસકદશાંગ સૂત્ર.

શ્રાવકનાં બાર વ્રતોની આ પૂજા છે. ઓગણીસમી સદીના કવિએ અઢી હજાર વર્ષ પહેલાં લગવાન મહાવીરે આર્ષવાણી રૂપે અર્ધમાગધીમાં લાખેલા શ્રાવકધર્મને અહીં ચાલુ ભાષામાં ઉતાર્યો છે. અથવા એમ કહીએ કે એ કવિએ ઉપાસકદશાંગ સૂત્રનો સંગીતમય ભાવાર્થ અહીં રજૂ કર્યો છે.

કોઈ યુગ જ્ઞાનનો હોય છે, કોઈ કર્મનો, તો કોઈ ભક્તિનો હોય છે. પણ એ ત્રણેમાં ભક્તિ સર્વશ્રેષ્ઠ છે, કારણ કે જ્ઞાની કે અજ્ઞાની, રાય કે રંક, સહુ કોઈ એ ભક્તિના તુંબે સરળતાથી ભવસાયર તરી શકે છે.

ગુજરાતમાં ભક્તિ ગંગાનું ઝરણુ અગિયારમી સદીમાં અવતર્યું. સર્વ ધર્મો એનાથી વ્યાપ્ત બની ગયા. આમ જનતાને જ્ઞાન ને તપ કરતાં ભક્તિ વધુ ભાવી. પંદરમા શતકમાં ભક્તકવિ નરસિંહના સમકાલીન કવિ દેપાલે પ્રભુ ભક્તિ-નિમિત્તે અર્વાચીન લોકભાષામાં જૈન કવિત્વનું ઝરણું વહાવ્યું ને પ્રથમ સ્નાત્રપૂજા રચી. સત્તરમા શતકના બીજા ચરણમાં શ્રી. સકલચંદ્ર ઉપાધ્યાયે સત્તરભેદી પૂજા નિર્માણ કરી. તે પછી મહાસમર્થ વિદ્વાન ઉપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજી મહારાજે શ્રી નવપદપૂજા ને શ્રી. દેવચંદ્રજી મહારાજે સ્નાત્રપૂજા અઠારમા શતકમાં રચી.

ને આપણા કવિરાજ પંડિત પંન્યાસ શ્રી વીરવિજયજી ઓગણીસમી સદીમાં થયા; તેમણે એક નહિ પણ અનેક

પૂજાઓ રચી : ૧. પંચકલ્યાણકની પૂજા. ૨. અષ્ટપ્રકારી પૂજા, ૩. નવ્વાણ્ણપ્રકારી પૂજા, ૪. બાર વ્રતની પૂજા, ૫. પિસ્તાલીસ અમગમની પૂજા, ૬. ચોસઠ પ્રકારી પૂજા વગેરે. તેઓની રચેલી સ્નાત્ર-પૂજા પણ મળે છે, જે આ દ્ર્ષ્ટ તરફથી પ્રગટ થઈ છે.

પ્રસ્તુત બાર વ્રતની પૂજા ઉક્ત કવિરાયની કૃતિ છે. એ વ્યવહારશુદ્ધિનો અરીસો છે. એમણે જે જે લયો સામે લાલખતી ધરી છે, એ આજના યુગમાં ચર્ચવાનો વિષય નથી રહ્યો, બલકે હાથકંકણ જેટલો સ્પષ્ટ થયો છે. વ્યવહારશુદ્ધિ ધરાવનાર માણસનાં વાણી, વર્તન ને વિચાર ઉપરાંત વેશની યથાર્થતા તરફ પણ કવિવરે લક્ષ્ય ખેંચ્યું છે. એમણે કેટલીક વ્યાખ્યાઓ એટલી બધી સ્પષ્ટ કરી છે, કે જે આજે એથી વધુ સ્પષ્ટ કરવી શક્ય નથી :

ચોરી માટે એક દૂંકું સૂત્ર એમણે આપ્યું છે :

‘ રાજદંડ ઉપજે તે ચોરી !

નાહું, પડયું વળી વિસરીએ. ’

જે ઉદ્ધમ કે ઉદ્યોગને રાજ્ય અપરાધ લેખે અને દંડ કરે, એનું નામ ચોરી ! કેવી દૂંકી ને ટચ વ્યાખ્યા ! આગળ પારકાનું ધન ગમે તે રીતે પોતાનું કરનાર ગૃહસ્થને કવિ કહે છે :

‘ પરધન લેતાં પ્રાણ જ લીધા,

પંચેન્દ્રિય હુત્યા વરીએ. ’

પારકાનું ધન હરી લેવું—પ્રાણહત્યા બરાબર પાપ ખતાવ્યું છે ! અને બહુ ગવાયેલા બ્રહ્મવ્રતના વિષયમાં દૂંકાણમાં પણ

કેવી સચોટ વાત કરે છે ! એ બ્રહ્મવ્રતને સર્વ વ્રતોમાં દીપક સમાન વ્રત કહે છે : અને સ્વદ્વારાસંતોષી પુરુષને એ બ્રહ્મચારી ગૃહસ્થ કહે છે. આ વ્રતનો મહિમા ગાતાં કવિ કહે છે :

‘સર્વ થકી જે બ્રહ્મવ્રત પાળે,
નાવે દાન હેમ કોટી.

એ વ્રત જગમાં દીવો, મેરે ખ્યારે ! ’

સમાજમાં સુચારિત્ર્ય પાસે કરોડો સુવર્ણદ્રમ્મના દાનની કંઈ પ્રતિષ્ઠા નથી, પહેલું સુચારિત્ર્ય ને પછી સુવર્ણદાન એ વાત કવિ ભારપૂર્વક નોંધે છે !

અનર્થદંડ, જે આજના યુગનું વ્યાપક લક્ષણ થઈ પડ્યું છે, એ તરફ કવિ લક્ષ દોરતાં કહે છે : ‘ઉપદેશ મેં પાપનો દાખીઓ, ફૂડી વાતે થયો હું સાખિયો જ રે ! ’

ખીજા વ્રતની ત્રીજી પૂજામાં કવિ કહે છે : ‘માંસાહારી કરતાં મૃષાવાદી ભૂંડો ને નીચ !’ સત્યની આ પ્રતિષ્ઠા માટે તેઓ દૃષ્ટાંત આપતાં કહે છે :

એક ચંડાળ સ્ત્રી, અને તે પણ માંસાહારી : એ પોતાને ખેસવાનું સ્થાન જળ છાંટીને શુદ્ધ કરતી હોય છે.

એ વેળા ભાનુ નામનો પંડિત આ ચોખ્ખલિયાવેડા માટે એ પરમાદી ખાનારી ચાંડાલિકાને પ્રશ્ન કરે છે : ‘શું કરે છે તું !’

ચાંડાલિકા કહે છે : ‘હું જૂઠા માણસના પગ અહીં પડ્યા હોય ને આ જગ્યા અશુદ્ધ થઈ હોય તો જળ છાંટી શુદ્ધ કરું છું.’

આજના જીવન-વ્યવહાર જે મોટે ભાગે જૂઠ્ઠી ચાલે છે, એના માટે કવિનો આ ટોણો કેવો વેધક છે !

માણસને સ્વસ્થ, શાન્ત ને તંદુરસ્ત રાખનારા જીવનના અનેક આચારો ને વ્યવહારોને આપણા પ્રતાપી પૂર્વ-પુરુષોએ ધર્મમાં સામેલ કરી દીધા છે. એની શુદ્ધિ માટે કવિ જ્યાં ત્યાં અંગુલિનિર્દેશ કરે જ છે. રાતે ન જમવું, વાસી ન ખાવું, રથ-ઘોડાની વ્યર્થ શરતમાં ન ઊતરવું, ખોટી સાક્ષી ન આપવી, કૂંડા તોલ-માપાં ન રાખવાં. અરે, એ વસ્ત્રોના વિવેકની બાબતમાં પણ કથે છે કે—

‘અતિ ઉદ્ભટ વેશ ન પહેરીએ રે લોલ !
નવિ ધરીએ મલિનતા વેશ જો.’

એક એક પ્રત અને એના અતિચારો વિષે થોડી વાત પણ વિગતથી ચર્ચવા જઈએ, તો ખાસ્સો એક મહાગ્રંથ તૈયાર થાય તેમ છે. એટલે અજબ સારૂંપ વાણીમાં આ પૂનઝો રચીને, જીવનના ધોરી માર્ગ અને એનાં જોખમો સામે લાલબત્તી દેખાડનાર મનમીઠા કવિમયૂરને જ ટહુકવા દઈએ. અમે તો એમની મસ્તભાવભરી એચાર ગીતપંક્તિઓને યાદ કરીને વિરમીશું :

‘નહિ વાર અચળ સુખ સાધંતે,
ઘડી દાય મળો જો એકાંતે !’

હે પ્રભુવર ! ઉરના એકાંતમાં આપ એ ઘડી જેટલા વખત માટે પણ પગલાં કરો, તો મુક્તિસુખસાધના કંઈ બહુ દૂર નથી ! ભક્તની સાક્ષાત્કારની કેવી તમન્ના !

‘અમે કેસર કેરા કીચ કરીને પૂજી રે !
તોહ પહેલે વ્રત અતિચાર થકી હું ધૂજી રે !’

રે પ્રભુ ! હું અવિવેકી પૂજારી નથી. પૂજા કરવાનું તો બહુ રીતે મન છે: શું લાવું ને શું ન લાવું ! પણ પૂજામાં વિવેક ભૂલતાં અહિંસાવ્રત લાગે છે, એ હું જાણું છું; હું એ પણ જાણું છું કે તને પૂજા કરતાં વ્રત વહાલું છે.

‘એક શ્વાસે માંહે સો વાર સમરું તમને રે !
ચંદનખાલા જ્યું સાર આપો અમને રે !’

આપના નામની જપમાળા હરહમેશ હું જપું છું : શ્વાસે શ્વાસે સો વાર આપને સમરું છું; પણ એ જપમાળા કંચન-કામિની કાળે નથી ! ચંદનખાળાને જે તપ, ત્યાગ ને યાવત મોક્ષસુખ આપ્યું, તેની માગણી માટે છે.

આપણી પણ માગણી એવી જ હો !

કવિનો જય હો ! અમૃતનો આસ્વાદ કરાવનાર અણુ-ગારનો વિજય હો ! એની વાણી ફળો ! આપણાં અંતર શુદ્ધ બનો !

‘વ્રત ધરતાં જગમાં જશ ઉજ્જવલ,
સુરલોકે જઈ અવતરીએ રે !
ચિત્ત ચોખ્ખે ચોરી નવિ કરિએ !’

કવિ વરદાન આપે છે: વ્રત ધારણ કરશો, તો આ જગમાં તમારો યશ ઊજળો થશે, ને પરલવમાં અમરલોક મળશે. લલા, આથી વધુ શું જોઈએ ?

કવિરાજનું નિખાલસ અંતર તો જુઓ. એ સાધુને ચિંતા-મહિરત્ન કહે છે, તો શ્રાવકને સુરતરુ કહીને બડલાગી બતાવે છે. કવિ સંસારની નિંદા નથી કરતા. એ જાણે છે કે એ પંકમાં જ પંકજ ઊગે છે, ઊગ્યાં છે, ને ઊગવાનાં છે. તેથી જ કવિવર ધન્યવચન ઉચ્ચારે છે : જીયાચ્ચિરં શ્રાવકકલ્પવૃક્ષઃ ।

‘ શ્રાવક સુરતરુ ચિરંજીવ હો ! ’

અંતે આ પુસ્તકમાં અતિ ઝડપના કારણે અને અન્ય પ્રવૃત્તિઓમાં મગ્ન હોવાને લીધે અનેક ક્ષતિઓ રહી ગયાનો સંભવ છે. સંપૂર્ણ જ્ઞાની તો એક સર્વજ્ઞ છે. બાકી બધા ભૂલને પાત્ર છે. આ કૃતિના દોષો તરફ જો કોઈ મહાનુભાવ આંગળી ચીંધ્યાનું પુણ્ય કરશે, તો અમે તેના આભારી થઈશું.

આ બધી પ્રવૃત્તિઓમાં અંતરનો એકતારો એક જ વાત ગુંજતો રહ્યો છે : ન હિ કલ્યાણકર્ત્ત્વ કશ્ચિત્તદુર્ગતિં તાત ગચ્છતિ । ભાવ જ ભવ વધારનાર ને ભવ ઘટાડનાર છે. શુભ ભાવથી કરેલું કાર્ય ક્યારે દુર્ભાવ કે દુર્ગતિ માટે થતું નથી, બલકે કલ્યાણસાધક બને છે, એ અમારા અંતરે શ્રદ્ધા છે.

આ પુસ્તિકા તૈયાર કરવામાં કેટલાક ગ્રંથોનો ઉપયોગ કર્યો છે: ખાસ કરીને ભાવનગરથી પ્રગટ થયેલ ‘ સાર્થ બાર વ્રતની પૂજા ’નો તથા અમારા સ્નેહી માસ્તર જશવંતલાલે પ્રગટ કરેલ ‘ પૂજાસંગ્રહ ’ વગેરે નો અર્થશુદ્ધિ ને પાઠશુદ્ધિમાં ખાસ લાભ લીધો છે, તે સહુના અમે ઋણી છીએ.

ચંદ્રનગર : અમદાવાદ-૭

—જયભિખુ

પંડિત શ્રી વીરવિજયજીકૃત
બાર વ્રતની પૂજા
[અર્થ સાથે]

રચના કાળ : વિ. સં. ૧૮૮૭ : દિવાળી
રચના સ્થળ : રાજનગર (અમદાવાદ)

‘શુભવીર’

[પંડિત શ્રી. વીરવિજયજી મ.]

પ્રસિદ્ધ પૂજાગીતકાર, પંડિત કવિ પંન્યાસ શ્રી વીરવિજયજી જેઓએ ‘શુભવીર’ના તખ્તલુસથી પોતાની મોટા ભાગની કૃતિઓ રચી છે, તેઓ ઓગણીસમી સદીના જાણીતા સ્તુતિસ્તોત્રકાર, આખ્યાનકાર, રાસ ને કીર્તનકાર હતા. જૈનોના દયારામ તરીકે તેઓ વિખ્યાત હતા. તેઓએ પોતાની સંખ્યાબંધ કૃતિઓથી એ વખતના પદ્મ સાહિત્યને સભર કર્યું છે.

આ સ્વનામધન્ય કવિવરનો જન્મ ગુજરાતના પાટનગર અમદાવાદમાં, ઘીકાંટા આગળ, શાંતિદાસના પાડામાં બ્રાહ્મણ કુટુંબમાં થયો હતો. તેઓનું નામ કેશવરામ હતું. પિતાનું નામ જટેસર ને માતાનું નામ વિજયાદેવી હતું. કેશવરામને રણિયાત નામની પત્ની હતી.

કેશવરામ એક વાર બહારગામ ગયા. મનમોજી આત્માને પાછાં વળતાં અતિ મોડું થયું. માતાએ ખિન્નઈને ઠપકો આપ્યો. જીવાન કેશવરામથી આ ઠપકો સહન ન થયો. એ રોયકા ગામે ગયા ને ત્યાં રહ્યા. વારસામાં ઊતરી આવેલી વિદ્યા એમની આજીવિકા માટે પૂરતી હતી.

માતાના વાત્સલ્યે ફરી વિજય મેળવ્યો, પણ કેશવનું અંતર વૈરાગ્યવાસિત થયું હતું. એ વખતે અમદાવાદ સુપ્રસિદ્ધ જૈનપુરી લેખાતી, ને રાજનગર તરીકે વિખ્યાત હતી. અમદાવાદમાં શેઠ હેમાભાઈની, શેઠ પ્રેમાભાઈની, શેઠ હઠીભાઈની જાહોજલાલીનો સમય ચાલતો હતો. મુંબઈમાં શેઠ મોતીચંદ અમીચંદ વગેરે અગ્રગણ્ય હતા. વિદ્વાન જૈન સાધુઓ પણ ધર્મની

ભરપૂર જાહોજલાલી પ્રવર્તાવતા: રાજદ્વારે ને લોકદ્વારે આ મુનિપુંગવોની અજબ પ્રતિષ્ઠા હતી. અદ્વારે આલમ એમના શિષ્યગણમાં સમાતી.

નિત્ય જમણુ, નિત્ય ઓચ્છવ, નિત્ય પ્રતિષ્ઠા ને નિત્ય સંધોનાં ભવ્ય પ્રયાણુ થતાં રહેતાં. એ યુગ સુખ-શાન્તિનો હતો. શત્રુંજય પર અસંખ્ય મંદિરો અદ્ભુત કલાકારીગરીથી નિર્માણ થઈ રહ્યાં હતાં. આખું પાલીતાણા રાજ્ય નગરશેઠ હેમાભાઈ ને ત્યાં ગિરો હતું !

સ્વાભાવિક છે કે કેશવરામના વૈરાગ્યવાસિત દિલને જૈન સાધુઓનો પરિચય રુચ્યો હોય. એમના કડક સિદ્ધાંત મનને ભાવ્યા હોય. એટલામાં માતાનો સ્વર્ગવાસ થયો. કદાચ નિઃસંતાન પત્ની પ્રથમ ગુજરી ગઈ હશે. બધું વેચીસાટી માતાનું કારજ કરી કેશવરામ ‘ભલું થયું ભાંગી જન્મજ’ની જેમ નિવૃત્ત થયા.

પછી સિદ્ધગિરિના કોઈ સંઘ સાથે કેશવરામે પાલીતાણા તરફ પ્રયાણ કર્યું, પણ માર્ગમાં તેમને વ્યાધિએ ઘેરી લીધા. શ્રી. શુભવિજયજી નામના સુત્ર મુનિરાજે તેમને પોતાની પાસે રાખ્યા ને ઉપચારથી સ્વસ્થ કર્યા. કેશવરામને ‘સગપણ એક સાચું રે જિન અનગારતું’ થઈ રહ્યું.

કેશવરામ હવે સાધુઓના અતેવાસી બની ગયા. અને અભ્યાસ, તપ ને વિહારનું મુનિ જેવું જીવન ગાળવા લાગ્યા. પાલીતાણાથી ખંભાત તરફ ગુરુએ વિહાર કર્યો. શાસ્ત્રાભ્યાસ ને તપ આચરતા કેશવરામ મુનિની જેમ ગુરુ સાથે વિહરી રહ્યા.

માર્ગમાં પાનસર ગામે પં. કેશવરામે દીક્ષા ગ્રહણ કરી. (વિ. સં. ૧૮૪૬, કારતક) ખંભાતના શ્રી સંઘે દીક્ષાઉત્સવ કર્યો.

પં. કેશવરામ મુનિ વીરવિજય બન્યા. તેઓ પોતાના ગુરુભાઈ ધીરવિજયજી ને ભાણુવિજયજી સાથે સંયમ ને સ્વાધ્યાયમાં આગળ વધ્યા. અંદર સંસ્કારો તો પડ્યાજ હતા, જરાક ઉખા મળતાં અંતરની ઉખર ભૂમિને ભેદીને હરિયાળીરૂપે બહાર આવ્યા. કવિત્વનું ઝરણ કૂટયું; એ કવિત્વને સંયમ, તપ ને ભક્તિનું ગાન ભાવ્યું. સં. ૧૮૫૮માં કવિશ્રીએ સુરસુંદરી રાસ, નેમિનાથ વિવાહનો (વિવાહનો ગરબો) ને સ્થૂલિભદ્રજીની શિયળવેલ રચી. પોતાના ગુરુ શુભવિજયજીનું ચરિત્ર 'શુભવેલી' નામથી રચ્યું.

આ પછી અમદાવાદથી તેઓ ગુરુ સાથે વડોદરા ગયા. ત્યાં યોગ વહેવરાવી ગુરુએ તેઓશ્રીને પંન્યાસપદથી વિભૂષિત કર્યા. સં. ૧૯૬૦, ફાગણ સુદ ૧૨. આ પછી તેઓએ સુંદર કવિત્વ પમરાવતા લીંબડી, વદવાણ, ભરૂચ, સુરત ને મુંબઈ સુધી વિહાર કર્યો. કવિમયૂર પોતાની કેકાથી સમાજને આહ્વાદિત કરી રહ્યો હતો.

એ વખતે યતિવર્ગનું પ્રાગલ્ભ્ય ધણું હતું. સુરતમાં એક યતિ સાથે ઝઘડો થયો. ઝઘડો નિથિનો હતો, એમાં કવિવરે એવો સુંદર વાદવિવાદ કર્યો કે એથી ટોપીવાળો (અંગ્રેજ) રાજ થયો, ને સુરતમાં તેઓએ નિવાસ કર્યો.

આ પછી તેઓ રાજનગરમાં આવ્યા. આ વખતે શ્રી સંઘે ભટ્ટીની બારી પાસે પોષધશાળા નિર્માણ કરી. આ

પોષધશાળામાં તેઓશ્રી રહ્યા. આજે પણ એ સ્થાન વીરના ઉપાશ્રય તરીકે વિખ્યાત છે.

સં. ૧૮૭૦ માં એમણે શાસ્ત્રપ્રમાણથી પ્રતિભાસિદ્ધિ કરીને પ્રતિમાના વિરોધીઓને રાજદરબારમાં ઝાંખા પાડ્યા. આ વિવાદસભામાં ભુજ, ખેડા, અમદાવાદના જાણીતા પંડિતો ને નાગરિકો ઉપસ્થિત રહ્યા હતા.

રાજનગરના જાણીતા શેઠ હડીસિંગ કેસરીસિંહે અમદાવાદમાં દિલ્હી દરવાજા બહાર ભવ્ય જિનાલય સ્થાપન કર્યું. પ્રતિષ્ઠા અગાઉ એકાએક ભાવભર્યા શેઠશ્રી ગુજરી ગયા. તેઓનાં બાહોશ ધર્મપત્ની હરકુંવર શેઠાણીએ દીનાનાથ જ્ઞેશી પાસે મુહૂર્ત કઢાવ્યું, ને પં. શ્રી. વીરવિજયજી મહારાજે અંજનશક્તિકા કરી. (સં. ૧૯૦૩, માસ વદિ ૧૧)

વિ. સં. ૧૮૮૭ માં કવિશ્રીએ બાર વ્રતની પૂજા અમદાવાદમાં ભટ્ટીની બારીની પાસે આવેલી પોષધશાળામાં રહીને રચી, અને ભણાવી

સં. ૧૯૦૮ ના ભાદ્રપદ વદિ ૩ ના દિવસે વિદ્વાન કવિ મુનિરાજ અમદાવાદમાં કાળધર્મ પામ્યા.

પંચાસજી પ્રખર વિદ્વાન હતા, અને કવિ હતા. બાર વ્રતની પૂજાની ઢાળોમાં તેઓએ આખા ઉપાસકદશાંગ સૂત્રને ગૂંથી લીધું છે : એમ પ્રાચીન પૂર્વપુરુષોનાં ચરિત્રો પણ તેમાં ગૂંથ્યાં છે. તેઓએ રચેલી થોડીએક કૃતિઓનો નામોદ્ભવ કરીને આપણે સંતોષ લઈશું. આજનો કોઈ અભ્યાસી પં. વીરવિજયજીની પૂજાઓ, રાસાઓ અને સ્તવનો પર એક

મહાનિબંધ લખી ડોક્ટરેટની પદવી લઈ શકે એટલી વિપુલ અને વિવિધ સામગ્રી એમની કૃતિઓમાં છે.

દશાર્ણભદ્રની સજ્જાય. ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના આધારે; કોણિકનું સામૈયું (આચારાંગ સૂત્રના આધારે); ચાતુર્માસિક દેવવંદન વિધિ, અક્ષયનિધિતપસ્તવન (કલ્પસૂત્રના આધારે); ધોસઠ પ્રકારી પૂજા-કર્મ પર (સં. ૧૮૭૪, અમદાવાદ); ૪૫ આગમની પૂજા (સં. ૧૮૮૧, અમ૦); નવ્વાણુ પ્રકારી પૂજા (શત્રુંગ્ય માહાત્મ્ય. સં. ૧૮૮૪, પાલીતાણા); બાર વ્રતની પૂજા (સં. ૧૮૮૭ દિવાળી, અમ૦ ઉપાસકદશાંગ સૂત્રના આધારે); ઋષભ ચૈત્યવંદન (ભાયખલા પ્રતિષ્ઠા સં. ૧૮૮૮); પંચકલ્યાણુક પૂજા (શંખેશ્વર સં. ૧૮૮૯); મોતીશાનાં ઢાળિયાં, ધર્મિભલકુમાર રાસ; હિત શિખામણુની સજ્જાય; મહાવીરના ૨૭ ભવનું સ્તવન; ચંદ્રશેખર રાસ; હઠીસિંહનાં ઢાળિયાં (સં. ૧૯૦૨); સિદ્ધાચલ-ગિરનાર સંઘ વર્ણન (સં. ૧૯૦૫); સંઘવણુ હરકુંવર સિદ્ધક્ષેત્ર સ્તવન સં. ૧૯૦૮; સ્તવન-સજ્જાયાદિ.

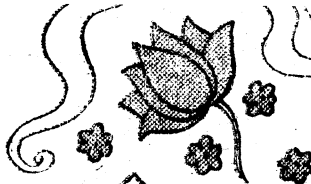
કવિશ્રી પોતાના જીવનના અંતિમ સમય સુધી ગીતિ રચતા જ રહ્યા.

તેઓ પ્રત્યેક પૂજાને અંતે પોતાની પરંપરા આપે છે: ને એ પાટપરંપરા અકબર-પ્રતિબોધક શ્રી. હીરવિજયસૂરિજીથી શરૂ કરે છે: શ્રી. હીરવિજયસૂરિ, શ્રી. વિજયસેનસૂરિ, શ્રી. વિજયદેવસૂરિ, શ્રી. વિજયસિંહસૂરિ, પં. સત્યવિજયજી, શ્રી. કપૂરવિજયજી, શ્રી. ખીમાવિજયજી, શ્રી. જસવિજયજી ને છેલ્લે પોતાનાં ગુરુ શુભવિજય બતાવે છે; તેઓના શિષ્ય એ પોતે.

जीवाचिरं धावककल्पवृक्षः।

आवकप्रत-सुरतसु इणियो।

પંડિત શ્રી. વીરવિજયભટ્ટ

બાર વ્રતની પૂજા

[અર્થ સાથે]

શ્રાવકરૂપ કલ્પવૃક્ષ

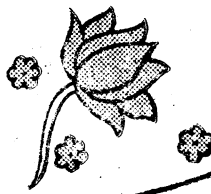

उच्चैर्गुणैर्यस्य निबद्धमूलं,
सत्कीर्तिशास्त्रा विनयादिपत्रम् ।
दानं फलं मार्गणपक्षिभोजि,
जीयाच्चिरं श्रावककल्पवृक्षः ॥

શ્રાવક સંસારનું સાચું કલ્પવૃક્ષ છે. ઊંચા પ્રકારના ગુણોથી જેનું મૂળ સુદૃઢ છે; સત્કીર્તિરૂપી જેની શાખા-ડાળીઓ છે; વિનય આદિ ગુણોરૂપ જેનાં પાંદડાં છે; દાનરૂપી ફળ જેને લાગેલાં છે; અને યાચકરૂપી પક્ષીઓ જેનો હંમેશાં લાલ પામે છે, એ શ્રાવકરૂપી કલ્પવૃક્ષ દીર્ઘ કાળ સુધી જયવંતુ વર્તે !

[એક સમ્યક્ત્વ-શ્રદ્ધાની અને પછી બાર વ્રતની એમ તેર પૂજા આમાં આપવામાં આવી છે.]

સમ્યક્ત્વારોપણે

પ્રથમ જાળપૂજા

દુહા

સુખકર શંખેશ્વર પ્રભુ, પ્રણુમી: 'શુભ' ગુરુ પાય;
શાસનનાયક ગાઈશું, વર્ધમાન જિનરાય. ૧

[સર્વ સુખોના દાતા શ્રી શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથ પ્રભુને પ્રણામ કરીને, તથા શુભગુરુ (અહીં કવિશ્રીના ગુરુ મુનિશ્રી શુભ-વિજયજીનો પણ ઉદ્દેશ્ય છે)ને પગે લાગીને, વર્તમાન શાસનના નાયક શ્રી. વર્ધમાન જિનેશ્વરની સ્તુતિ કરીશું.]

સમવસરણ સુરવર રચે, વન મહાસેન મોઝાર;
સંઘ ચતુર્વિધ થાપીને, ભૂતળ કરત વિહાર. ૨

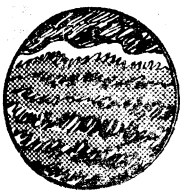
[શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની દીક્ષાનું તેરમું વર્ષ ચાલતું હતું. આટલા વખતમાં પ્રભુએ ફક્ત ૩૪૯ દિવસ ભોજન લીધું હતું; બાકી નિર્જળા ઉપવાસ કર્યા હતા. વૈશાખ સુદ દશમના દિવસે એથે પહોરે જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, મોહનીય ને અંતરાય આ ચાર ધાતિ કર્મોનો ક્ષય થયો, ને કેવલજ્ઞાન ને કેવલદર્શન પ્રાપ્ત થયું. પ્રથમ સમવસરણ દેવોએ રચ્યું. અહીંથી પ્રભુ મધ્યમા નગરીના મહાસેન-મહાસેન વનમાં પધાર્યા. વૈશાખ સુદ ૧૧નો દિવસ હતો. મધ્યમા નગરીમાં યજ્ઞ

શ્રી. શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથ

સયત્ત સુહંકર પાસઝ, શંખેશ્વર, સરદાર !
શંખેશ્વર કેશવ જરા, હરત કરત ઉપકાર.

ચાલતો હતો. અહીં ભગવાને પોતાની ધર્મસભા (સમવસરણ) યોજી, ને જગતપાંડિતો ગૌતમ-ધન્દ્રભૂતિ, અગ્નિભૂતિ, વાયુ-ભૂતિ, વ્યક્ત, સુધર્મા, મંડિક, મૌર્યપુત્ર, અંકપિક, અચલ-બ્રાતા, મેતાર્ય ને પ્રભાસ એમ અગિયારને જીજ્ઞાસુઓને પોતાના શિષ્યો બનાવ્યા. આ સભામાં ૪૪૧૧ બ્રાહ્મણ શિષ્યો બન્યા-શ્રમણધર્મ અંગીકાર કર્યો. આમ જેઓ સંસાર છોડીને આવ્યા એ શ્રમણ-સાધુ કહેવાયા; જેઓ સંસાર છોડી ન શક્યા છતાં શ્રદ્ધાવાન વ્રતી થયા તે ગૃહસ્થ-શ્રાવક કહેવાયા. સાધુ-સાધ્વી ને શ્રાવક-શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘની ભગવાને એ દિવસે સ્થાપના કરી ને પછી પોતે પૃથ્વીતલ પર વિહરવા લાગ્યા.]

એક લાખ શ્રાવક વ્રતધરા, ઓગણસાઠ હજાર;
સૂત્ર ઉપાસકો વર્ણવ્યા, દશ શ્રાવક સિરદાર. ૩

[આ શ્રીસઘમાં એક લાખ ને ઓગણસાઠ હજાર શ્રાવકો હતા; (ત્રણ લાખ ને અઠાર હજાર શ્રાવિકાઓ હતી) એમાં દશ શ્રાવકો મુખ્ય હતા, જેનું ' ઉપાસકદશાંગ ' નામના સૂત્રમાં વર્ણન છે. આ દશ શ્રાવકોનાં નામ-૧. આનંદ, ૨. કામદેવ, ૩. ગૃહપતિ : ચુલણીપિતા, ૪. સુરાદેવ, ૫. ચુદ્ધશતક, ૬. ગૃહપતિ કુંડકોલિક, ૭. સદ્દાણપુત્ર, ૮. મહાશતક, ૯. નંદિની-પિતા ને ૧૦. સાલિહીપિતા.]

પ્રભુ હાથે વ્રત ઉચ્ચરી, બાર તણ અતિચાર;
ગુરુ વંદી, જિનની કરે, પૂજા વિવિધ પ્રકાર. ૪
[આ શ્રાવક-શ્રાવિકાઓએ પ્રભુ પાસે શ્રાવક-ધર્મનાં બાર વ્રત

લીધાં, તેઓ એ વ્રતોને અતિયાર—સ્ખલન તજીને પાળે છે;
ગુરુને વંદે છે, ને પ્રભુની વિવિધ પ્રકારે પૂજા કરે છે.]

મુનિમારગ ચિંતામણિ, શ્રાવક સુરતરુ સાજ;
ખેડ બાંધવ ગુણુઠાણમેં, રાજ ને યુવરાજ. ૫

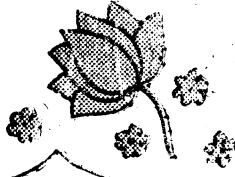
[ભગવાને પ્રરૂપેલા બે માર્ગ—બે ધર્મ: એક સાધુધર્મ, બીજો શ્રાવકધર્મ. આમાં સાધુધર્મ ચિંતામણિ રતનસમાન છે અને શ્રાવકધર્મ કદપતરુ સમાન છે. સાધુ અને શ્રાવક બંને ગુણુસ્થાનકની રીતે (પાંચમાં—છઠ્ઠામાં) બંધુ સમાન છે; અથવા રાજ ને યુવરાજ સરખા છે. સાધુ રાજ છે, શ્રાવક યુવરાજ—પટધર છે, ભવિષ્યમાં પદવી સંભાળનાર છે.]

શિવમારગ વ્રતની વિધિ, સાતમા અંગ મોઝાર;
પંચમ આરે પ્રાણીને, સુણુતાં હોય સુખકાર. ૬

[ભગવાન મહાવીરે કહેલા ઉપાસકદશાંગ નામના સાતમા અંગનાં દશ અધ્યયનો છે, તેમાં મોક્ષમાર્ગને માટે ઉપયોગી વ્રતનો વિધિ કહ્યો છે. પાંચમા આરામાં એ વિધિ સાંભળતાં જીવોને સુખ થાય છે.]

તિણે કારણ પૂજા રચું, અનુપમ તેર પ્રકાર;
ઉતરવા ભવજળનિધિ, એ છે આરા બાર. ૭

[આ ત્રિવિધ દર્શાવવા હું અનુક્રમે એક સમ્યક્ત્વ ને બીજાં બાર વ્રત (૧. સ્થૂલ પ્રાણિતપાતવિરમણ, ૨. સ્થૂલ મૃધા-વાદવિરમણ, ૩. સ્થૂલ અદત્તાદાનવિરમણ, ૪. સ્થૂલ મૈથુન-વિરમણ, ૫. સ્થૂલ પરિગ્રહપરિમાણ, ૬. દિગ્વ્રત, ૭. ભોગો-

પ્રભોગપરિમાણ, ૮. અનર્થદંડવિરમણ, ૯. સામાયિક વ્રત, ૧૦. દેશાવકાશિક વ્રત, ૧૧. પૌષ્ઠ વ્રત ને ૧૨. અતિથિ-સંવિભાગવ્રત) એમ તેરની તેર પૂજાઓ રચું છું. આ બાર વ્રતો ભવસાગર ઊતરવા માટે બાર આરા (ઘાટ) જેવાં છે.]

સુરતરુ રૂપાનો કરી, નીલ વરણમેં પાન;
રક્તવર્ણ ફળ રાજતાં, વામ દિસે તસ ઠામ. ૮

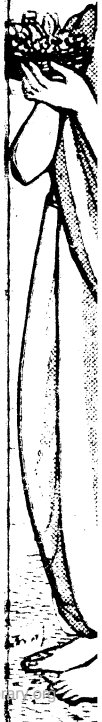
[આ પૂજાના પ્રારંભમાં રૂપાનું કદપદ્મ રચવું. નીલવર્ણનાં પાંદડાં ને રાતાં રંગનાં ફળો બનાવવાં, ને એ સુરતરુ પ્રભુજીની મૂર્તિની ડાબી બાજુ સ્થાપવું.]

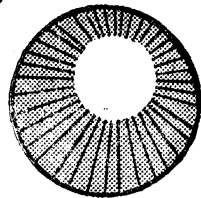
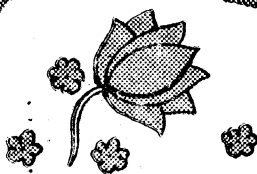
તેર તેર વસ્તુ શુચિ, મેળવીએ નવરંગ;
નરનારી કળશા ભરી, તેર ઠવો જિન અંગ. ૯

[આ પૂજામાં ફળ-નૈવેદ્ય વગેરે દરેક વસ્તુઓ સારી ને સુશોભિત તેર તેર એકત્ર કરવી; અને સ્ત્રી તથા પુરુષોએ તેર જળકળશ લઈ ને પ્રભુની આગળ ઊભા રહેવું.]

નહવણ, વિલેપન, વાસની, માળ, દીપ, ધૂપ, ફૂલ;
મંગળ, અક્ષત, દર્પણ, નૈવેદ્ય, દ્વજ, ફળ પુર. ૧૦

[તેર પૂજા આ પ્રકારની છે : ૧. નહવણ, ૨. વિલેપન, ૩. વાસલેપ, ૪. ફૂલમાળ, ૫. દીપ, ૬. ધૂપ, ૭. પુષ્પ, ૮. અષ્ટમંગળ, ૯. અક્ષત, ૧૦. દર્પણ, ૧૧. નૈવેદ્ય, ૧૨. ધ્વજ તથા ૧૩ ફળ.]

ઢાળ

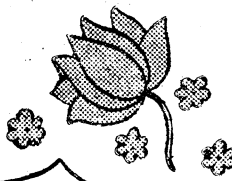
ચતુર ચંપાપુરી, વનમાંહે ઊતરી:
સોહમ જંબૂને એમ કહે એ;
વીરજિન વિચરતાં, નવપુર આવતાં,
વચન-કુસુમે વ્રત મહમહે એ. ૧

[અંગ દેશની રાજધાની ચંપાનગરી. ચંપાનગરીની બહાર ઈશાન ખૂણામાં પૂર્ણભદ્ર ચૈત્ય આવેલું હતું. ભગવાન મહાવીર અહીં આવીને ઊતરતા. ત્રણ ચાતુર્માસ અહીં (ચંપા ને પૃષ્ઠ-ચંપામાં) કર્યાં હતાં. અહીંના રાખતું નામ જિતશત્રુ હતું. અંગ જિતાયું ને મગધમાં ભેળવી દેવામાં આવ્યું. વાત વખતે ચંપાનગરી મગધની રાજધાની હતી, ને મહારાજ ક્રોણિક (અખતશત્રુ) રાજ કરતા હતા.

એક વખતે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના અંતેવાસી શ્રી. સુધર્માસ્વામી અહીં પધાર્યા. તેઓની સાથે ચરમ કેવલિ શ્રી. જંબુસ્વામી તેમજ અન્ય પાંચસો શિષ્યો પણ હતા. આ વખતે વિખ્યાત ચંપાપુરીના વનપ્રદેશમાં પોતાની વાણી વિલસાવતાં શ્રી. સુધર્માસ્વામી બોલ્યા:

શ્રમણ ભગવાન મહાવીર વિહાર કરતાં નવપુર ગામે પધાર્યા. (નવપુર કદાચ મહાપુરનું બીજું નામ હોય.) આ નગરની બહાર રક્તાશોક ઉદ્યાન હતું અને રક્તપાદ યક્ષનું ચૈત્ય હતું.

રાજતું નામ બલ ને રાણીતું નામ સુભદ્રા હતું. તેઓને મહા-
બલ નામનો પુત્ર હતો. શ્રમણ લગવાને એને પહેલી વાર
શ્રાવકધર્મ કહી શ્રાદ્ધધર્મમાં ને બીજી વાર સાધુધર્મ કહી
શ્રમણધર્મમાં દીક્ષિત કર્યો હતો, અર્થાત્ લગવાને પોતાની
બાણીરૂપ પુષ્પોથી શ્રાવકનાં બાર અણુવ્રત ને સાધુનાં પાંચ
મહાવ્રત-એમ વ્રતરૂપી બાગની સૌરભ પ્રસારી હતી.]

શાંત-સંવેગતા, વસુમતિ યોગ્યતા;
સમકિત બીજ આરોપ કીજ;
સૃષ્ટિ બ્રહ્માતણી, વિષ્ણુ શંકર ધણી;
એક રાખે એક સંહરીજ. ૨

[પરમાત્માએ કહ્યું કે આત્મારૂપી પૃથ્વી શાંત (ઉપશમ) અને
સંવેગ (ભોક્ષનો અભિલાષ) આ બે ગુણ ધારણ કરવાની
યોગ્યતા મેળવે, તો સમકિતરૂપી બીજ તેમાં વાવી શકાય છે.
પુરાણોની વાતો બિનપાયાદાર છે. તે કહે છે કે આ જગત બ્રહ્માએ
રચ્યું, વિષ્ણુ તેનું પોષણ કરે છે, શંકર તેનો સંહાર કરે
છે. ખરી રીતે જગતને કોઈ રચતું નથી; જગતનો કોઈ નાશ
કરતું નથી.]

ગૌરૂપ ચાટણી, વાવ અમૃતતણી;
ત્રિપુર ને કેશવા તણ હણીજ;
જૂઠ મંડાણની, વાણી પુરાણની,
કુચુડુ-મુખ ડાકિણી દૂર કીજ. ૩

[વળી પુરાણો કેવી કેવી વાતો કરે છે ! સુર ને અસુરો વચ્ચે

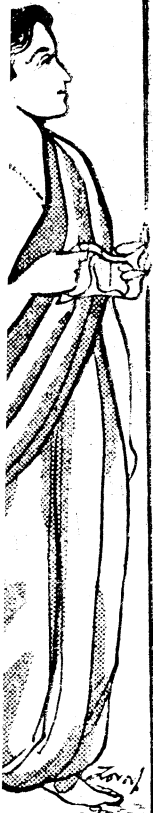
સડાઈ થઈ, ત્યારે ત્રિપુર નામનો અસુર અમૃતની વાવમાં
જઈને અમૃત ચાટી આવતો, તેથી તે હારતો નહિ. આ
અમૃતને વિષ્ણુએ ગાયતું રૂપ લઈ ચાટી લીધું, તેથી આખરે
અસુરો હાર્યા, તેઓનાં ત્રણ નગરોનો નાશ થયો. આ બધી
બનાવટી વાતો છે, ને તેને કુચુરુના મુખમાંથી નીકળેલી
કાકણ સમજી તજી દેવી.]

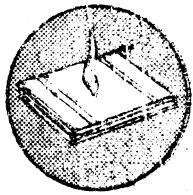
હરિ, હર, બંસને, દેવી અચંસને;
પામી સમકિત નવિચિત્ત ધરીજ;
દોષથી વેગળા, દેવ તીર્થંકરા,
ગીઠી પ્રભાતે તસ નામ લીજ. ૪

[જેન દર્શનમાં જેને શ્રદ્ધા થઈ છે, તેવા સમકિતી જીવે
બ્રહ્મા, વિષ્ણુ ને મહેશને તથા અચંસો પમાડે તેવાં દેવદેવી-
ઓને તજી દેવાં. અને પાપ-દોષોથી વેગળા, વીતરાગ તીર્થંકર
દેવાનું રોજ પ્રભાતે ગીઠીને સ્મરણ કરવું.]

અતિશયે શોભતા, અન્ય મત શોભતા;
વાણી ગુણ પાંત્રીસ જાણીએ એ;
નાથ શિવ સાર્થવા, જગતના બંધવા,
દેવ વીતરાગ તે માનીએ એ. ૫

[તીર્થંકર દેવો ચોત્રીસ અતિશય વડે શોભતા છે, પરમતત્ત્વ
ખંડન કરનારા છે, ને તેઓની વાણી પાંત્રીસ ગુણોથી ભરેલી
છે. આ તીર્થંકરો મોક્ષપુરી નામની નગરીએ લઈ જવા માટે
સાર્થવાહ સમાન છે, જગતના તમામ જીવોના બંધુ છે. રાગ

એને દ્રવ્ય બંનેથી દૂર હોય, એવા વીતરાગ જ સાચા દેવ-સુદેવ
છે. તેમને માનવા ધટે.]

જોગ આચારને, સુગુરુ આણુગારને;
ધર્મ જયણા-યુત આદરો એ;
સમકિતસારને, છંડી અતિચારને,
સિદ્ધ પડિમા નતિ નિત કરો એ. ૬

[યોગ્ય આચારને પાળનારા અને અનગાર-ધરખાર વગરનાને
સુગુરુ માનવા : અને ધર્મ એને માનવો, જેમાં દયા મુખ્ય હોય.
આ પ્રમાણે સમકિતના સારરૂપ સુદેવ, સુગુરુ ને સુધર્મને
સમજવાં. સમકિતના અતિચારો-દોષો તજવા ને સિદ્ધની
પ્રતિમાને હમેશાં વંદન કરવું.]

શ્રેણિક ક્ષાયિક, ક્ષીરગંગોદક,
જિનઅભિષેક નિત તે કરે એ.
સિંચી અનુકૂળને, કદપતરુ મૂળને,
શ્રી 'શુભવીર' પદ અનુસરે એ. ૭

[મહાન રાજા શ્રેણિક ક્ષાયિક સમકિતી હતા. એ ગંગોદક
ને ક્ષીર સમુદ્રના જળથી પ્રભુપ્રતિમાનું નિત્ય પ્રક્ષાલન કરતા
અને એ દ્વારા શ્રાવકપ્રતરૂપ જે કદપવૃક્ષ એના મૂળને દદ
કરતા, અને વીર પરમાત્માના શુભ પદને અનુસરતા. અર્થાત
મોક્ષ પ્રતિ પ્રયાણ કરતા. (શુભ-વીર શબ્દના શ્લેષ દ્વારા કવિશ્રી
પોતાનો ને પોતાના ગુરુવર્ધનો એમ બંને નામનો હમેશાં
ગીતિના અંતમાં નિર્દેશ કરે છે. સર્વાત્ર એમ સમજવું.]

કાવ્ય

શ્રદ્ધાસંયુતદ્વાદશવ્રતધરા શ્રાદ્ધાઃ શ્રુતે વર્ણિતાઃ
આનંદાદયદિગ્મિતાઃ સુરભવં ત્યક્ત્વા ગમિષ્યન્તિ વૈ
મોક્ષં, તદ્ વ્રતમાચરસ્વ સુમતે ! ચૈત્યાભિષેકં કુરુ
યેન ત્વં વ્રતકલ્પપાદપદ્મસ્વાદં કરોષિ સ્વયં ।

શ્રદ્ધાવાનુ બાર વ્રતના ધારક આનંદ-કામદેવ વગેરે
દશ શ્રાવકો આગમ ગ્રંથોના ઉપાસકદશાંગમાં વર્ણવ્યા છે ।
એ શ્રાવકો મૃત્યુ પામી સ્વર્ગે ગયા છે, ત્યાંથી મોક્ષે જશે.
હે સન્મતિવાળા ભવ્ય ! આ વ્રતોને અંગિકાર કર. ભલી રીતે
એને આચરણમાં મૂક ! ને ચૈત્યાભિષેક-જિનમૂર્તિની પૂજા
કરઃ જેથી વ્રતરૂપી કલ્પવૃક્ષનાં ફળોનો તને આપોઆપ
આસ્વાદ મળશે.

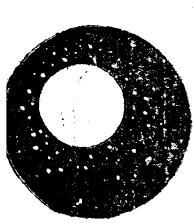

મંત્ર

ૐ હ્રીં શ્રીં—

પરમપુરુષાય, પરમેશ્વરાય, જન્મજરામૃત્યુનિવારણાય
શ્રીમતે વીરજિનેન્દ્રાય જલં યજ્ઞમહે સ્વાહા !

[પરમપુરુષ, પરમેશ્વર, જન્મ, જરાને મૃત્યુનું નિવારણ કરનાર
(મોક્ષ આપનાર) શ્રી વીર ભગવાનની જળ વડે પૂજા કરીએ.

પ્રથમ સ્થૂલ પ્રાણુતિપાતવિરમણુ વ્રતે

જીજ્ઞ ચંદ જાપૂજા

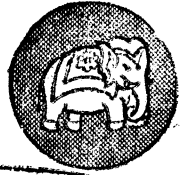

દુહા

દંસણુ નાણુ ચરણુ તણુ, આઠ આઠ અતિચાર;
અણુસણુ વીર્યાચારના, પણુ તિગ તપના બાર. ૧
સુંદર સમક્ષિત ઉચ્ચરી, લહી ચોથું ગુણુઠાણુ;
ચડી પંચમ પગથાળીએ, થૂળથકી પચ્ચખાણુ. ૨

[આચારમાં દોષ આવે-સ્ખલન થાય એનું નામ અતિચાર.
દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્રના આચારના દરેકના આઠ આઠ
અતિચાર અને અનશનના પાંચ અતિચાર તથા વીર્યાચારના
ત્રણુ અતિચાર ને તપના બાર એમ કુલ ૪૪ અતિચાર જાણુવા.
(ઉપરાંત સમક્ષિતના પાંચ ને બાર વ્રતના સાઠ ને સાતમા વ્રતના
અંતર્ગત કર્મદાનના ૧૫-આમ કુલ મળી ૧૨૪ અતિચાર
જાણુવા. કવિશ્રીએ આ ૧૨૪ અતિચાર દાખવતી તેર પૂજાઓ
પણુ ૧૨૪ ગાથા વડે રચી છે.) સુંદર સમક્ષિતને સ્વીકારનાર
શ્રાવક ચોથું ગુણુસ્થાનક પ્રાપ્ત કરે છે. પછી પાંચમા ગુણુ
ઠાણુ આવતાં શ્રાવક પ્રથમ પાંચ વ્રતનાં સ્થૂળથી પચ્ચખાણુ
કરે છે]

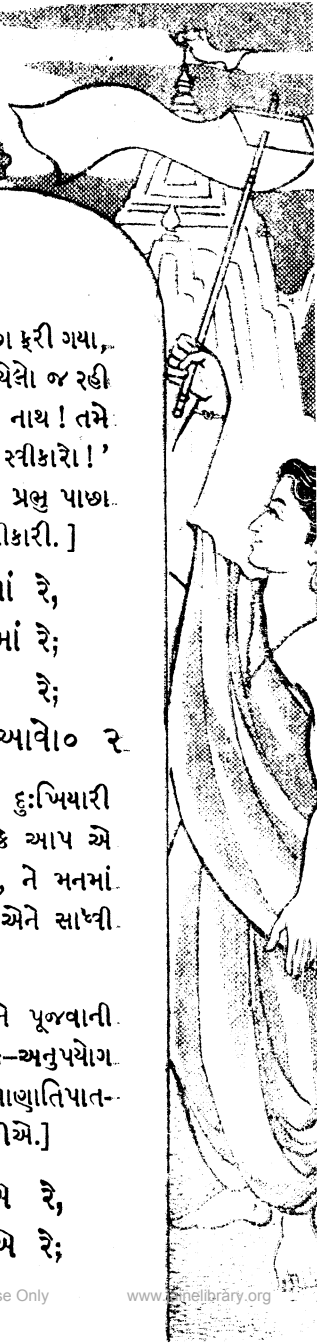
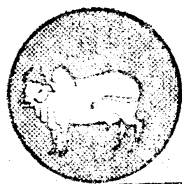
ઢાળ

આવો આવો જસોદાના કંત, અમ ઘેર આવો રે !
 સક્તિવત્સલ ભગવંત, નાથ શેં નાવો રે !
 એમ ચંદનબાળાને બોલડે, પ્રભુ આવ્યા રે,
 મૂઠી બાકુળા માટે પાછા વળીને બોલાવ્યા રે.
 આવો આવો ૦ ૧

[શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની દીક્ષાનું બારમું વર્ષ ચાલે છે. કૌશાંબી નગરી છે. શતાનિક રાજ છે. મૃગાવતી રાણી છે. અમાત્ય સુગુપ્ત છે. અમાત્યપત્ની નંદા શ્રાવિકા છે. ભગવાને પોષ વદ એકમના રોજ અભિગ્રહ ધારણ કર્યો છે. રોજ કૌશાંબીમાં ભિક્ષા લેવા આવે છે, ઘેરઘેર ફરે છે, પણ ભિક્ષા લેતા નથી ને પાછા ફરે છે !

નગરીનાં દાર દાર પુકારે છે : હે યશોદા રાણીના કંથ !
 હે ભક્તિવત્સલ ભગવંત ! અમારા ઘેર પધારો. અમારા પર
 ભિક્ષાનો અનુગ્રહ કરો : પણ ભગવાન રોજ ભિક્ષા ટાણે આવે
 છે ને ભિક્ષા લીધા વિના પાછા ફરી જાય છે !

આમ કરતાં પાંચ મહિના પૂરા થયા; છટ્ટો મહિનો
 અધવાર્યો. રે ! એનેય પાંચ દિવસ શેષ રહ્યા. નગરીમાં ગજબ
 વર્તી ગયો. પ્રભુ ભિક્ષા કેમ ગ્રહણ ન કરે ? શા દોષે ? શા
 પાપે ? એક દિવસ ધનાવહ શેઠના આંગણામાં આવીને પ્રભુ
 બિલા : ઓહ ! સામે કાણ છે ? માથું મૂંડેલી, પગમાં બેડીઓ
 જડેલી, ત્રણ દિવસની ભૂખી, અડદના બાકળા બાકીને સૂપડાના
 ખૂણામાં લઈને બેઠેલી એક દાસી છે ! રે ! દાસી નહિ,

ખુદ ચંપાની રાજકુમારી ચંદનબાળા છે.

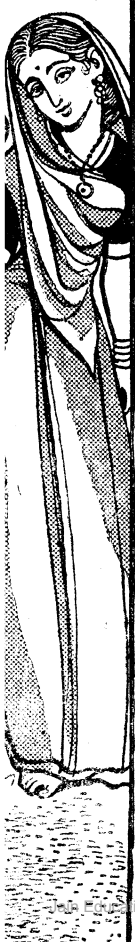
પ્રભુ ભિક્ષા લેવા આગળ વધ્યા ને અચાનક પાછા ફરી ગયા,
ચંદનબાળાએ ભિક્ષા માટે લંબાવેલો હાથ લંબાવેલો જ રહી
ગયો. એ દુઃખિયારી બાળા રડી પડી ને બોલી : ‘ હે નાથ ! તમે
શેં નાવો રે ! હે ભકિતવત્સલ ભગવંત ! આ ભિક્ષા સ્વીકારો ! ’
ચંદનબાળાના આંખનાં આંસુડે ને મુખના બોલડે પ્રભુ પાછા
ફર્યા ને એમણે મૂઠી અડદના બાકુળાની ભિક્ષા સ્વીકારી.]

સંકેત કરીને સ્વામી ગયા તુમે વનમાં રે,
થઈ કેવળી કેવળી કીધ, ધરી બે મનમાં રે;
અમે કેસરકેરા કીચ, કરીને પૂજું રે;
તોયે પહેલે વ્રત અતિયાર થકી હું ધૂજી રે. આવો ૦ ૨

[નક્કી, આ બંધી ચેષ્ટાઓ દ્વારા આપે એ દુઃખિયારી
બાળાના ઉદ્ધારનો કંઈક સંકેત કર્યો. કારણ કે આપ એ
પછી વનમાં ગયા, કેવળજ્ઞાની થયા, તપ તપ્યા, ને મનમાં
હતું તો ચંદનબાળાનો સાચો ઉદ્ધાર કર્યો. એને સાધ્વી
કરી અને કેવળજ્ઞાની બનાવી.

અમે કેસરનાં (ફૂંડાં) કીચ ભરીને આપને પૂજવાની
ભાવના રાખીએ છીએ, પણ રખે ને કંઈક અવિવેક-અનુપયોગ
થઈ જાય ને શ્રાવકધર્મના પહેલા વ્રત-સ્થૂલ પ્રાણાતિપાત-
વિરમણ વ્રતનું ખંડન થઈ જાય, તેથી હરીએ છીએ.]

જીવહિંસાનાં પરચખ્યાણ શૂળથી કરીએ રે,
દુવિહં તિવિહેણં પાઠ, સદા અનુસરીએ રે;

વાસી, બોળો, વિદળ, નિશિલક્ષ હિંસા ટાળું રે,
સવા વિશ્વા કેરી જીવદયા, નિત્યે પાળું રે. આવો ૦ ૩

[અમે શ્રાવક છીએ. જીવહિંસાનો સ્થૂલથી ત્યાગ કરીએઃ
અને દુવિધ-ત્રિવિધનો (છ કોટી અહિંસાના પાલનનો) મન,
વચન ને કાયાથી કરવું નહિ, અને કરાવવું નહિ, આ
પાઠનું નિરંતર અનુસરણ કરીએ છીએ.]

જીવ એ પ્રકારના છેઃ ત્રસ અને સ્થાવર. ત્રસ જીવોની
હિંસાનો ત્યાગ કરવાનું વ્રત એટલે સ્થૂલ પ્રાણાતિપાતવિરમણ
વ્રત. જીવહિંસાનો-મોટકી બાદર હિંસાનો ત્યાગ કરીએ છીએ.

વાસી ભોજન, બોળો. વિદળ અને રાતે જમવું એમાં
હિંસા રહેલી છે, રાત રાંધેલું તે અનાજ વાસી કહેવાય. કાચા
દહીં સાથે કઠોળ મળે તે વિદળ-દ્વિદળ. આ બધામાં જીવોત્પત્તિ
ઝડપથી થાય છે, એમ વિજ્ઞાન પણ માને છેઃ માટે તેને તજીએ.
અમે ગૃહસ્થને યોગ્ય સવા વિશ્વાની દયા નિત્ય પાળીશું.

મુનિની દયા વીસ વિશ્વાની કહેવાય છેઃ ને ગૃહસ્થની દયા
સવા વિશ્વાની કહેવાય છેઃ મુનિ ત્રસ ને સ્થાવર બંને જીવોની
હિંસા તજે છે, ત્યારે ગૃહસ્થ એકલા ત્રસનો ત્યાગ કરી શકે
છે. અહીં તેની અડધી દયા ઓછી થાય છે, એટલે વીસમાંથી
દશ વસા રહે છે. મુનિ સદોષ કે નિર્દોષ કોઈ જીવની હત્યા
કરતા નથી, જ્યારે ગૃહસ્થ સદોષની હિંસા ત્યાગી શકતો નથી,
એટલે એટલી એની દયાના ટકા ઓછા થયા. દશ વસાના
અહીં પાંચ વસા રહ્યા. મુનિ સંકેદપ તથા આરંભ-બંને
હિંસાનો ત્યાગ કરે છે, જ્યારે ગૃહસ્થ આરંભનો ત્યાગ કરી

શકતો નથી; અહીં પાંચના અઠી વસા થાય છે. મુનિ સાપેક્ષ કે નિરપેક્ષ બંને પ્રકારની હિંસા તજે છે; શ્રાવક નિરપેક્ષનો જ ત્યાગ કરી શકે, સાપેક્ષનો નહિ, માટે એમાંથી પણ અડધા વસા બાકી રહ્યા. સરવાળે સવા વસો દ્યા શ્રાવકને હોય.]

દશ ચંદ્રવા દશ ઠાણ બાંધીને રહીએ રે,
જીવ બંધે એહવી વાત કેને ન કહીએ રે;
વધ, બંધન ને છવિચ્છેદ ભાર ન ભરીએ રે,
ભાતપાણીનો વિચ્છેદ પશુને ન કરીએ રે. આવો ૦ ૪

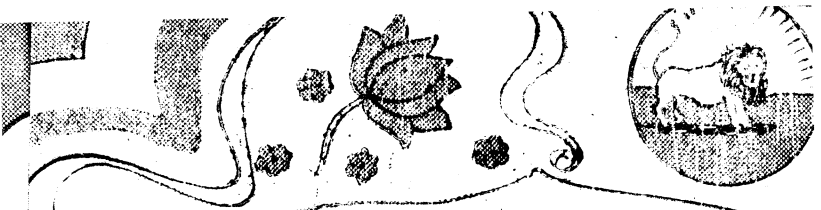
[દશ સ્થાને દશ ચંદ્રવા બાંધીએ, ને કોઈ જીવનો ધાત થાય તેવી કોઈ વાત કોઈ દિવસ ન કરીએ.

દશ ચંદ્રવા નીચે પ્રમાણે છે: ૧. દેરાસરમાં, ૨. ઉપાશ્રમમાં, ૩. પૌષ્ઠશાળામાં, ૪ સ્નાનઘરમાં, ૫. ભોજનશાળામાં, ૬. બાંડણિયા પર, ૭. ઘંટી પર, ૮. પાણિયારા પર, ૯. ચૂલા પર, ૧૦. શયનગૃહમાં. કેટલેક ઠેકાણે દશમો ચંદ્રવો વધારાનો રાખવાનો કહ્યો છે.]

સ્થૂલ પ્રાણુતિપાતવિરમણુવ્રતના આ પાંચ અતિચાર સમજીએ: ૧. વધ-કોઈ જીવનો વધ કરવો, ૨. બંધન-પશુ-પ્રાણીને કચકચાવીને બાંધવાં ૩. છવિચ્છેદ-શરીરનાં અંગ આદિ છેદવા-વીંધવાં ૪. અતિ ભાર-પશુની શક્તિ ઉપરાંત ભાર-ભરવો ૫. ભાત-પાણીનો વિચ્છેદ-ગાય-બળદ આદિ પશુ કે દાસ-દાસીનાં ભોજન-પાણીમાં વિધન કરવું, સમય કસમય કરવા. આ અતિચાર દૂર કરવા.

લૌકિક દેવગુરુ મિથ્યાત્વ યાશી ભેદે રે,
તુજ આગમ સુણતાં આજ હોય વિચ્છેદે રે;

શામાસે પણ બહુ કાજ જ્યણા પાળું રે,
પગલે પગલે મહારાજ વ્રત અજીવાળું રે. આવો ૦ ૫

[લૌકિક દેવ-ગુરુ આદિ મિથ્યાત્વ ત્યાશી પ્રકારે છે, તે આપની
આગળ વાણી સાંભળતાં દૂર થાય છે.

ચાતુર્માસમાં અનેક કારણોસર હિંસા થવાની સંભાવના
હોવા છતાં હું પગલે પગલે જ્યણા પાળું, અને એ રીતે
મારા સ્થૂલ પ્રાણાતિપાતવિરમણવ્રતને ઉજમાળ કરું.]

એક શ્વાસમાંહે સો વાર સમરું તમને રે,
ચંદનખાલા જ્યું સાર આપો અમને રે;
માછી હરિખળ ફળદાય એ વ્રત પાળી રે,
'શુભવીર' ચરણ સુપસાય નિત્ય દિવાળી રે. આવો ૦ ૬

[એક શ્વાસમાં આપને હું સો સો વાર યાદ કરું છું, ને એટલું
જ માગું છું કે ચંદનખાળાને જે જીવનસાર આપ્યો, એ
સાર અમને આપજો! હરિખળ માછીને આ વ્રત જેવું ફળદાયી
નિવડયું, એવું અમને નિવડજો!

શ્રી. 'શુભવીર' પરમાત્માના ચરણકમળની સેવા કરનારા
સેવકોને ઘેર હમેશાં દિવાળી હોય છે. અહીં પણ કવિ 'શુભ-
વીર'ના શ્લેષથી પોતાનું ને પોતાના ગુરુનું નામ સ્મયી દે છે.]

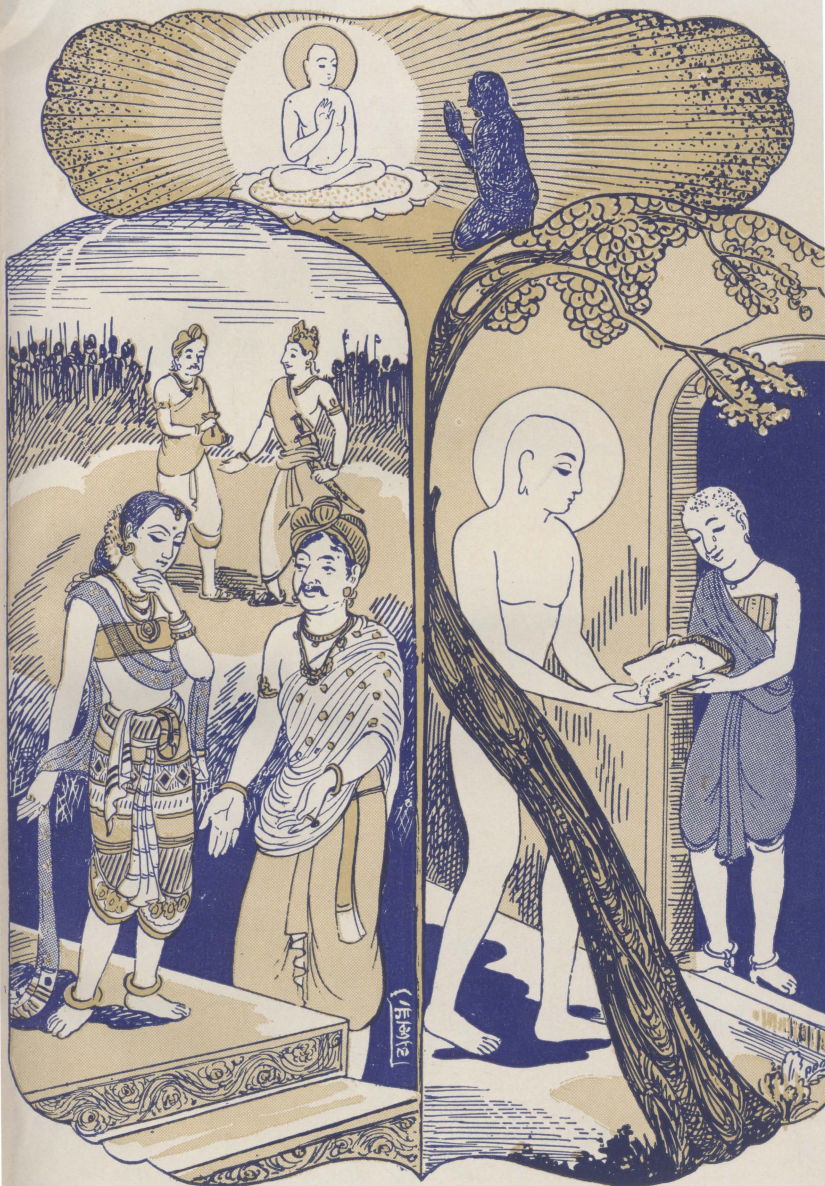
કાવ્ય

આગળ મુજબ અહીં જોલવું.

મંત્ર

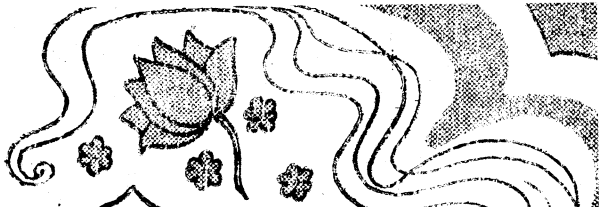
ૐ હ્રીં શ્રીં—

પરમયુરુષાય, પરમેશ્વરાય, જન્મજરામૃત્યુનિવારણાય
શ્રીમતે વીરજિનેન્દ્રાય ચંદનં યજ્ઞમહે સ્વાહા.

એક શ્વાસમાંહે સો વાર સમરું તુજને રે !

ચંદનબાળા જ્યું સાર આપો અમને રે !

બીજે સ્થૂલ મૃષાવાદવિરમણુ વ્રતે ત્રીજી વાસ-પૂજા

કુહા

ચૂર્ણ સરસ કુસુમે કરી, ઘસી કેસર ઘનસાર,
બહુલ સુગંધી વાસથી, પૂજે જગતદયાળ,

[સુંદર વાસચૂર્ણ-કેસર તથા બ્રાસ ઘસીને પુષ્પોના
પરિમલ ચૂર્ણ નાખી, બનાવેલા બહુ સુગંધવાળા વાસચૂર્ણથી
જગતદયાળ પ્રભુની પૂજા કરો.]

ઢાળ

મુક્તિસેં જઈ મળ્યો રે,
મોહન મેરો મુક્તિસેં જઈ મળ્યો;
મોહસે કયું ન ડર્યો રે,
મોહન મેરો મુક્તિસેં જઈ મળ્યો. ૧

[મારા નાથ મુક્તિમાં જઈને તેજમાં તેજ રૂપ થઈ ગયા.
રે મારા મોહન! મોહરાજથી તમે કેમ ન ડર્યા, એ જ આશ્ચર્ય
થાય છે. બલભદ્રા મોહરાજથી હારી ગયા છે, ને મારા
સ્વામી તો મોહને જીતી મુક્તિને વરી ગયા.]

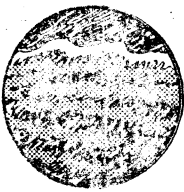

નામ કરમ નિર્જરણા હેતે,
ભક્તોકા ભાવ ભર્યો રે; મોહન૦
ઉપદેશી શિવમંદિર પહોતા,
તોંસે બનાવ ઠર્યો રે. મોહન૦ ૨

[કર્મ આઠ પ્રકારનાં છે: જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, વેદ-
નીય, મોહનીય, આયુ, નામ, ગોત્ર ને અંતરાય. આમાં
પહેલું, બીજું, ચોથું ને આઠમું ઘાતી છે, બાકીનાં ચાર
અઘાતી છે. આમાં ચોથું કર્મ નામકર્મ. આ કર્મ ચિતારા
જેવું છે. જીવના અરૂપી ગુણને રોકવાનો તેનો સ્વભાવ છે.
તીર્થંકર નામકર્મ બાંધ્યું, તે કેવળજ્ઞાન થાય ત્યારે ઉદયમાં
આવે છે ને તેને ખપાવવા ભગવાનને ઉપદેશ આપવો પડે છે;
તો જ તે કર્મ ખલાસ થાય ને મુક્તિમાં જઈ શકાય આમ
આપે આપના કર્મની નિર્જરા કરવા ઉપદેશ આપ્યો ને
ભક્તોનાં હૃદય એ સાંભળી શુભ ભાવથી ભરાઈ ગયાં. એક
પંથ ને દો કાજ સિદ્ધ થયાં આપ શિવમંદિરે પહોંચ્યા અને
આ ભાવ પરિમલથી અમારાં મન આપનાં બની ગયાં. કેવો
અજબ બનાવ બન્યો !]

આનંદાદિક દશ યૂં બોલી,
તુમ કને વ્રત ઉચર્યો રે; મોહન૦
પાંચ મોટકાં જૂઠ ન બોલે,
મેં બી આશ ભર્યો રે. મોહન૦ ૩

[આનંદ, કામદેવ આદિ દશ શ્રાવકોએ આ પ્રમાણે કહીને

આપની પાસે ગૃહસ્થનાં બાર વ્રત અંગીકાર કર્યાં. અને સ્થૂલ
મૃષાવાદવિરમણ વ્રત નામના બીજા વ્રતમાં પાંચ મોટાં જૂઠાં
ન ખોલવાનો નિયમ કર્યો. હું પણ શ્રાવક છું. ને તેઓના
જેવી ભાવના રાખું છું. પાંચ મોટાં જૂઠાં—૧. કન્યા
સંબંધી ખોટું ખોલવું તે કન્યાલિક; ૨. ગૌઅલિક—
ગાય-પશુ અંગે ખોટું કહેવું; ૩. ભૂમ્યલિક—ભૂમિ સંબંધી
જૂઠું ખોલવું; ૪. પારકી થાપણ ઓળવવી ને ૫. ખોટી
સાક્ષી પૂરવી આ પાંચનો સમાવેશ છે.]

બીજું વ્રત ધરી જૂઠ ન ખોલું,

પણ અતિચારે ડર્યો રે; મોહન૦

વસુરાજ આસનસેં પડિયો,

નરકાવાસ જર્યો રે : મોહન૦ ૪

[બીજું વ્રત—સ્થૂલ મૃષાવાદવિરમણવ્રત ધારણ કરીને હું જૂઠું
તો નથી ખોલતો, પણ તેની આંટીધૂંટીમાં આવી જતા અતિ-
ચારથી ડરું છું. હું જાણું છું કે એવી રીતે ડાંગરનો અર્થ
કરવા જતાં વસુરાજ આસન પરથી પડ્યો ને મરીને નરકા-
વાસ ભોગવી રહ્યો.]

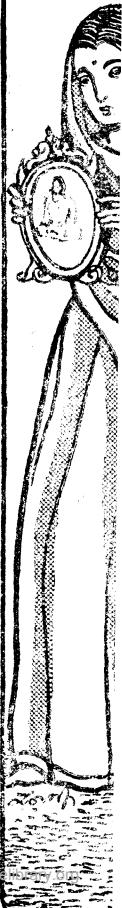
માંસાહારી માતંગી ખોલે,

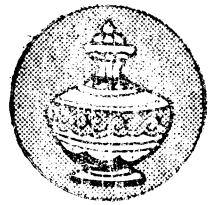
ભાનુ પ્રશ્ન ધર્યો રે; મોહન૦

જૂઠા નર પગ ભૂમિ શોધન,

જળછંટકાવ કર્યો રે. મોહન૦ ૫

[માંસાહારી કરતાં મૃષાવાદી હલકા છે. લોકમાં એક દૃષ્ટાંત

વિખ્યાત છે કે પરમાટીની ખાનારી એક ચાંડાલિની પોતાની
એસવાની જગાને પાણીનો છંટકાવ કરી શુદ્ધ કરતી હતી.

ભાનુ નામના પંડિતે તેને પ્રશ્ન કર્યો કે રે! તું આ શું
કરે છે? તને હિંસકને તે આ વિવેક કેવો?

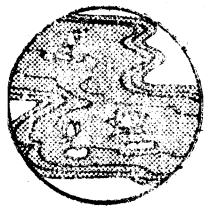
માતંગી ખોલી કે જૂઠાખોલો માણસ બધાં કરતાં
જૂડો છે. એનાં પગલાં અહીં પડ્યાં હોય તો તે સાફ
કરવા હું જળ છાંટું છું!]

મંત્રભેદ રહ નારી ન કીજ,
અછતી આળ હર્યો રે; મોહન૦
ફટ લેખ મિથ્યા ઉપદેશે,
વ્રતકા પાણી ઝર્યો રે. મોહન૦ ૬

[૧. મંત્રભેદ કરવો, કોઈની ખાનગી વાત જાહેરમાં ખોલવી.
૨. સ્ત્રીએ કહેલી ગુપ્ત વાત કોઈને કહેવી. ૩. કોઈના
પર અછતું-ખોટું આળ મૂકવું ૪. ખોટો દસ્તાવેજ
બનાવવો. ૫. ખોટી સલાહ આપવી. બીજા વ્રતના આ
પાંચ અતિયાર છે. આ પાંચ અતિયારો વ્રતનું પાણી-તેજ
હણનારા છે.]

કમળશેઠ એ વ્રતસેં સુખિયો,
જૂઠસેં નંદ કળ્યો રે; મોહન૦
શ્રી. 'શુભવીર' વચન પરતીતે,
કદપવૃક્ષ ફળ્યો રે. મોહન૦ ૭

[કમળ નામનો શેઠ આ બીજું વ્રત પાળવાથી સુખી થયો;

અને નંદ વણિક આ વ્રત લાગવાથી દુઃખી થયો. વીર પરમા-
ત્માના વચનમાં શ્રદ્ધા રાખનારને શ્રાવણધર્મરૂપી કલ્પવૃક્ષ
અવશ્ય ફળે છે.]

કાવ્ય

પ્રથમ મુજબ

મંત્ર

ૐ હ્રીં શ્રીં—

પરમપુરુષાય, પરમેશ્વરાય,
જન્મજરામૃત્યુનિવારણાય
શ્રીમતે વીરજિનેન્દ્રાય
વાસં યજ્ઞમહે સ્વાહા.

તૃતીય અદત્તાદાનવિરમાણુવ્રતે

ચોથી પુષ્પમાળ પૂજા

દુહા

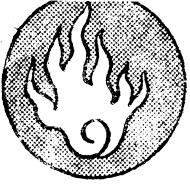
સુરતરુ, જાઈ ને કેતકી, ગૂંથી ફૂલની માળ;
ત્રિશલાનંદન પૂજીએ, વરીએ શિવ-વરમાળ ।

[પારિજાતક (સ્વર્ગનું) ઝાડ મળ્યાય છે), જાઈ અને કેતકીનાં પુષ્પોની માળા ગૂંથી, ત્રિશલા-પુત્ર ભગવાન મહાવીરના કંઠમાં આરોપીને પૂજા કરીએ. પુષ્પમાળની એ પૂજા દ્વારા આપણે પણ મોક્ષરૂપી વરમાળા વરીએ.]

ઢાળ

પ્રભુકંઠે ઠવી ફૂલની માળા,
થૂળથકી વ્રત ઉચ્ચરીએ રે;
ચિત્ત ચોખે ચોરી નવિ કરીએ;
નવિ કરીએ તો ભવજલ તરીએ રે,
ચિત્ત ચોખે ચોરી નવિ કરીએ.

[પ્રભુમૂર્તિના કંઠમાં પુષ્પમાળ પહેરાવી પ્રભુસાખે ત્રીભુ]

અદત્તાદાનવિરમણવ્રત ધારણ કરીએ: અર્થાત્ મનનો મેલ કાઢીને—ચિત્ત ચોખ્ખું કરીને—ચોરી ન કરવાનો નિયમ લઈ એ; એટલે કે મનમાં કંઈ રાખીએ ને મુખમાંથી કંઈ જુદું બોલીએ, એમ ન કરીએ, તો વ્યવહારશુદ્ધિ થવાથી જરૂર ભવસાગર તરી જઈએ.]

સ્વામી અદત્ત કદાપિ ન લીજ,
ભેદ અઢારે પરિહરીએ રે;
ચિત્ત ચોખે ચોરી નવિ કરીએ,
નવિ કરીએ તો ભવજલ તરીએ રે. ચિત્ત૦ ૧

[અદત્ત—આદાન એટલે કાંઈ એ પોતાની ચીજ આપી ન હોય, અને એ આદાન કરવી એટલે ગ્રહણ કરવી. આવાં અદત્ત ચાર છે : જીવઅદત્ત, તીર્થંકરઅદત્ત, ગુરુઅદત્ત ને સ્વામીઅદત્ત. એમાં ગૃહસ્થને સ્વામી—અદત્તનો ત્યાગ કરવાનો હોય છે. સ્વામી એટલે ધણી. વસ્તુના માલિકની રમ્મ સિવાય કાંઈ પણ ચીજ ન લેવી તે અદત્તાદાનવિરમણ. આ અદત્તાદાનના અઢાર પ્રકાર છે : ચોર સાથે મળી જવું, એને કુશળ પૂછવા, એની તર્જના કરવી, કીમતી વસ્તુ જોઈ રાખી લેવી, ચોરી જે અમાર્ગ છે તેનો માર્ગ બતાવવો, ચોરને આશ્રય આપવો, ચોરનાં પગેરાં બૂંસી નાખવાં, ચોર પકડાય તેવાં ચિહ્નો—પુરાવાનો નાશ કરવો, ચોરને વિસામો આપવો, તેનો વિનય કરવો, તેને બેસવા આસન આપવું, એને સંતાડવો, ખાવા આપવું, પીવા આપવું, વસ્ત્ર, અનાજ, ઉદક કે રજ્જુ આપવી વગેરે અઢાર પ્રકારો ચોરકર્મની પ્રસૂતિના કલ્પા છે.]

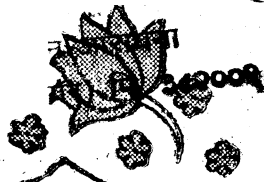
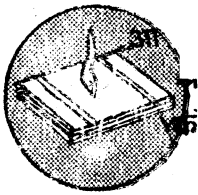
સાત પ્રકારે ચોર કહ્યો છે,
 વૃણુ તુષ માત્ર ન કર ધરીએ રે; ચિત્ત૦
 રાજદંડ ઉપજ તે ચોરી,
 નાહું પડયું વળી વિસરીએ રે; ચિત્ત૦ ૨

[સાત પ્રકારના ચોર કહ્યા છે : ૧. ચોર, ૨. ચોરીમાં સાથ આપનાર, ૩. વસ્તુ વેચી આપનાર, ૪. અન્ન આપનાર, ૫. સહાય કરનાર, ૬. ગોઠવણ કરી આપનાર, ૭. સ્થાન આપનાર. વ્રતવાળો માણસ તણખડું કે ફેતરું પણ એના માલિકની રજા વગર હાથમાં ન લે.

મૂઢસ્થ માટે ચોરીની સાદી સમજણ એ છે કે જેનાથી કાંઈક લેવાનો ભંગ થાય—રાજદંડ થાય—તે ચોરી કહેવાય. વળી, નાહું—કોઈ મિલકતનો ધણી નાસી જાય મરી જાય, કોઈ મિલકત માર્ગમાં પડેલી મળે, યા કોઈ પોતાની રકમ ભૂલી જાય : આ બધા અદત્તાદાનના પ્રકારો છે, ને તે તજવા જોઈએ.]

કૂડે તોલે, કૂડે માપે,
 અતિયારે નવિ અતિયરીએ રે; ચિત્ત૦
 આ ભવ પરભવ ચોરી કરતાં,
 વધ બંધન જીવિત હરીએ રે. ચિત્ત૦ ૩

[કૂડાં તોલ, કૂડાં માપ આદિ અદત્તાદાનવિરમણ વ્રતના પાંચ અતિયારો છે : ૧. સ્નેનાહત—ચોરીની વસ્તુ સોંઘી જાણીને લેવી—દાણુચોરી. ૨. તસ્કરયોગ—ચોરને ચોરીમાં સહાય પહોંચાડવી. ૩. તત્પ્રતિષ્ઠ—ભેળસેળ કરવી, ગ્રિફેટ ચઢાવવો, ૪.

વિરુદ્ધ ગમન—કાયદ્રાથી પ્રતિબંધિત વસ્તુનો વેપાર કરવો, પ. કૂટ
તોલ—ખોટાં તોલમાપ ને ચોપડા રાખવાં. આ અતિચારોને
જરૂર અતિચરવા અર્થાત્ સર્વથા છોડી દેવા. ચોરી કરવાથી
આ ભવ બગડે છે, પરભવ પણ વણુસે છે. ચોરી કરનારને
વધ, બંધન ને યાવત્ મોત પણ પ્રાપ્ત થાય છે.]

ચોરીનું ધન ન ઠરે ધરમાં,
ચોર સદા ભૂખે મરીએ રે; ચિત્ત૦
ચોરનો કાઈ ધણી નવિ હોવે,
પાસે બેઠાં પણ ડરીએ રે૦ ચિત્ત૦ ૪

[ચોરીનું ધન(—દાણુચોરી, કરચોરી તથા અન્યાયથી પેદા
કરેલું ધન ચોરીનું જ ગણાય) ધરમાં રહેતું નથી; ચોરને સદા
કર લાગે છે; ને એના ધનનો ઉપયોગ લાંચ-દુશ્વત વગેરેમાં
થાય છે. ચોર હમેશાં ભૂખે મરતો હોય છે. ખીજા અર્થમાં,
ચોરને ચિંતા-ફિકર એટલી હોય છે કે, સુખે અન્ન ખાઈ શકતો
નથી. ચોરને કાઈ પોતાનો કહેતું નથી, એવાની પાસે બેસતાં
પણ ડરીએ—અર્થાત્ એવા ચોરનો સંગ પણ ન કરીએ.]

પરધન લેતાં પ્રાણ જ લીધા,
પંચેન્દ્રિય હત્યા વરીએ રે; ચિત્ત૦
પ્રત ધરતાં જગમાં જસ ઉજ્જવળ,
સુરલોકે જઈ અવતરીએ રે. ચિત્ત૦ ૫

[પારકાનું ધન લેવું એ પારકાના પ્રાણ લેવા બરાબરનું કામ
છે. મોંઘી મહેનતની લક્ષ્મી ચાલી જતાં ધણા એના આધાતથી

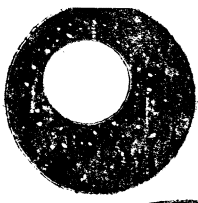
મરણને શરણ થાય છે, અથવા જીવતાં મૂએલાં જેવાં બની રહે છે. એટલે ચોરી કરવી એ પંચેન્દ્રિય પ્રાણીની-માણસની હત્યા કરવા બરાબરનું કામ છે. આ કારણે અદ્વતાદાનવિરમણનું વ્રત જે ગૃહસ્થ સ્થૂલથી પણ પાળે છે, એનો ઉજ્જવળ યશ જગતમાં પ્રસરે છે, આ ભવ સુધરે છે, ને પરભવમાં એ સુરલોક પ્રાપ્ત કરે છે.]

તિહાં પણ સાસય પડિમા પૂજી,
પુણ્યતાણાં પોઠી ભરીએ રે; ચિત્તં
જળકળશા ભરી જિન-અભિષેક,
કલ્પતરુ રૂડો ફળીએ રે. ચિત્તં ૬

[સ્વર્ગમાં પણ આવો આત્મા શાશ્વત પ્રતિમાઓને પૂજે છે, ને પુણ્યની પોઠો ભરે છે. જિન ભગવાનની પૂજા પ્રસંગે અદ્વતાદાનવિરમણવ્રતરૂપી જળકલશ વડે જે પૂજા કરે છે, એ શ્રાવકને વ્રતરૂપી કલ્પવૃક્ષ રૂડી રીતે ફળે છે; એની સત્કીર્તિ થાય છે; સત્કીર્તિ:એની સંપત્તિ વધારે છે; ને એનો મનુષ્ય-જન્મ સફળ થાય છે.]

ધનદત્ત: શેઠ ગયો સુરલોકે,
એ વ્રત શાખા વિસ્તરીએ રે; ચિત્તં
શ્રી 'શુભવીર' જિનેશ્વર ભક્તે,
સાસય સુખ શિવમંદિરીએ રે. ચિત્તં ૭

[અદ્વતાદાનવિરમણનું આ વ્રત પાળવાથી ધનદત્ત શેઠ સ્વર્ગ-લોકમાં ગયા. આ વ્રતની નાની નાની શાખાઓનો ધણો વિસ્તાર

થાય તેમ છે. (તે અન્યત્ર જોવો.) વ્રતપાલનરૂપી સાચી લકિત-
પૂર્વક શ્રી શુભવીર પરમાત્માની પૂજા કરવાથી શાશ્વત સુખના
નિવાસરૂપ મોક્ષમંદિર મળે છે.]

કાવ્ય

પૂર્વ મુજબ

મંત્ર

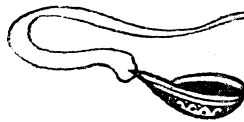
ૐ હ્રીં શ્રીં—

પરમપુરુષાય. પરમેશ્વરાય,
જન્મ-જરા-મૃત્યુ-નિવારણાય;
શ્રીમતે વીરજિનેન્દ્રાય,
પુણ્યમાલં યજ્ઞમહે સ્વાહા

ચતુર્થ સ્થૂલ મૈથુન વિરમણ વ્રતે પાંચમી દીપક પૂજા

દુહા

ચોથું વ્રત હવે વરણવું, દીપક સમ જસ જ્યોત;
કેવળ-દીપક કારણે, દીપકનો ઉદ્યોત.
[કવિ કહે છે કે દીપકના જેવો જોનો પ્રકાસ છે, જે ભવા-
વિના અંધારામાં અજવાળાં પેદા કરે છે, એ ચોથા મૈથુન-
વિરમણ વ્રતનું હવે હું વર્ણન કરું છું. કેવળજ્ઞાનરૂપી
દીપકને પેટાવવા માટે આ ચતુર્થ વ્રતરૂપી દીપક પ્રગટાવીએ.]

ઢાળ

એ વ્રત જગમાં દીવો, મેરે પ્યારે !

એ વ્રત જગમાં દીવો.

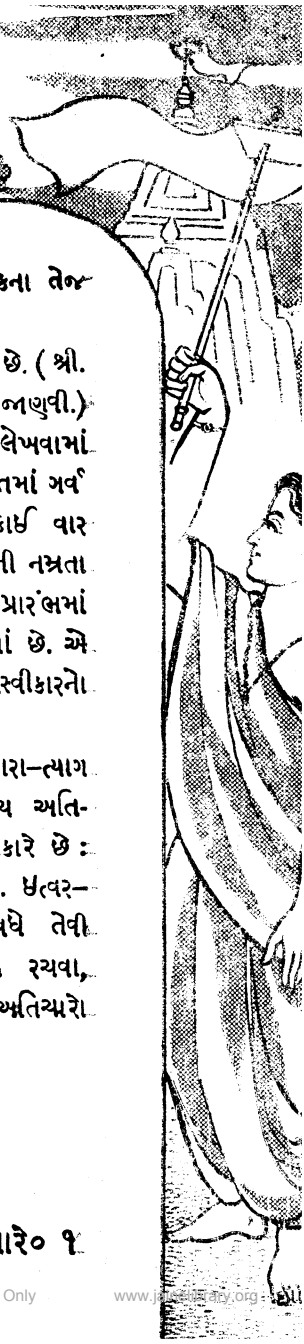
પરમાત્મ પૂજને વિધિયું,

ગુરુ આગળ વ્રત લીજ;

અતિચાર પણ દૂર કરીને,

પરદારા દૂર કીજ. મેરે પ્યારે૦

[ચોથું વ્રત જગમાં દીપક સમાન છે, અથવા જગતનાં સર્વ

વ્રતોમાં પ્રકાશમાન દીપક સમાન છે. આ વ્રતપાલકના તેજ-
પાસે અન્ય તેજ ઝાંખાં પડે છે.

વળી, આ વ્રત જગતનું કઠિનમાં કઠિન વ્રત છે. (શ્રી.
સ્થૂલભદ્રાની તથા અન્ય શિષ્યોની યાતુર્માસિક કથા જાણવી.)
અહીં પરમાત્માની કૃપા એ દરેક વ્રતપાલનમાં મુખ્ય લેખવામાં
આતી છે; પ્રભુકૃપામાં શ્રદ્ધા રાખનાર ને નિજ શક્તિમાં ગર્વ
ધરાવનાર આ એ પ્રકારના વ્રતપાલકોમાં બીજો કોઈ વાર
પડે છે (મહામુનિ નંદિષેણની કથા); પહેલાંને એની નમ્રતા
નીચો પડવા દેતી નથી. દરેક વ્રતના સ્વીકારના પ્રારંભમાં
ભગવાનની ભક્તિ, પૂજા ને અર્પણ મૂકવામાં આવ્યાં છે. એ
રીતે મન-ચિત્ત નિર્મળ કરી, નિરભિમાની બનાવી વ્રતસ્વીકારનો
વિધિ કહ્યો છે, તો તે પ્રમાણે કરીએ.

આ વ્રતનાં મુખ્ય અંગ સ્વદારા-સંતોષ ને પરદારા-ત્યાગ
છે. પરસ્ત્રીનો ત્યાગ કરવો, સાથે આ વ્રતના પાંચ અતિ-
ચારોનો પણ ત્યાગ કરવો. પાંચ અતિચારો આ પ્રકારે છે :
૧. અપરિગ્રહિતા—કોઈની ગ્રહણ ન કરેલી સ્ત્રી, ૨. ધત્વર-
પરિગ્રહિતા—કોઈ એ ગ્રહણ કરેલી, ૩. મોહ વધે તેવી
ચેષ્ટાઓ, ૪. પારકા છોકરા-છોકરીઓના વિવાહ રચવા,
૫. તીવ્રાનુરાગ—કામમાં અતિ આસક્તિ : આ પાંચ અતિચારો
હર કરીને પરદારા દૂર કરવી.]

નિજ-નારી સંતોષી શ્રાવક,

અણુવ્રત ચોથું પાળે;

દેવ, તિરિ, નર-નારી નજરે,

રૂપ-રંગ નવિ ભાળે. મેરે પ્યારે ૦ ૧

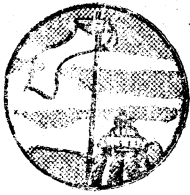
[પોતાની પત્નીથી સંતુષ્ટ શ્રાવક ચોથું આણુવત—સ્થૂલ બ્રહ્મવ્રત—
—પાળે છે. એ દેવ, તિર્થંચ કે મનુષ્ય-સ્ત્રીનાં અંગ કે ઉપાંગ,
રૂપ કે રંગ નીરખી નીરખીને ન જુએ. સ્ત્રી અને પુરુષનું
અહીં પરસ્પર એમ સમજવું.]

વ્રતને પીડા કામની કીડા,
દુરગંધા જે બાળી;
નાસા વિણ નારી પણ રાગે,
પંચાશકમાં ટાળી. મેરે પ્યારે૦

[આ સ્થૂલ મૈથુનવિરમણવ્રતને પીડારૂપ કામચેષ્ટાઓ ને
કામક્રીડાઓ છે. સ્ત્રી-પુરુષોની હીન વેશભૂષા, અપ્રશસ્ત
વિહાર, અયુક્ત વિચાર-વાંચન ને અમર્યાદિત સંપર્ક—એ
બધું આ વ્રતપાલકને પીડારૂપ છે. કારણ કે બદ્ધ્યૂ મારતી
બાલિકા કે નકટી નારીને પણ સ્નેહથી નીરખવામાં આ
વ્રતને દોષ લાગે છે; માટે એનો નિષેધ છે: એમ પંચાશક
નામના ગ્રંથમાં કહ્યું છે.]

વિધવા નારી બાળકુમારી,
વેશ્યા પણ પરજાતિ;
રંગે રાતી, દુર્બળ છાતી,
નર-મારણ એ કાતી. મેરે પ્યારે૦ ૨

[વિધવા સ્ત્રી, બાળકુમારિકા તથા વેશ્યા એ ત્રણે ગૃહસ્થ માટે
પરસ્ત્રીઓ છે. રંગે રૂપવતી છતાં હૈયાની કમજોર કામિની
સ્ત્રીઓ શ્રાવકના ચોથા વ્રતને હણનારી કાતી-છરી સમાન
સમજવી. સ્ત્રીએ પુરુષને માટે પણ એમ સમજવું.]

પરનારી હેતે શ્રાવકને,
નવ વાડો નિરધારી;
નારાયણ, ચેડા મહારાજ,

કન્યાદાન નિવારી. મેરે ખ્યારે૦

[ચોથા વ્રતના ધારક શ્રાવક માટે પરનારીના સંસર્ગથી બંધવા બ્રહ્મચર્યરૂપી બાગની રક્ષા માટે નવ પ્રકારની વાડો નક્કી કરી છે: ૧. સ્ત્રી-નપુંસકની વસ્તીમાં ન રહેવું, ૨. સ્ત્રીરાગની કથા ન કરવી. ૩. સ્ત્રીના આસને ન બેસવું. ૪ અંગોપાંગ ન નીરખવાં ૫. દંપતી બંધાં આડશે સૂતાં હોય ત્યાં ન સૂવું ૬. પૂર્વરાગ કે પૂર્વે આચરેલી કામક્રીડા યાદ ન કરવી. ૭. અતિ સ્નિગ્ધ આહાર ન કરવો. ૮. અતિભોજન ન કરવું. ૯ શરીરને શણગારવું નહિ. કૃષ્ણ મહારાજ ને ચેટક મહારાજે પોતાની કન્યાઓનું પણ કન્યાદાન ન દેવાની પ્રતિજ્ઞા કરી હતી.]

ભરતરાયને રાજ ભળાવી,
રામ રહ્યા વનવાસે;
ખરદૂષણ નારી સવિકારી,

દેખી ન પડયા પાસે. મેરે ખ્યારે૦ ૩

[શ્રી. રામ વનવાસે ગયા ને ભરતને રાજ ભળાવ્યું. વનવાસમાં વિદ્યાધર ખરદૂષણ (ખરી રીતે ખર વિદ્યાધર)ની સ્ત્રી શર્પણખા વિકાર-હેતુથી અનેક પ્રકારનાં લોભામણાં રૂપ લઈ ને રામને લોભાવવા આવી, પણ એકપત્નીવ્રતવાળા રામ મોહપાશમાં પડ્યા નહિ.]

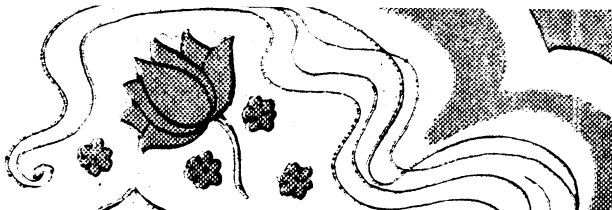
દશ શિર રાવણ રણમાં રાજ્યો,
સીતા સતીમાં મોટી;
સર્વ થકી જો અલ્પવ્રત પાળે,
નાવે દાન હેમ કોટી. મેરે પ્યારે૦

[આ વ્રતનાં પરિણામ જુઓ. સ્વપત્નીમાં માનનારા વ્રતસાધક રામ પરસ્ત્રીમાં મોહાણા નહિ; જ્યારે પરદારાતો પ્રેમી વ્રત-બાધક દશાનન રાવણ રણમાં રાજાણો ને રાક્ષસ કહેવાણો. સીતા રાવણ જેવા કામીના ઘરમાં રહ્યાં, જેમ કાદવમાં કમળ રહે તેમ રહ્યાં, માટે મોટાં સતી કહેવાણાં, સ્ત્રીઓમાં વડેરાં લેખાયાં. એક તરફ સર્વથી—એટલે મન, વચન ને કાયાથી—અલ્પવ્રત પાળનાર અને બીજી તરફ કરોડો સૈન્યાનું દાન કરનાર શ્રીમંત દાનવીર, આ બેમાં દાની કરતાં વ્રતી ચહે.]

વૈતરણીની વેદના માંહે,
વ્રત લાગે તે પેસે;
વિરતિને પ્રણામ કરીને,
છંદ્ર સભામાં બેસે. મેરે પ્યારે૦ ૪

[વ્રતી ને અવ્રતીની તુલના કરે છે. જે આ વ્રતને લાગે છે, તે મનુષ્ય વૈતરણી નદીવાળા વેદના—નરકને ભોગવે છે. જે વ્રતી છે, અલ્પચારી છે, એને સ્વર્ગનો અધિપતિ દેવોનો દેવ છંદ્ર પણ દેવસભામાં પ્રવેશનાં પ્રણામ કરે છે, ને પછી સિંહાસને બેસે છે.

મદિરા-માંસથી વેદ-પુરાણે,
પાપ ધણું પરદારા;

વિષકન્યા, રંડાપણુ, અંધા,
વ્રતભંજક અવધારા. મેરે પ્યારેં

[અન્ય શાસ્ત્રોની વાત કરતાં કહે છે કે ચાર વેદમાં ને અઠાર પુરાણમાં પરદારાગમનને માંસભક્ષણ તથા મદિરાસેવન કરતાં પણ વડું પાપ લેખ્યું છે. આ વ્રતને તોડનારો આગામી ભવમાં કાં તો વિષકન્યા થાય છે, કાં વૈધવ્ય પામે છે, કાં અંધત્વ પામે છે, એ સુનિશ્ચિત છે.]

વ્રત સંભાળે, પાપ પખાળે,
સુરતરુ વંછિત સાધે;

કલ્પતરુ ફળદાયક એ વ્રત,

જગ જસ કીરતિ વાધે. મેરે પ્યારેં પ

[જે નર-નારી આ વ્રત સાચવે છે, ને તેનાથી પોતાનાં પાપ ધૂએ છે, તેનું ઇચ્છિત દેવતાઓ કરે છે. બ્રહ્મસદ્ધિને વચનસિદ્ધિ વરેલી હોય છે. આ વ્રત કલ્પવૃક્ષની જેમ ધાયુ' ને ચિંતવ્યું ફલ આપનારું છે, ને જગતમાં કીર્તિ વધારનારું છે.]

દશમે અંગે બત્રીસ ઓપમ,

શીલવતી વ્રત પાળી;

નાથ નિહાળી ચરણે આંવે,

નેહ નજર તુમ ભાળી. મેરે પ્યારેં

[દશમા અંગ પ્રશ્નવ્યાકરણમાં આ વ્રતને ૩૨ ઉપમાઓ આપી છે; જેમ કે, સર્વ વ્રતોમાં બ્રહ્મચર્ય શ્રેષ્ઠ છે—જેમ તારાઓમાં ચંદ્રમા શ્રેષ્ઠ છે, રત્નોમાં વૈદૂર્ય રત્ન શ્રેષ્ઠ છે, આ-

બૂષણોમાં મુગટ શ્રેષ્ઠ છે, પુષ્પોમાં કમળ શ્રેષ્ઠ છે, ધ્યાનમાં શુક્લ ધ્યાન શ્રેષ્ઠ છે, જ્ઞાનમાં કેવળજ્ઞાન શ્રેષ્ઠ છે, લેશ્યાઓમાં શુક્લ લેશ્યા શ્રેષ્ઠ છે, વગેરે વગેરે. શીલવતીએ આ વ્રત પાળ્યું ને ભવસાગર તરી ગઈ. હે ભગવાન! સર્વ જીવોના નાથ એવા આપને નિહાળી, આપની મીઠી નજર ભાળી આપના ચરણે આવ્યો છું. મુજ પર કૃપા કરો!]

હાથી મુખસેં દાણો નિકસે,

કીડી-કુટુંબ સહુ ખાવે;

શ્રી શુભ-‘વીર’ જિનેશ્વર સાહિબ,

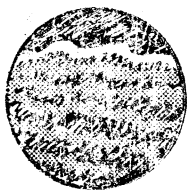
શોભા અમ શિર પાવે. મેરે પ્યારે ૦ ૬

[સંસારમાં દૃષ્ટાંત છે કે હાથીના મુખમાંથી અનાજનો એક દાણો પડી જાય—હાથીને તો એની પરવા ન હોય—પણ એ પડેલો દાણો કીડીના કુટુંબને સાગમટે જમણરૂપ થાય. આપ તો આપનાં નામ-કર્મ-પુણ્યલ આછાં કરવા ઉપદેશ આપો છો, પણ એ ઉપદેશની એક કણી પણ અમે આચરીએ તો અમારું કલ્યાણ થઈ જાય, અમારો ઉદ્ધાર થઈ જાય. (રોહિણેય ચોરનું દૃષ્ટાંત) હે શુભવીર જિન પરમાત્મા! તમને વંદન-પૂજન કરતાં નમેલું અમારું મસ્તક અપૂર્વ શોભાને ધારણ કરે છે—અર્થાત આસ્તિકતા—સમકિતીપણું એ જ અમારી સાચી શોભા છે.]

કાવ્ય પૂર્વ મુજબ

મંત્ર : ઐ હૌં શ્રૌં—

પરમપુરુષાય, પરમેશ્વરાય, જન્મજરામૃત્યુનિવારણાય
શ્રીમતે વીરજિનેન્દ્રાય દીપં યજ્ઞમહે સ્વાહા.

પાંચમા સ્થૂલપરિગ્રહપરિમાણુ વ્રત

દુહા

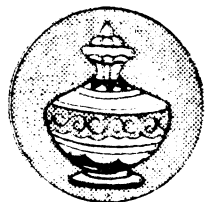
આશુવ્રત પંચમ આદરી, પાંચ તજ અતિયાર;
જિનવર ધૂપે પૂજીએ, ત્રિશલા માત મદહાર.
[પાંચમા સ્થૂલ પરિગ્રહ-પરિમાણુવ્રતનો આદર કરી, તેમજ
તેના પાંચ અતિયાર તજને ત્રિશલામાતાના પુત્ર મહાવીર
દેવની ધૂપથી પૂજા કરીએ.]

ઢાળ

મનમોહનજી જગતાત,
વાત સુણો જિનરાજજી રે;
નવિ મળીઓ આ સંસાર,
તુમ સરિખો રે શ્રીનાથજી રે. મન૦

[હે મારા મનને મુગ્ધ કરનાર, વિશ્વપિતા જિનેશ્વર દેવ !
મારી મુદ્દાની વાત સાંભળો : આ સંસારમાં મને આપના
સરખો બીજો સ્વામી મળ્યો નથી (શ્રીનાથ એટલે ભગવાન)
આપ જ સાચા સ્વામી તરીકે મને મળ્યા છો.]

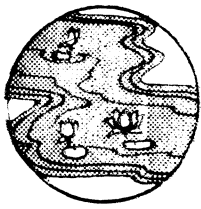

કૃષ્ણાગરુ ધૂપ દશાંગ, ઉવેખી કરું વિનતિ રે,
તૃષ્ણા તરુણી રસલીન, હું રઝળ્યો રે ચારે ગતિ રે;
તિર્યંચ તરુનાં મૂળ, રાખી રહ્યો ધન ઉપરે રે,
પંચેન્દ્રી ફણિધરરૂપ, ધન દેખીને મમતા કરે રે! મન૦ ૧

[હે ભગવાન! આપની સમક્ષ ઉત્તમ કૃષ્ણાગરુ ધૂપદશાંગ ધરીને હું વિનતી કરું છું. તૃષ્ણારૂપી સુંદરીનો આશક થઈને હું ચારે ગતિમાં ભમ્યો છું. મુજ લોભીની દુર્દશા તો જુઓ, તિર્યંચ અવસ્થામાં દોટેલા ધનની માયાથી વૃક્ષ થઈ એનાં પર મૂળિયાં પ્રસારીને રહ્યો; ને અતિ મમતાના કારણે એ ખમ્મના પર પંચેન્દ્રિયમાં પણ સાપ બનીને તેના પર ફણા પ્રસારીને બેઠો (ઉંદર ને કુમારપાળની કથા.)—રખેને કાઈ લઈ જાય! મારે એ ભવમાં એનો ઉપયોગ નહોતો, તોય મેં બીજાને એનો ઉપયોગ કરતાં વાર્યાં.]

સુર લોભી છે સંસાર, સંસારી ધન સંહરે રે,
ત્રીજ ભવ સમરાદિત્ય, સાધુચરિત્રને સાંભળે રે;
નરભવ માંહે ધનકાજ, ઝાઝ ચડયો, રણમાં રડયો રે,
નીચ સેવા મૂકી લાજ, રાજ્યરસે રણમાં પડયો રે. મન૦ ૨

[તિર્યંચ-પંચેન્દ્રિય અને દેવોની વાત કરી. હવે આ મનુષ્ય-અવતારમાં પણ ધન માટે હું વહાણો પર ચડયો, પ્રવાસમાં રણમાં અટવાઈ જતાં-મારગ ન સૂઝતાં-રડયો. રે! ધનને કાજ, જેની પીઠ ન જેવાય એવા નીચ-પાપીનાં ચરણને શરમહીન બનીને નમ્યો! અને રાજ્યલોભે-સિંહાસનલોભે રમખેડાનમાં જઈને લડયો ને મૃત્યુ પામ્યો.]

સંસારમાંહે એક સાર, જાણી કંચન-કામિની રે,
ન ગણી જપમાળા એક, નાથનિરંજન નામની રે;
ભાગ્યે મળિયા ભગવંત, અવસર પામી વ્રત આદરું રે,
ગયો નરકે મમ્મણુ શેઠ, સાંભળી લોભથી ઓસરું રે.

મન૦ ૩

[મનુષ્યદેહ પામીને આ સંસારમાં સારરૂપ સુવર્ણ અને
સુંદરી બેને જ માન્યાં ! આ બેને સારરૂપ માની રાતદિવસ
તેની જ માળા જપ્યા કરી. અને સારરૂપ આપ જેવા વીત-
રાગ દેવની એક પણ માળા જપી નહિ. મારા ભાગ્યના
યોગથી મને આપ જેવા વીતરાગી ભગવાન મળ્યા છે; આવા
સુઅવસરે હું પરિગ્રહપરિમાણના વ્રતનો આદર કરું છું. અને
અતિ લોભથી નરકે જનાર મમ્મણુ શેઠની કથા સાંભળી,
હું પણ અતિ લોભથી પાછો ફરું છું]

નવવિધ પરિગ્રહ-પરિમાણ, આનંદાદિકની પરે રે,
અથવા ઇચ્છા-પરિમાણ, ધનધાન્યાદિકનું કરે રે;
વળી સામાન્યે પદ્ ભેદ, ઉત્તર ચોસઠ દાખિયા રે,
દશવૈકાલિક નિરયુક્ત, ભદ્રબાહુ ગુરુ ભાખિયા રે.

મન૦ ૪

[પરિગ્રહ નવ જાતનો છે : ૧. ધન (ગણી શકાય તેવું નાણું,
માપી શકાય તેવું કાપડ-જમીન, તોળી શકાય તેવું સુવર્ણ,
પરીક્ષા કરી શકાય તેવું ઝવેરાત); ૨. ધાન્ય, (ખાર મહિનાની
મુદત જેટલું ને અમુક વર્ષ); ૩. ક્ષેત્ર (ખેતર, વાડી, બગીચા);

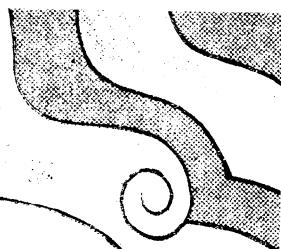
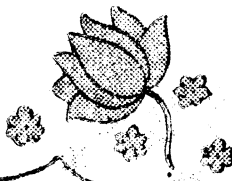

૪. વાસ્તુ (ઘર, હાટ ને હવેલી); ૫. રૂપું; ૬. સુવર્ણ;
૭. કુખ્ય (અન્ય ધાતુઓ); ૮. દ્વિપદ-દાસદાસી; ૯. ચતુષ્પદ
(ગાય, ભેંસ, ઘોડા)—આ નવ વસ્તુના પરિગ્રહનું માપ નક્કી
કરવું. એના ઉલ્લંઘનથી-અતિક્રમણથી પાંચ અતિચારો લાગે
છે : ૧. ધનધાન્યપ્રમાણાતિક્રમ, ૨. ક્ષેત્રવાસ્તુપ્રમાણાતિક્રમ,
૩. રૂપ્ય-સુવર્ણપ્રમાણાતિક્રમ, ૪. કુખ્યપ્રમાણાતિક્રમ,
૫. દ્વિપદ-ચતુષ્પદપ્રમાણાતિક્રમ. આનંદ આદિ શ્રાવકોની
પેઠે પરિમાણ નક્કી કરે-વ્રત લે ત્યારે જોટલું હોય તેટલું જ
રાખે, વધુ પરિમાણ ન રાખે. અથવા ધન-ધાન્યાદિકનું ઇચ્છા-
પરિમાણ-નક્કી કરેલા પ્રમાણ-નું ઉલ્લંઘન ન કરવાનું નક્કી કરે.
ચૌદ પૂર્વધર ભદ્રઆહુ સ્વામીએ રચેલા દશવૈકાલિક સૂત્રની
નિયુક્તિમાં પરિગ્રહના સામાન્ય છ ભેદ કહ્યા છે : ધાન્ય,
રત્ન, સ્થાવર, દ્વિપદ, ચતુષ્પદ ને કુખ્ય (ધાતુઓ). ને ધાન્યના
૨૪, રત્નના ૨૪, સ્થાવરના ૩ (ખેતર, ઘર, બગીચા),
દ્વિપદના ૨ (દાસ-દાસી તથા દ્વિચક્રીવાહનો), ચતુષ્પદ
-પશુના ૧૦, કુખ્યનો ૧—એમ ૬૪ પ્રકાર બતાવ્યા છે. તેનું
પરિમાણ નક્કી કરવું તે પરિગ્રહપરિમાણ.]

પરિમાણથી અધિકું હોય, તો તીર્થે જઈ વાવરો રે,
રોકાયે ભવનું પાપ, છાપ ખરી જિનની ધરો રે;
ધન શેઠ ધરી ધનમાન, ચિત્રાવેલીને પરહરી રે।
'શુભ વીર' પ્રભુને ધ્યાન, સંતોષે શિવસુંદરી રે.

મન૦ ૫

[પુણ્યોદયે નિયત પ્રમાણથી પોતાની પાસે અધિક થાય તો પવિત્ર

તીર્થમાં કે તીર્થયાત્રામાં ખર્ચ કરવું. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક ને શ્રાવિકા એ ચતુર્વિધ સંઘ પણ તીર્થરૂપ છે, તેઓ માટે પણ ખર્ચી શકાય. અને આ રીતે વ્રતભંગથી પેદા થતું ભવનો કાર વધારનારું પાપ રોકાય તથા સાચા જિન-સેવકની ખ્યાતિ મેળવાય—સગવડિયા સેવકની નહિ, પણ સાચા સેવકની.

ધન શે ધનનું પ્રમાણ કરીને પરિગ્રહ-પરિમાણવ્રત પાળ્યું. ચિત્રાવેલી જેવી દિવ્ય વસ્તુ મળતી હતી, તે પણ તેમણે વ્રતને ખાતર છોડી. (ચિત્રાવેલી એવી વસ્તુ છે કે એ જે પાત્રી નીચે મૂકીએ, તે ગમે તેટલું ખાલી કરે તોય ખાલી ન થાય.) આ માટે સંતોષમાં મોક્ષ છે, એમ સમજવું ને પ્રભુનું ધ્યાન ધરવું—એમની સમક્ષ સ્વીકારેલાં વ્રતોનું અડોલ રીતે પાલન કરવું.

કાવ્ય

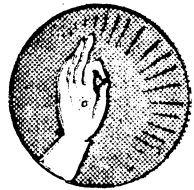
પૂર્વ મુખ્ય

મંત્ર

ૐ હ્રૌં શ્રૌં—

પ્રમપુરુષાય, પરમેશ્વરાય, જન્મજરામૃત્યુનિવારણાય
શ્રમતે વીરજિનેન્દ્રાય ધૂપં યજ્ઞમહે સ્વાહા.

છઠ્ઠા દિશાપરિમાણુવ્રતે સાતમી પૂષ્પપૂજા

કુહા

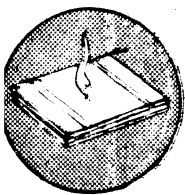
કૂલ અમૂલક મેઘ જ્યું, વરસાવી જિન અંગ;
ગુણુવ્રત ત્રણુયે તેહમાં, દિશિપરિમાણુને રંગ.

[મેઘની ધારા ભરપૂર વરસીને જેમ પૃથ્વીને છાયા દે છે, એમ જિંના પ્રકારનાં પુષ્પો પ્રભુપ્રતિમા પર વરસાવો. પાંચ ચણુવ્રતના અતિચારો દાખવ્યા. હવે ત્રણ ગુણુવ્રત વિષે છે: એ ત્રણે ગુણુવ્રતોમાં પ્રથમ દિશાપરિમાણુવ્રતનેધન્ય છે.]

ઢાળ

સાહિબ શિવ વસિયા,
શિવ વસિયા ને મારે મન વસ્યા રે,
દિલ વસિયા મહારાજ. સાહિબ૦

[હે ભગવાન ! આપ હાલ મુક્તિનગરીમાં વસો છો; પણ આપે મુક્તિનગરીમાં નિવાસ કર્યો, ને સાથે મારી મનનગરીમાં પણ નિવાસ કર્યો. અમારા દિલમાં આપના માટે ભાવભક્તિ ને અહોભાવ ઊભરાય છે.]

સમવસરણ સુરવર રચે રે.

પૂજા ફૂલ અશેષ; સાહિબ૦

રાયપસેણીય સૂત્રમાં રે

કરે સૂર્યાભ વિશેષ. સાહિબ૦ ૧

[દેવોનો સ્વામી ઇંદ્ર આપ સ્વામીની ધર્મસલા—સમવસરણ રચે છે, ને તમામ ફૂલ લાવીને પુષ્પપૂજા રચે છે. રાયપસેણી સૂત્રમાં સૂર્યાભદેવની વાત આવે છે; એણે કેવી અપૂર્વ રીતે પૂજા કરી, તેનું ત્યાં વર્ણન છે.]

પૂજ્યની પૂજા તિમ કરી રે,

કરું આશા પરિમાણ; સાહિબ૦

ચાર દિશા વિમળા તમા રે,

હિંસાએ પરચખાણ. સાહિબ૦ ૨

[સૂર્યાભદેવની જન્મ આપની પૂજા કરીને હું શ્રાવકનાં ખાર વ્રત માંહેનું છઠું દિગ્વ્રત (આશા એટલે દિશા) ધારણ કરું છું. ચાર દિશાઓ (પૂર્વ, પશ્ચિમ, ઉત્તર ને દક્ષિણ) તથા વિમળા (ઊર્ધ્વદિશા) અને તમા (અધોદિશા)—આ ૭ દિશાઓના ગમનાગમનનું પ્રમાણ નક્કી કરું છું. અને આમ કરવાથી આપોઆપ એ નિયત ભૂમિભાગ સિવાયના જીવોની હિંસાનાં પણ મારે પરચખાણ થઈ જાય.]

આશ કરું અરિહા તણી રે,

પાંચ તજી અતિચાર; સાહિબ૦

તુમ સરિખો દીઠો નહીં રે,

જગમાં દેવ દયાળ. સાહિબ૦ ૩

[દિગ્વિતના પાંચ અતિયાર છે : ૧. ઊર્ધ્વદિશાપ્રમાણાતિક્રમ, ૨. અધોદિશાપ્રમાણાતિક્રમ, ૩. તિર્યગ્દિશાપ્રમાણાતિક્રમ, ૪. દિશાવૃદ્ધિઃ એક બાજુ વધારી બીજી બાજુ ઘટાડી પ્રમાણ સરખું કરવું, ૫. પ્રમાણ નક્કી કરીને પ્રમાણ ભૂલી જવું. આ પાંચ અતિયાર તબ્બું છું, ને આશા ફક્ત એક અરિ-હંતની કરું છું; બીજા દેવ મુજ જેવા સમકિતીને રુચતા નથી. આપ સરીખો દયાળુ દેવ મેં જગતમાં બીજો જોયો નથી. વીતરાગ છો, છતાં દયાળુ છો, ભક્તનું કલ્યાણ કરનારા છો]

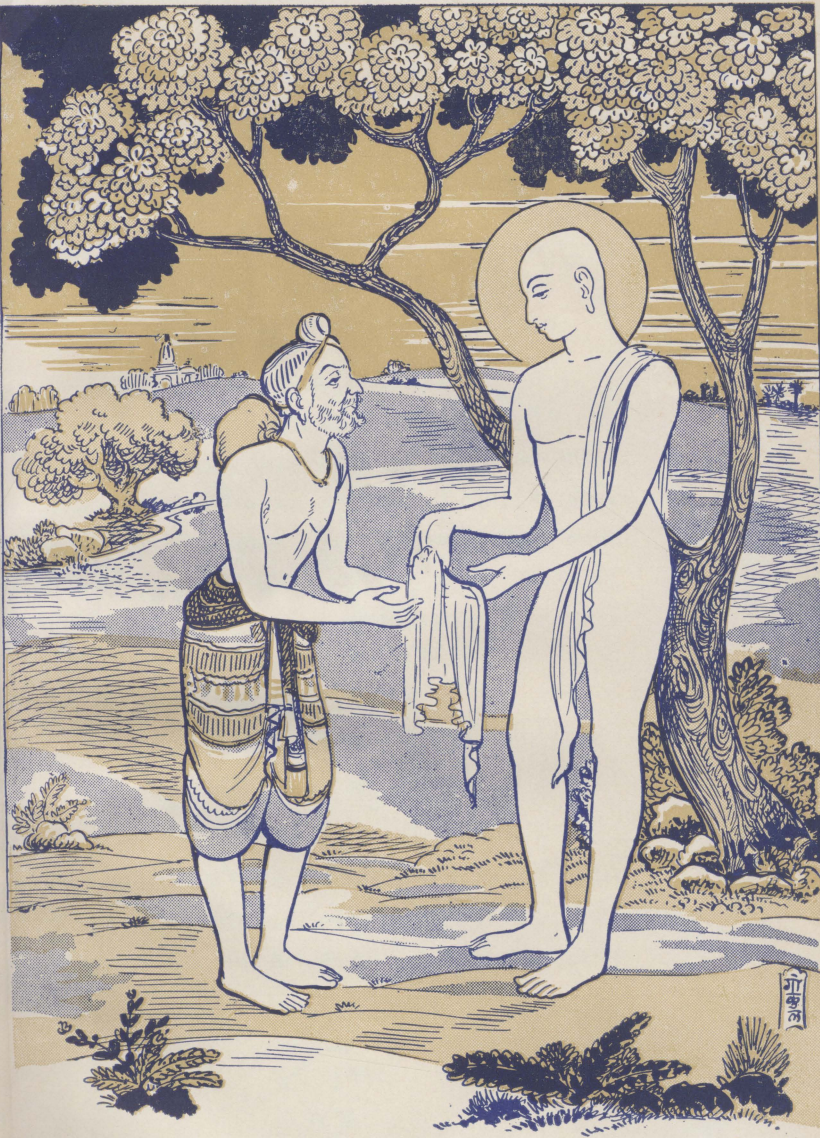
વરસી વરસ્યા તે સમે રે,

વિપ્ર ગયો પરદેશ; સાહિબં

તેહને પણ સુખિયો કર્યો રે,

લાખિણો દઈ ખેશ. સાહિબં ૪

[આપ દયાળુ દેવ છો, એ વાતની અમને જાણ છે. હે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર ! આપ જ્યારે દીક્ષા લેવાના હતા, એના છેલ્લા વર્ષમાં આપ પ્રતિદિન દીન-દુખિયાને દાન કરતા હતા. પ્રાતઃકાલથી એક પ્રહર સુધી આપ સુવર્ણ-દાન કરતા, ને રોજ એક કરોડ આઠ લાખ દીનાર વહેંચતા. એ રીતે એક વર્ષ સુધી દાન આપી, ૩૦ વર્ષની ઉંમરે, માગસર સુદ ૧૦ ના દિવસે ચોથા પહોરે, ચંદ્રપ્રભા પાલખીમાં બેસી, આપ જ્ઞાતખંડ નામના ઉદ્યાનમાં દીક્ષા લેવા આવ્યા. આપે સર્વવિરતિ ચારિત્ર સ્વીકાર્યું. ઇંદ્રે આપના ખભા પર દેવદૂધ નાખ્યું. એ વખતે પરદેશ ગયેલો એક બ્રાહ્મણ આપની પાસે આવ્યો. આપે દેવદૂધના બે ટુકડા કરી એક ટુકડો તેને આપ્યો ! આમ લાખેણો ખેશ બ્રાહ્મણને આપી તેને સુખી કર્યો. કેવી આપની દયાળુતા !]

ગોકુલ

વરસી વરસ્યા તે સમે રે, વિપ્ર ગયો પરદેશ;
તેહને પણ સુખિયો કર્યો રે, લાખીણો દઈ ખેશ.

હું પણ તે દિન કેઈ ગતિ રે,
કેવલી જખ જિનરાજ; સાહિબં
શાસન દેખી તાહરું રે,
આવ્યો તુમ શિર લાજ. સાહિબં ૫

[હે શ્રમણ ભગવાન! આપ કેવળી થઈને—જિનરાજ થઈને—
વિચરતા હશે, ત્યારે ન જાણે હું કેઈ ગતિમાં હઈશ! એ વખતે
આપનો લાભ લઈ શક્યો નહિ, પણ આજે મનખાદેહ મળ્યો.
છે, સુદેવ, સુગુરુ ને સુધર્મવાળું તારું શાસન લાળ્યું છે,
ને તારા શરણે આવ્યો છું. હે પતિતોદ્ધારક દેવ! મારી
લાજ રાખવી-મને તારવો-તે તારા હાથમાં છે.]

એ વ્રતથી શિવસુખ લઈું રે,
જેમ મહાનંદ કુમાર; સાહિબં
શ્રી 'શુભ વીર' જિનેશ્વરુ રે,
અમને પણ આધાર. સાહિબં ૬

[આ વ્રતના અવલંબનથી પૂર્વકાળમાં જેમ મહાનંદ કુમાર
મોક્ષસુખ પામ્યા, તેમ હે જિનેશ્વર ભગવાન! અમને પણ
આપનું જ અવલંબન છે—અન્યથા શરણું નાસ્તિ, ત્વમેવ
શરણું મમ!]

કાવ્ય

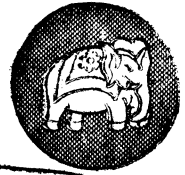
પૂર્વ મુજબ

મંત્ર

ૐ હ્રૌં શ્રૌં—

પરમપુરુષાય, પરમેશ્વરાય, જન્મજરમૃત્યુનિવારણાય
શ્રીમતે વીરજિનેન્દ્રાય પુષ્પાણિ યજ્ઞમહે સ્વાહા !

સપ્તમ ઉપભોગ-પરિભોગ- પરિમાણુવ્રત

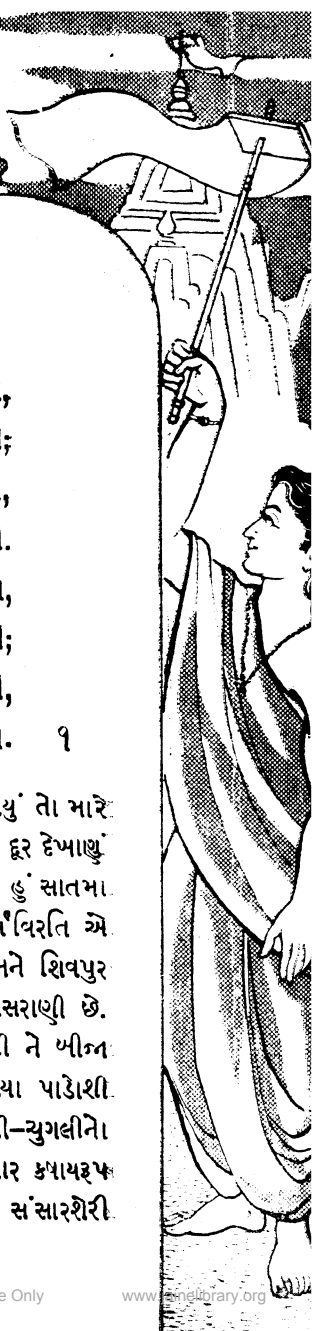
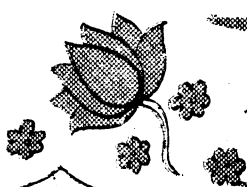
આઠમી અષ્ટમંગળપૂજા

દુહા

અષ્ટમંગળની પૂજના, કરીએ કરી પ્રણામ;
આઠમી પૂજાએ નમો, ભાવમંગળ જિનનામ. ૧
ઉપભોગે પરિભોગથી, સપ્તમ વ્રત ઉચ્ચાર;
ખીજીું ગુણુવ્રત એહના વીશ તજે અતિયાર.

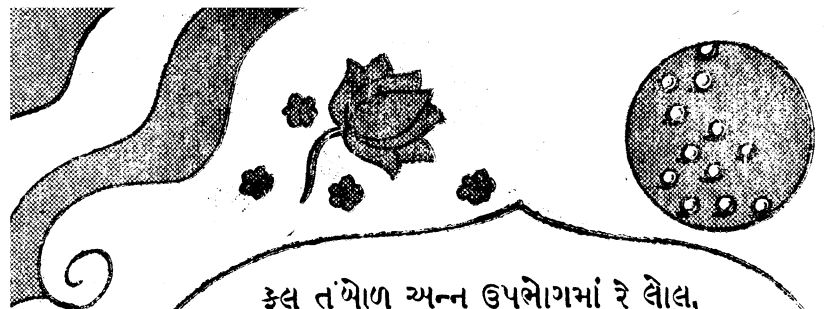
[આઠમી પૂજના પ્રારંભમાં ભાવમંગળ જિનરાજને પ્રણામ કરીએ; અને અષ્ટમંગળને આલેખી પૂજા આગળ ધરીએ. આઠમી પૂજા વખતે સાતમું વ્રત ને ખીજીું ગુણુવ્રત—ઉપ-ભોગ-પરિભોગપરિમાણુ નામનું છે તે વ્રત ઉચ્ચરવું ને એના વીસ અતિયાર (૧૫ કર્માદાનના ને ૫ ભોગોપભોગના) તજવા. ઉપભોગ—એક વાર વપરાય તેવાં ભોજન, ફૂલ વગેરે. પરિ-ભોગ—વારંવાર વાપરી શકાય તેવાં વસ્ત્ર, ઘરેણાં વગેરે. ભોગોપભોગમાં સંક્ષેપ કરવા યોદ્ધ નિયમો ધારવામાં આવે છે.]

ઢાળ

વ્રત સાતમે વિરતિ આદરું રે લોલ,
 કરો સાહિય જો મુજ મહેર જો;
 તુજ આગમ અરીસો જોવતાં રે લોલ,
 દૂર દીઠું છે શિવપુર શહેર જો.
 મને સંસારશેરી વીસરી રે લોલ,
 જિહાં ખાર પાડોશી ચાડ જો;
 નિત્ય રહેવું ને નિત્ય વઢવાડ જો,
 મને સંસારશેરી વીસરી રે લોલ. ૧

[હે પ્રભુ ! આપના આગમરૂપી અરીસામાં મેં જોયું તો મારે
 જે શહેર પહોંચ્યું છે, તે શિવપુર નગર અત્યંત દૂર દેખાણું
 છે. એ શહેર પહોંચવા માટે, આપ કૃપા કરો તો, હું સાતમા
 વ્રતને સ્વીકારું, વિરતી બનું. દેશવિરતિ ને સર્વવિરતિ એ
 જ શિવપુર પહોંચવાનો સાચો માર્ગ છે. મને શિવપુર
 નગરની લેહ લાગી છે, ને સંસારની શેરીઓ વીસરાણી છે.
 અહીં ક્રોધ, માન, માયા ને લોભ ચાર પાડોશી ને બીજા
 તેમના મદદમાં આઠ પાડોશી એમ ખાર ચાડિયા પાડોશી
 વસે છે એ ખોટી વાતો બીજી કરે છે ને ચાડી-ચુગલીનો
 વેપાર ચલાવે છે. આ કારણે મારા આત્માને આ ખાર કષાયરૂપ
 પાડોશીઓ સાથે રોજ કળિયા થાય છે, માટે હું સંસારશેરી
 વીસર્યો છું.]

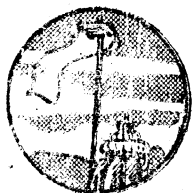
ફૂલ તાંબોળ અન્ન ઉપભોગમાં રે લોલ,
ધરનારી ચીવર પરિભોગ જો;
કરી માન નમું નિત્ય નાથને રે લોલ,
જેથી જાયે ભવોભવ શોગ જો. મને૦ ૨

[ફૂલ, તાંબુલ તથા અન્ન ઉપભોગમાં ગણાય છે, ને ધર, સ્ત્રી, વસ્ત્ર પરિભોગમાં ગણાય છે. આ બધી વસ્તુઓનું પ્રમાણ નક્કી કરીને આપને નમન કરું, જેથી દેશવિરતિ ધર્મ સ્વી-કારવાથી મારા ભવોભવના શોક જાય. (અહીં ચૌદ વસ્તુના નિયમો યાદ કરવા : સચિત્ત-પદાર્થ સંખ્યા. દ્રવ્ય-વસ્તુઓ, વિગર્હ, પગરખાં, તાંબુલ, વસ્ત્ર, કુસુમ, વાહન, શયન, વિલેપન, બ્રહ્મચર્ય, દિશા (દિગ્વ્રતમાં આવ્યું), સ્નાન ને ભક્તપાન ભોજન.)]

પ્રભુ-પૂજ રચું અષ્ટમંગળે રે લોલ,
પરહાંસી તજી અતિ રોષ જો;
અતિ ઉદ્ભટ વેશ ન પહેરીએ રે લોલ,
નવિ ધરીએ મલિનતા વેશ જો. મને૦ ૩

[પ્રભુની આગળ અષ્ટમંગળ આજેખીને ધરું, તેમજ પારકાની મશ્કરી કરવાનું તેમજ પારકા પર અતિ ક્રોધ કરવાનું તજી દઉં. વસ્ત્રની બાબતમાં કહે છે કે અતિ આછકલો વેશ ન સજવો, તેમ મેલાં કપડાં પણ ન પહેરવાં : આમ આદર્શ નાગરિકના ગુણ બતાવે છે.]

ચાર મોટી વિગય કરી વેગળી રે લોલ,
દશબાર અભક્ષ્ય નિવાર જો;

તિહાં રાત્રિભોજન કરતાં થકાં રે લોલ,

મંજર ધુવડ અવતાર જો. મુને૦ ૪

[ચાર મોટી વિગય—માંસ, મદિરા, માખણ ને મધ—અને બાવીસ અલક્ષ્ય વસ્તુઓ નિવારવી. અને રાત્રિભોજન કરવાથી પરલવમાં ધુવડ યા બિલાડીનો અવતાર મળે છે—નિશાચર થવાય છે.]

છળે રાક્ષસ વ્યંતર ભૂતડાં રે લોલ,

કેશ, કંટક, જૂનો વિકાર જો;

ત્રણ મિત્ર ચરિત્રને સાંભળી રે લોલ,

કરો રાત્રિભોજન ચોવિહાર જો. મુને૦ ૫

[રાત્રિભોજનનાં અનિષ્ટ તો સાંભળો. ત્રણ મિત્રોના ચરિત્રમાં એ આવે છે. રાતે જમવાથી રાક્ષસ, વ્યંતર ને ભૂત હેરાન કરે છે, વળી ખાવામાં વાળ, કાંટો કે જૂં આવી જાય છે; ને દેહમાં સ્વરભંગ, કંઠભેદ ને જલોદર આદિ વિકારો પેદા થાય છે; મોટે રાત્રિભોજન ન કરવાનાં પચ્ચખખાણુ કરવાં ને ચોવિહાર ધારણ કરવો.]

ગાડાં વહેલ વેચે ને ભાડાં કરે રે લોલ,

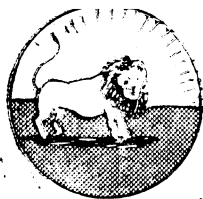
અંગારકરમ વનકર્મ જો;

સર કૂપ ઉપજ ખણતાં થકાં રે લોલ,

નવિ રહે શ્રાવકનો ધર્મ જો. મુને૦ ૬

[બાર વ્રતધારી શ્રાવકનો ધર્મ ન રહે, તેવાં કાર્યો બતાવે છે. એ છે કર્માદિનો. સાધારણ રીતે તો કોઈ પણ કાર્ય

કરતાં કર્મ લાગે જ છે, પણ જેમાં ખૂબ કર્મ લાગે એ કર્મદાન કહેવાય છે. એવાં સામાન્ય રીતે પંદર કર્મદાનો બતાવ્યાં છે અહીં કહે છે કે ધંધા ધણા કરવા ભોગ છે, પણ બાર વ્રતધારી શ્રાવક વ્રતરક્ષણ કાળે આટલા ધંધા તજે: ગાડાં, વહેલ વગેરે વેચે નહિ (સાટકકર્મ); ભાડાં કરે નહિ (ભાટીકર્મ); અંગાર કર્મ—વન બાળવાં વગેરે ન કરે, ઈંટના નિંભાડા વગેરે ન રચે; વનકર્મ ન કરે—જેમાં ખૂબ ઝાડ, પાન, વનસ્પતિ છેદવી પડતી હોય એ કામ ન કરે; સરોવર, કૂવા કે ખાણો ખોદાવવાનું ફોડીકર્મ ન કરે.]

વિષ શસ્ત્ર વેપાર દાંત લાખનો રે લોલ,

રસ કેશ નિલંછન કર્મ બે;

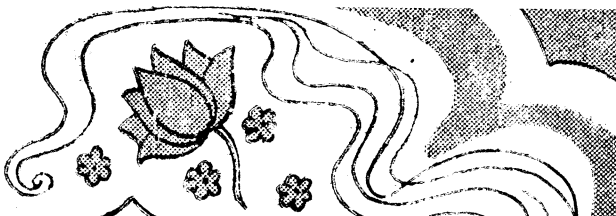
શુક મેના ન પાળીએ પાંજરે રે લોલ,

વનદાહે દહે શિવશર્મ બે. મુને ૦ ૭

[પ્રાણને હરનારાં ઝેર તથા શસ્ત્રોનો વેપાર ન કરે (વિષ-વાણિજ્ય); હાથીદાંત વગેરે પશુઓનાં અંગોનો વેપાર ન કરે (દંતવાણિજ્ય); લાખનો વેપાર ન કરે (લખવાણિજ્ય); ઘી, તેલ, દૂધ, મદિરાનો વેપાર ન કરે (રસવાણિજ્ય); વાળ તથા પીંછાનો વેપાર ન કરે (કેશવાણિજ્ય); પશુ-પક્ષીઓને ખસી ન કરે (નિલંછનકર્મ); મેના, પોપટ વગેરે પંખીઓને પાંજરે ન ધાલે; અને વન, ખેતર, પર્વત પર દાહ ન દેવરાવે (દવદાનકર્મ)—પંદર કર્મદાનો આચરનારના ભાગ્યમાંથી મોક્ષ—સુખ પણ વહી જાય છે.]

યંત્રપીલણ સર નવિ શોષીએ રે લોલ,

તેણે કરજે મયા મહારાજ બે;

નહીં ખોટ ખજને દીજીએ રે લોલ,
શિવરાજ વધારી લાજ જો. મુને૦ ૮

[યંત્ર દ્વારા પીલવાનું કામ ન કરવું (યંત્રપિલનકર્મ); સરોવર, કુંડ, કૂવાનાં પાણી શોષાવવાં નહિ (સરશોષણકર્મ); અહીં યૌદ્ધ કર્માદાન આવી જાય છે. પંદરમું અસતીપોષણનું —ગુંડા, વેશ્યા કે ખરાય માણસોને આશ્રય કે આધાર આપવાનું—કર્મ તજવું. આ પંદર (૫ ઉલ્લેખવિષયક, ૫ કુળ્યાપારનાં તે ૫ ધંધારોજગારનાં) કર્માદાનો હું તજું છું. હે પ્રભુ! મારી લાજ વધારજો અને મને શિવરાજ આપજો, એમ કરતાં આપના ખજનામાં ખોટ નહિ આવે.]

રાજમંત્રીસુતા કૃષ્ણ પામતી રે લોલ,
વ્રતસાધક બાધક ટાળ જો;
'શુભવીર' પ્રભુના નામથી રે લોલ,
નિત્ય પામીએ મંગળમાળ જો. મુને૦ ૯

[દૃષ્ટાંત છે કે રાજમંત્રીની પુત્રીએ આ વ્રત પાળ્યું તે સાધક કારણોને સેવી, બાધક કારણોને તજી તે ઉત્તમ વ્રતકૃષ્ણ પામી. એવી રીતે શુભવીર પ્રભુના નામથી હમેશાં ભક્તોને ઘેર મંગળ-માળ થાય છે—એક એકથી સવાયું મંગળ કાર્ય થાય છે.]

કાવ્ય

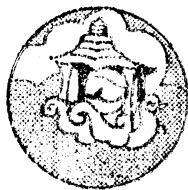
પૂર્વ મુજબ

મંત્ર

ૐ હ્રોં શ્રીં—

શરમપુરુષાય, પરમેશ્વરાય, જન્મજરામૃત્યુનિવારણાય
શ્રીમતે વીરજિનેન્દ્રાય અષ્ટમંગલાનિ યજ્ઞમહે સ્વાહા !

અષ્ટમ અનર્થદંડ—વિરમાણુવ્રતે

ઠાવતી અક્ષતપૂજા

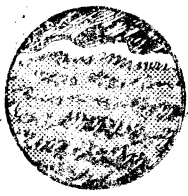

દુહા

દંડાયે વિણ હેતુએ, વળગે પાપ પ્રચંડ;
પ્રભુ પૂજી વ્રત કારણે, તે કહું અનર્થદંડ.

સ્વજન શરીરને કારણે, પાપે પેટ ભરાય;
તે નવિ અનર્થ દંડ છે, એમ ભાપે જિનરાય.

[ધર્મ, અર્થ અને કામ—આ એકત્રું પણ જોમાં પ્રયોજન ન હોય, અને પ્રવૃત્તિ કરી સામાને વગર કારણે દુઃખ આપવું, અને પોતાના આત્માને નિર્થક દંડવો, ભારે કરવો તે, અનર્થ-દંડ છે. અને તેનાથી મોટકાં પાપ લાગે છે. પ્રભુનું પૂજન કરતાં હું કહું છું કે, પોતાના શરીર માટે કે, પોતાનાં અંગત માણસ માટે આજીવિકા રજતાં પાપ થાય, તે અનર્થદંડ નથી, એમ જિનેશ્વરોએ કહ્યું છે.]

ઢાળ

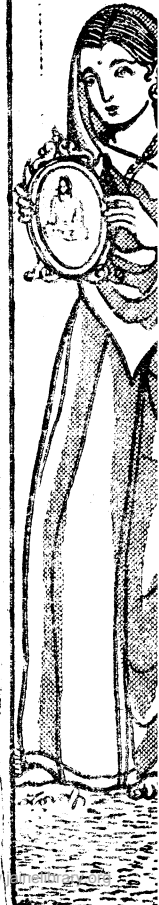
નેક નજર કરો નાથજી,
જમ જયે દાણિદર આજથી જ હો,
નેક નજર કરો નાથજી !

[હે સ્વામી ! અમારા પર આપની કૃપાદષ્ટિ થાઓ ! એ નજરરૂપી નજરાણાંના નાણાંથી અમારું ભવોભવનું દળદર આ ધડીથી ફીટી જાઓ.]

અમે અક્ષત ઉજ્જવળ તાંડુળે,
કરી પૂજા કહું જિન આગળે જીહો; નેકં
આવી પહોંચ્યો છું પંચમકાળમાં,
સંસાર દાવાનળ ઝાળમાં જીહો. નેકં ૧

[જિનેશ્વર દેવની આગળ અક્ષત (અખંડ) ઉજ્જવળ ચોખ્ખા-
નો સ્વસ્તિક રચી, પૂજા કરી, મારા અનર્થોની પરંપરા રજૂ
કરું છું. આ પાંચમો આરો કઠિન છે. એ આરામાં હું
આવ્યો છું. આ સંસાર દાવાનલ જેવો છે; એ દાવાનલની
ઝાળમાં હું ઝડપાણો છું.]

ધ્યાન આરત રૌદ્રે મંડિયો,
ઠામ ઠામ અનર્થે દંડિયો જીહો; નેકં
ઉપદેશ મેં પાપનો દાખિયો,
ફૂડી વાતે થયો હું સાખિયો જીહો. નેકં ૨
[હે પ્રભુ ! હું આર્ત અને રૌદ્ર ધ્યાનમાં મશગૂલ રહ્યો.

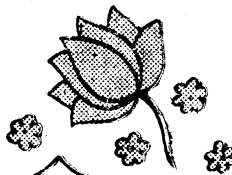
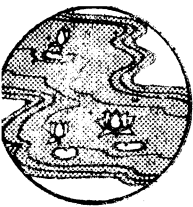
વગર લેવાદેવાએ મનમાં પરણ્યો ને મનમાં રાંડ્યો. આ રીતે ઠેકાણે ઠેકાણે અનર્થથી હેરાન થયો. (પ્રસન્નચંદ્રરાજર્ષિનું દષ્ટાંત) મેં લોકોને પાપકર્મનો ઉપદેશ કર્યો, ખોટી ને ખરાબ વાતનો હું હામી થયો.]

આરંભ કર્યા ધણી ભાતના,
મેં તો યુદ્ધ કર્યાં કેઈ જાતનાં જીહો; નેકં
રથ-મૂશળ માગ્યાં આપિયાં,
જાતાં પંથે તે તરુવર આપિયાં જીહો નેકં ૩

[હે સ્વામી ! ધણા ધણા પ્રકારના આરંભ-સમારંભ મેં કર્યા. મેં કંઈ કેટલા પ્રકારની લડાઈઓ લીધી-દીધી. ગાડી, ઘોડા, મૂશળ વગેરે જેણે માગ્યાં એને આપ્યાં, અને રસ્તે જતાં વગર કારણે ઝાડ તોડ્યાં ને હરિયાળાં ઘાસ છૂંઘાં ! કેવા કેવા અનર્થ મેં કર્યા !]

વળી વાદે તે વૃષભ દોડાવિયા,
કરી વાતો ને લોક લડાવિયા જીહો; નેકં
ચાર વિકથાએ પુન્યધન હારિયો,
જમ અનીતિપુરે વ્યવહારિયો જીહો. નેકં ૪

[હે સ્વામી ! ફક્ત વાહવાહ ખાતર મેં શરતમાં રથ, ઘોડા ને બળદ દોડાવ્યા. વળી ગમે તેવી ભળતી વાતો કરીને લોકોમાં ઝઘડા કરાવ્યા, હું કન્યાદલાલ બન્યો. વળી ચાર વિકથાઓ — રાજકથા, દેશકથા, સ્ત્રીકથા ને ભક્તકથા (ભોજનકથા) — કરી, ઊલટાસુલટી, ઇષ્ટમુષિષ્ટમ, દ્વિઅર્થી વાતો કરીને

પુણ્ય ધન હારી ગયો—જેમ અનીતિપુર નગરમાં વ્યવહારીએ
રત્નચૂડ હારી ગયો તેમ.]

તિહાં ચાર ધુતારા વાણિયા,
ભરે પેટ તે પાપે પ્રાણિયા જીહો; નેકં
રણુધંટાનું વચન એ પાણિયું,

તો રત્નચૂડે ધન વાણિયું જીહો. નેકં ૫

[અનીતિપુર નગર હતું. ત્યાં ચાર ધૂર્ત વણિકો રહેતા હતા,
ધૂર્ત વાણિજ્ય કરતા હતા અને પાપથી પેટ ભરતા હતા. ત્યાં
રત્નચૂડ નામનો વેપારી આવ્યો. ચાર ધૂર્ત વણિકોએ એને
હુણ્યો. આ વખતે રણુધંટા નામની ગણિકાએ તેને માર્ગ બતાવ્યો;
ને એ માર્ગને અનુસરી રત્નચૂડે પોતાનું ધન પાછું વાળ્યું!]

તિમ અરિહાની આણા પાળશું,
વ્રત લેઈને પાપ પખાળશું જીહો; નેકં
અતિચાર તે પાંચ નિવારશું,

ગુરુશિક્ષા તે દિલમાં ધારશું જીહો. નેકં ૬

[જે રીતે આ રત્નચૂડે રણુધંટાની શીખ માની, ને ચાર ધૂર્ત
વણિકો પાસેથી પોતાનું ધન છોડાવ્યું, એમ અમે ચાર કપાયોથી
મુક્ત થવા અરિહંત ભગવાનના શાસનની આજ્ઞાનો સ્વીકાર
કરીશું; ને અમારાં પાપ પખાળી, પુણ્યધનને સંચિત કરીશું.
આ વ્રતના પાંચ અતિચાર છે : ૧. કંદર્પકુચેષ્ટા—કામ
હિતપન્ન થાય તેવી વાણી બોલવી, ચેષ્ટા કરવી. ૨. મૌખર્થ—
વાચાળપણું, કારણ વગરનું ગમે તેમ બોલવું. ૩. ભોગાતિ-

રક્ત—જરૂરી વધુ ખાવું, પીવું, નાવું, પહેરવું. ૪ કામકટાક્ષ
—વિષયોત્તેજક વાતો કરવી. ૫ અધિકરણ—કારણ વગરનાં
હથિયાર-પડિયાર રાખવાં. આ અતિયારો લાગવા નહિ દઈએ,
અને એ માટે ગુરુ મહારાજની શીખ હૃદયમાં ધારણ કરીશું.]

વીરસેન કુસુમસિરિ દો જણાં,
વ્રત પાળી થયાં સુખિયાં ધણાં જીહો; નેકં
અમે પામીએ લીલવિલાસને,
'શુભવીર' પ્રભુને શાસને જીહો. નેકં ૭

[દૃષ્ટાંત તરીકે વીરસેન અને કુસુમશ્રી એ બંને જણાં આ વ્રત
પાળી ધણાં સુખી થયાં. અમે પણ શુભવીર પ્રભુના શાસનમાં
સુખ-સંપત્તિને જરૂર પામીશું.]

કાવ્ય

પૂર્વ મુજબ

મંત્ર

ૐ હ્રોં શ્રોં—

પરમપુરુષાય, પરમેશ્વરાય, જન્મજરામૃત્યુનિવારણાય
શ્રીમતે વીરજિનેન્દ્રાય અક્ષતાન યજ્ઞમહે સ્વાહા!

નવમ સામાયિકવ્રતે દશમી દર્પણપૂજા

કુહા

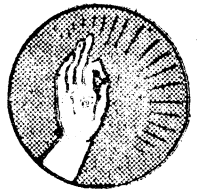
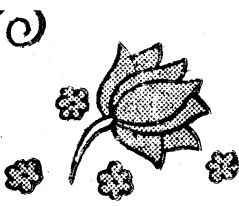
દશમી દર્પણ પૂજના, ધરી જિન આગળ સાર;
આતમ રૂપ નિહાળવા, કહું શિક્ષાવ્રત ચાર.
[કવિ કહે છે: જિનેશ્વર ભગવાનની આગળ દર્પણ ધરીને
હું દશમી પૂજા કર્યું છું. પાંચ આણુવ્રત તે ત્રણ ગુણુવ્રત
વિષે આગળ કહ્યું. હવે આત્મરૂપ નિહાળવા માટે ઉપયોગી ચાર
શિક્ષાવ્રતોને કહું છું, એમાં પહેલા સામાયિક (ચાર વ્રતમાં
નવમું વ્રત) વ્રતની આ દશમી પૂજા છે.]

ઢાળ

હે સુખકારી! આ સંસાર થકી જો મુજને ઉદ્ધરે;
હે ઉપકારી! એ ઉપકાર તુમારો કદીય ન વીસરે.

[હે સુખી કરનાર ભગવંત! આ સંસારમાંથી મારો ઉદ્ધાર
કરો તો, એ તમારો ઉપકાર, હે ઉપકારી, હું ભવોભવમાં
નહિ ભૂલું!]

નવમે સામાયિક ઉચ્ચરીએ;
અમે દર્પણની પૂજા કરીએ,
નિજ આતમ રૂપ અનુસરીએ,
સમતા સામાયિક સંવરીએ. હે સુખકારી૦ ૧

[બાર વ્રતમાંના આ નવમા વ્રતમાં દર્પણની પૂજા કરીએ, ને સામાયિકનું વ્રત અંગીકાર કરીએ. સામાયિકમાં એ ઘડી સમતાભાવ ધારણ કરી આત્મામાં આવતાં નવાં કર્મ રોકીએ ને આત્માના નિજરૂપને અનુસરીએ.]

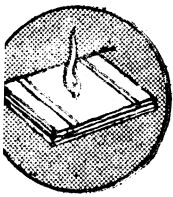
સામાન્યે જિહાં મુનિવર ભાળે,
અતિચાર પાંચ એહના ટાળે;

સાધુ પરે જીવદયા પાળે,
નિજ ઘરે ચૈત્યે પૌષધશાળે. હે સુખકારી૦ ૨

[આ સામાયિક જ્યાં મુનિરાજ હોય ત્યાં કરવું, યા પોતાના ઘેર, ગામના ચૈત્યે કે પૌષધશાળામાં કરવું. આ વ્રત કરતાં સાધુની જેમ વીસ વસાની દયા પાળે, ને સાથે વ્રતના પાંચ અતિચારનો ત્યાગ કરે: ૧. મનનું દુષ્પ્રણિધાન ૨. વચનનું દુષ્પ્રણિધાન, ૩. કાયાનું દુષ્પ્રણિધાન, ૪. અનવસ્થા-અવ્યવસ્થા ને ૫. સ્મૃતિવિહીનતા.]

રાજ, મંત્રી ને વ્યવહારી,
ઘોડા રથ હાથી શણગારી;
વાજિંત્ર ગીત આગળ પાળા,

પરશંસે ૫૨દર્શનવાળા. હે સુખકારી૦ ૩

એણી રીતે ગુરુ પાસે આવી,
કરે સામાયિક સમતા લાવી;
ધડી બે સામાયિક ઉચ્ચરીએ,
વળી બત્રીસ દોષને પરિહરીએ. હે સુખકારીં ૪

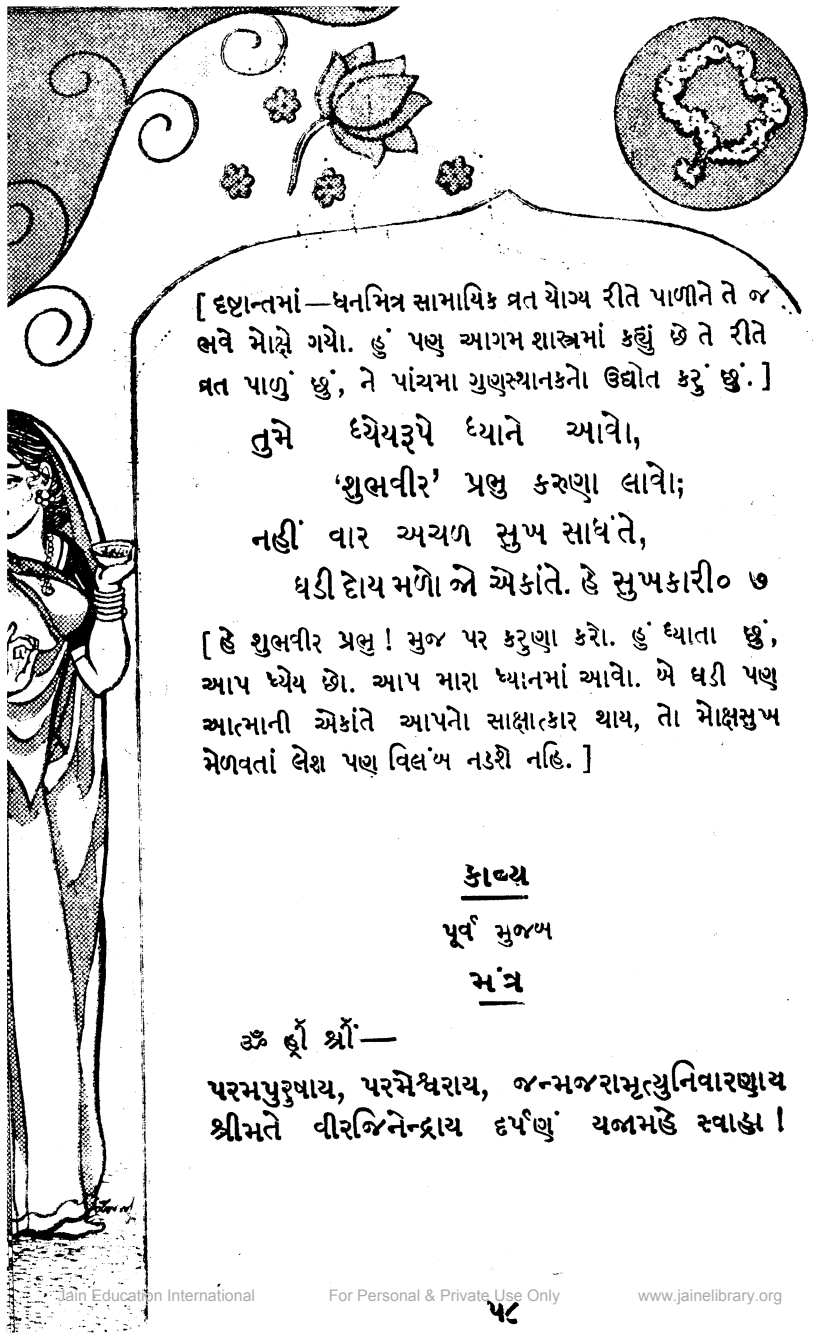
[રાજ, મંત્રી કે શ્રીમંતે સામાયિક કેવી રીતે કરવું, તે કહે છે : તેઓએ ઘોડા, રથ, હાથીને શણગારવા, વાજિંત્રો વગડાવવાં, ગીત ગવરાવવાં. આગળ પોતે પગે ચાલે; આ રીતે ઠાકથી ગુરુ સમીપે આવવું, જેથી અન્ય દર્શનવાળા પણ જૈનદર્શનની પ્રશંસા કરે. આ પછી ગુરુ પાસે આવી સમત્વલાવપૂર્વક બે ધડીનું સામાયિક લે: અને સામાયિકના (૧૦ મનના, ૧૦ વચનના, ૧૨ કાયાના એમ) બત્રીસ દોષ ટાળે.

લાખ ઓગણસાઠ બાણું કાઢી,
પચવીસ સહસ નવસેં જોડી;
પચવીશ પથ્યોપમ ઝાઝેરું,
એ બાંધે આયુ સુરકેરું. હે સુખકારીં ૫

[સમત્વપૂર્વકનું એક સામાયિક કરનાર ૯૨, ૫૯, ૨૫, ૯૨૫ પથ્યોપમ સાધિક દેવગતિનું આયુષ્ય બાંધે.]

સામાયિક વ્રત પાળી યુગતે,
તે ભવ ધનમિત્ર ગયો મુગતે;
આગમ રીતે વ્રત હું પાળું,
પંચમ ગુણુઠાણું અનુવાળું. હે સુખકારીં ૬

[દષ્ટાન્તમાં—ધનમિત્ર સામાયિક વ્રત યોગ્ય રીતે પાળીને તે જ ભવે મોક્ષે ગયો. હું પણ આગમ શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે તે રીતે વ્રત પાળું છું, ને પાંચમા ગુણસ્થાનકનો ઉઘોત કરું છું.]

તુમે ધ્યેયરૂપે ધ્યાને આવો,
'શુભવીર' પ્રભુ કરુણા લાવો;

નહીં વાર અચળ સુખ સાધંતે,

ધડી દોય મળો જો એકાંતે. હે સુખકારીં ૭

[હે શુભવીર પ્રભુ ! મુજ પર કરુણા કરો. હું ધ્યાતા છું, આપ ધ્યેય છો. આપ મારા ધ્યાનમાં આવો. એ ધડી પણ આત્માની એકાંતે આપનો સાક્ષાત્કાર થાય, તો મોક્ષસુખ મેળવતાં લેશ પણ વિલંબ નહીં નહિ.]

કાવ્ય

પૂર્વ મુજબ

મંત્ર

ૐ હ્રૌં શ્રૌં—

પરમપુરુષાય, પરમેશ્વરાય, જન્મજરામૃત્યુનિવારણાય
શ્રીમતે વીરજિનેન્દ્રાય દર્પણં યજ્ઞમહે સ્વાહા !

દશમ દેશાવગાશિક્રમતે અગિયારમી તૈવેદ્યપૂજા

દુહા

વિગ્રહ ગતિ દૂરે કરી, આપો પદ આણહાર;
ઈમ કહી જિનવર પૂજીએ, ઈવી નૈવેદ્ય રસાળ.
[હે ભગવાન! આપની આગળ નૈવેદ્યનો—સ્સભર્યાં પકવાનનો
ચાળ ધરાવું છું, ને માગું છું કે મારી વિગ્રહગતિ દૂર કરો,
અને અનાહારી પદ—સિદ્ધિપદ—આપો.]

ઢાળ

દશમે દેશાવગાશિકે,
ચૌદ નિયમ સંક્ષેપ;
વિસ્તારે પ્રભુ પૂજતાં રે,
ન રહે કર્મનો લેપ, હો જિનજી!
ભક્તિ સુધારસ ઘોળનો રે,
રંગ બન્યો છે ચોળનો રે,
પલક ન છોડયો જાય. ૧

[દશમું વ્રત દેશાવકાશિકઃ આ વ્રતમાં સાતમા દિગ્વ્રતમાં નક્કી કરેલા ચૌદ નિયમોનો વધુ સંક્ષેપ કરવાનો હોય છે. અહીં નિયમોમાં સંક્ષેપ ઉદ્દિષ્ટ છે; પણ પ્રભુની પૂજામાં વિસ્તાર કરવાનો છે, જેથી કર્મનો આત્મા પર અંશ પણ ન રહે. હે જિનેશ્વર! તમારી ભક્તિરૂપી અમૃતના ઘોળનો મજાક-ચોળ-લાલચોળ રંગ લાગ્યો છે. એ રંગ પાકો છે, એક પલવાર પણ તે આછો પડે તેમ નથી.]

એક મુહૂરત દિન-રાતનું રે,

પક્ષ માસ પરિમાણ;

સંવત્સર ઇચ્છા લગે રે,

એ રીતે પરચખ્યાણ હો જિનજી. ભક્તિ૦ ૨

[આ ચૌદ નિયમો એક પળ, એક દિન-રાત, એક પક્ષ, એક માસ, એક વર્ષ પ્રમાણના યા ઇચ્છા મુજબ ધારી શકાય છે]

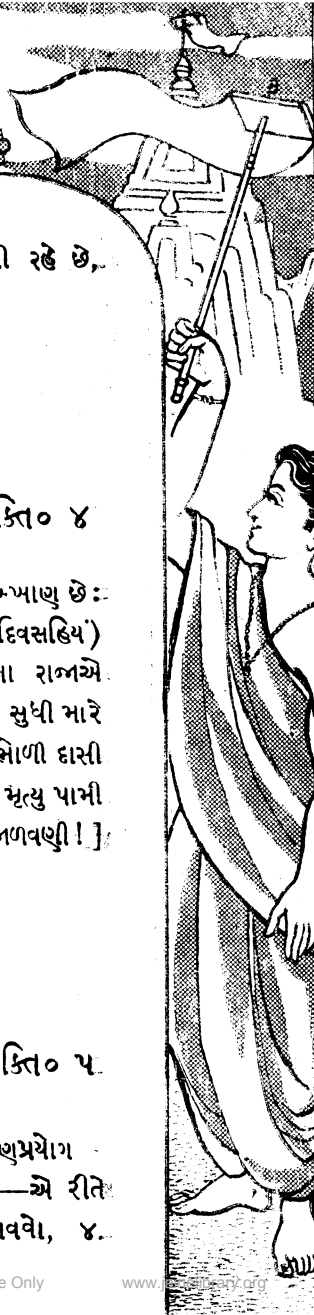
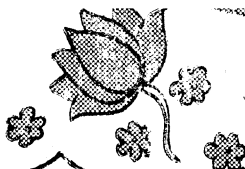
બારે વ્રતના નિયમનો રે,

સંક્ષેપ એહમાં થાય;

મંત્રબળે જમ વીંછીનું રે,

ઝર તે ડંખે જાય હો જિનજી. ભક્તિ૦ ૩

[આ દેશાવકાશિક વ્રતમાં બારેબાર વ્રતનો ને ચૌદ નિયમનો સંક્ષેપ થાય છે, વધુ ત્યાગની મર્યાદા બાંધી શકાય છે. એટલે

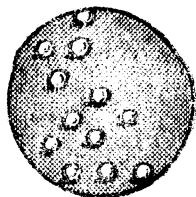
જેમ વીંછીનું ઝેર મંત્રના બળથી હંખમાં આવી રહે છે,
એમ કર્મકષાય ઓછાં થાય છે.]

ગંઠસી ધરસી દીપસી રે,
એહમાં સર્વ સમાય;
દીપકજ્યોતે દેવતા રે,
ચંદ્રાવતંસક રાય હો જિનજી. ભક્તિ૦ ૪

[દેશાવગાશિક વ્રતના આઠ પ્રકારના અભિગ્રહ પર્યજખાણુ છે :
ગંઠસી (ગંઠિસહિયં), ધરસી (ધરસહિયં), દીપસી (દિવસહિયં)
વગેરે એમાં આવી જાય છે. ચંદ્રાવતંસક નામના રાજ્યએ
દીપસી પર્યજખાણુ કર્યું હતું કે દીવો બળે ત્યાં સુધી મારે
કાર્યોત્સર્ગમાં રહેવું; આવો નિર્ણય—અભિગ્રહ કર્યો. ભોળી દાસી
દીવામાં તેલ ખૂટે તેમ નાખતી રહી, આખરે રાજ્ય મૃત્યુ પામી
દેવલોકે ગયો. કેવી અભિગ્રહની મમતા અને ટેકની જાળવણી !]

પણ અતિયાર નિવારીને રે,
ધનદ ગયો શિવગેહ;
શ્રી 'શુભવીર'સુ' માહરે રે,
સાચો ધર્મસનેહ હો જિનજી. ભક્તિ૦ ૫

[આ વ્રતના પાંચ અતિયાર છે : ૧, આણવણુપ્રયોગ
મર્યાદાબહારની વસ્તુ મંગાવવી, ૨. પ્રેષવણુપ્રયોગ—એ રીતે
વસ્તુ મોકલવી, ૩. શબ્દાનુપાત—યુક્તિથી બોલાવવો, ૪.

રેપાનુપાત—મેં—ચેષ્ટાથી બહારનાને બોલાવવા, પ. પુદ્ગલ-
પ્રક્ષેપ—કાંકરો નાખી બોલાવવા. આ પાંચ અતિચાર દૂર કરવા
જોઈએ. દષ્ટાંતે ધનદ શેઠ એ દૂર કરીને મુક્તિએ ગયા. હે શુભ
વીર પ્રભુ ! મારે તમારી સાથે સાચો ધર્મરત્નેહ છે.]

કાવ્ય

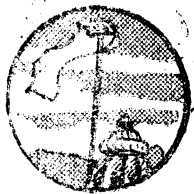
પૂર્વ મુજબ

મંત્ર

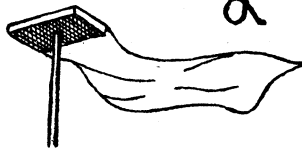
ૐ હ્રીં શ્રીં—

પરમપુરુષાય, પરમેશ્વરાય, જન્મજરામૃત્યુનિવારણાય
શ્રીમતે વીરજિનેન્દ્રાય નૈવેદ્યં યજ્ઞમહૈ સ્વાહા.

એકાદશમ પૌષધવ્રતે જાત્રી દવજપૂજા

કુહા

પડહ વજવી અમારિનો, દવજ બાંધો શુભ ધ્યાન;
પોસહ વ્રત અગ્યારમે, દવજ-પૂજા સુવિધાન.
[અહિસાના પડહ વગડાવો ને શુભ ધ્યાનરૂપ ધળ ફરકાવો.
અગિયારમા પૌષધવ્રતની પૂજામાં ધ્વજપૂજા વિધિપૂર્વક કરો.]

ઢાળ

પ્રભુ પડિમા પૂજને પોસહ કરીએ રે,
વાતને વિસારી રે વિકથા ચારની;
પ્રાચે સુરગતિ સાધે પર્વને દિવસે રે,
ધર્મની છાયા રે તરુ સહકારની,
શીતળ નહિ છાયા રે આ સંસારની;
ફૂડી છે માયા રે આ સંસારની,
કાયની કાયા રે છેવટ છારની,
સાચી એક માયા રે જિન અણગારની. ૧

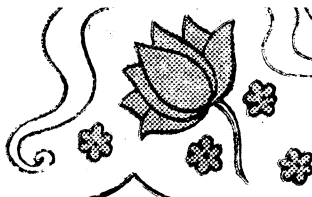
[અગિયારમા પૌષધ વ્રત વિષે કહે છે : પૌષધ શબ્દનું મૂળ ઉપોસથ શબ્દ છે; ઉપોસથનું પૌષધ થયું. આ પૌષધ પ્રભુ-પ્રતિમાની પૂજા કરીને કરવો. અને ચાર વિકથાઓની વાતને એ દિવસે વિસારી દેવી. આ પૌષધ ઘણું કરીને પર્વતિથિને દિવસે થાય છે; અને એ રીતે કરતાં મનનો ઉછરંગ ધણો વધે છે, ને એ વખતે જીવ દેવગતિ પાંધે છે.

ધર્મની છાયા આશ્રવૃક્ષ જેવી છે : ઠંડક આપે છે ને સુસ્વાદુ ફળ આપે છે, તન-મનનો ખોરાક પૂરો પાડે છે. આ સંસારવૃક્ષની છાયા શીતળ નથી, દષ્ટાંત તરીકે તાડ વૃક્ષ જેવી છે. આ સંસારની માયા બધી ખોટી છે. આ કાયા કાચના કુંભ જેવી છે; જરાક ઠોકર લાગે કે એને નદવાઈ જતાં વાર નહિ ! અને આખરે તો માટી માટીમાં લળી જવાની ! માટે સાચી માયા તો જિન અણગારની છે; અન્યથા બધી માયા મિથ્યા છે]

અંશી ભાંગે દેશયક્રી જ પોસહ રે,
એકાસણ કહ્યું રે શ્રી સિદ્ધાંતમેં;
નિજ ધર જઈ ને જયણામંગળ ખોલે રે,
ભાજનમુખ પૂંજી રે શબ્દ વિના જમે. શીતળ૦ ૨

[પૌષધ મુખ્ય ચાર પ્રકારનું છે : આહાર ત્યાગ, શરીરસત્કાર ત્યાગ, અવ્યાપાર ને બ્રહ્મચર્ય. આ ચારના દેશથી ને સર્વથી ગણુતાં આઠ ભાંગા થાય. એમાં દ્વિફસંયોગી ભાંગા ૨૪, ત્રિફસંયોગી ભાંગા ૩૨, ને ચતુઃસંયોગી ભાંગા ૧૬ મેળવતાં કુલ ૮૦ ભાંગા થાય.

આ દેશથી પૌષ્ઠમાં એકાસણું થઈ શકે છે, એમ સિદ્ધાંતમાં કહ્યું છે. એકાસણા માટે પૌષ્ઠવ્રતીએ ઘેર જઈ 'જ્યણામંગળ' (સાધુ ધર્મલાલ બોલે તેમ) બોલવું, ને પછી પાત્ર આદિ પ્રમાણને મૌનપણે ભોજન કરવું.]

સર્વથકી આઠ પહોરનો ચૌવિહાર રે,
સંથારો નિશિ રે કંબળ ડાલનો;
પાંચે પર્વી ગૌતમ ગણધર બોલ્યા રે,
પૂરવ આંક ત્રીસગણો છે લાલનો. શીતળ૦ ૩

[આરે પ્રકારનો સર્વ થકી પૌષ્ઠ કરનારને આઠે પહોરનો ચૌવિહાર હોય છે, ને રાતે બિછાનું—સંથારો ડાલ અથવા બનની કામળનો હોય છે. ગૌતમસ્વામીએ પાંચ પર્વ તિથિઓએ પોસહ કરવાનું કહ્યું છે, અને તેના લાલનો આંક સામાયિક કરતાં ત્રીસગણો કહ્યો છે.]

કાર્તિક શેઠ પામ્યો હરિ અવતાર રે,
શ્રાવક દશ, વીસ વર્ષે સ્વર્ગે ગયા;
પ્રેતકુમાર વિરાધક ભાવને પામ્યો રે,
દેવકુમાર વ્રત રે આરાધક થયો. શીતળ૦ ૪

[દૃષ્ટાંત આપે છે કે આ વ્રત પાળવાથી કાર્તિક શેઠ ઈન્દ્ર-પણું પામ્યા; ને વીર ભગવાનના દશેદશ શ્રાવકો વીસ વર્ષ શ્રાવકધર્મ પાળી સ્વર્ગે ગયા. આ વ્રતની વિરાધના કરવાથી પ્રેતકુમાર દુઃખી થયો, આરાધના કરવાથી દેવકુમાર સુખી થયો.]

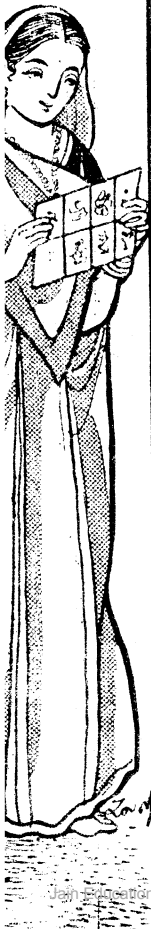

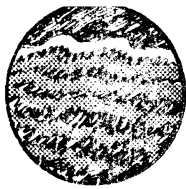
પણ અતિયાર તજી જિનજી વ્રત પાળું રે,
તારક નામ સાચું રે જો મુને તારશો;
નામ ધરાવો નિર્યામક જો નાથ રે,
ભવોદ્ધિ પાર રે તો ઉતારશો. શીતળ ૦ ૫

[આ વ્રતના પાંચ અતિયાર આ પ્રમાણે છે : પડિલેહણ ને પ્રમાર્જન કર્યા વગરનાં શય્યા, સંસ્થારો, સ્થંડિલ-શૌચ ભૂમિ, ને માત્રાની-લઘુશંકાની ભૂમિ વાપરવાં તથા પારણા વખતનાં ખાન-પાનનો અગાઉથી વિચાર કરવો. આ પાંચ અતિયાર તજી વ્રત પાળવા ચાહું છું. હે ભગવન્ ! આપનું બિરુદ તારક છે. મને તારશો, તો એ સાચું હરશે. આપ નિર્યામક-કપ્તાનનું નામ ધરાવો છો તો મને ભવસાગર પાર ઉતારો.]

સુલસાદિક નવ જણને શિવપદ દીધું રે,
કર્મે તે વેળા રે વસિયો વેગળો;
શાસન દીધું ને વળી લાગ્યું મીઠું રે,
આશાભર આવ્યો રે સ્વામી એકલો. શીતળ ૦ ૬

[નવ જણને આપે શિવપદનો કાલ આપ્યો : સુલસા શ્રાવિકા, શ્રેણિક રાજ, અંબડ તાપસ, રેવતી શ્રાવિકા, વીર પ્રભુના કાકા સુપાર્શ્વ, શંખ શ્રાવક, આનંદ શ્રાવક, રાજ કુણિક ને રાજ ઉદાયન. આ બધાએ આપની હાજરીમાં તીર્થંકર નામકર્મ બાંધ્યું. એ વખતે મારાં અશુભ કર્મોના પરિણામથી હું આપનાથી દૂર રહી ગયો. પણ આ ભવમાં આપનું

ધર્મશાસન મેં જોયું, ને મને તે મિષ્ટ ને ઇષ્ટ લાગ્યું. આશાથી
ભરેલો હું એકલો જ આપની પાસે આવ્યો છું; માટે મને
જિનપદ આપો. એકલાપણું એમ બતાવવા માટે છે કે બીજા
કોઈ મારી સાથે નથી, માટે એ પદ મને ઝટ બક્ષી દો !]

દાયક નામ ધરાવો તો સુખ આપો રે,
સુરતરુની આગે રે શી બહુ માગણી ?
શ્રી 'શુભવીર' પ્રભુજી મોઢે કાળે રે,
દીયંતા દાન રે શાખાશી ધણી. શીતળં

ફૂડીં કાચનીં સાચીં ૭

[હે દીનાનાથ ! દયાળુ ! આપ દાતાનું ચિરુદ્ધ ધરાવો છો,
તો મને મોક્ષસુખ આપો. કદપવૃક્ષની પાસે તો એક જ
વાર માગણી કરવાની હોય, વારંવાર નહિ. હે પ્રભુજી ! હું
જાણું છું કે આ યુગમાં મોક્ષસુખની મોંઘારત છે, પણ
મોંઘારત હોય ત્યારે દાન આપો એ જ ખરું પ્રશંસાનું કામ છે.]

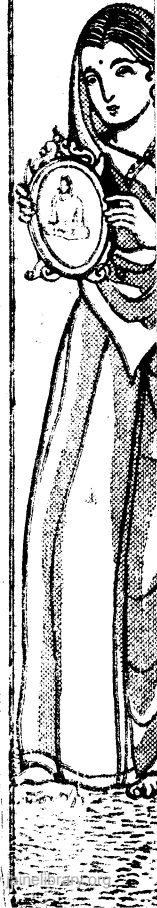
કાવ્ય

પૂર્વ મુજબ

મંત્ર

ૐ હ્રી શ્રી—

પરમપુરુષાય, પરમેશ્વરાય, જન્મજરામૃત્યુનિવારણાય
શ્રીમતે વીરજિનેન્દ્રાય ધ્વજં યજ્ઞમહે સ્વાહા !

દ્વાદશ અતિથિસંવિભાગવ્રતે

તેરમી ફળપૂજા

કુહા

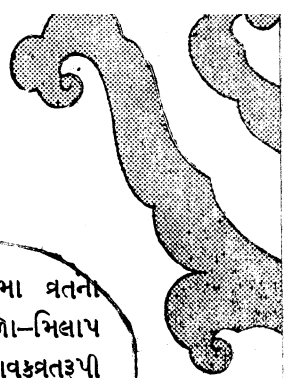
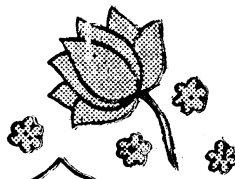
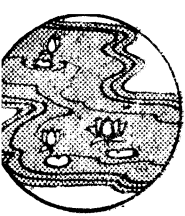
અતિથિ કહ્યા અણુગારને, સંવિભાગ વ્રત તાસ;
ફળપૂજા કરી તેરમી, માગો ફળ પ્રભુ પાસ.

[અતિથિસંવિભાગ નામના બારમા વ્રતમાં અણુગાર-ધરબાર વગરના મુનિને અતિથિ કહ્યા છે: ને તેમને દાન દેવું તે અતિથિ-સંવિભાગવ્રત કહેવાય છે. આ તેરમી ફળપૂજા છે; એ પૂજા કરીને પ્રભુ પાસે ફળ માગીએ!]]

દાળ

ઉત્તમ ફળપૂજા કીજે,
મુનિને દાન સદા દીજે;
બારમે વ્રત લાહો લીજે રે,
શ્રાવક-વ્રત સુરતરુ ફળિયો,
મનમોહન મેળો મળિયો રે. શ્રાવક ૦ ૧

[આ તેરમી ફળપૂજા બારમા અતિથિસંવિભાગવ્રત નિમિત્તે

કરીએ. મુનિને સદા દાન આપીએ, અને બારમા વ્રતના લહાવો લઈએ ! હે પ્રભુ ! મારો મનગમતો મેળો-મિલાપ આજે થયો છે. ને આપના મળવાથી મારું શ્રાવકવ્રતરૂપી કલ્પવૃક્ષ ફળ્યું છે—શ્રાવકજીવન સાર્થક થયું છે.]

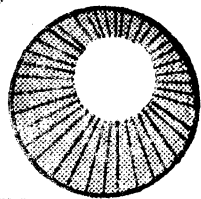
દેશ કાળ શ્રદ્ધા કમીએ,
ઉત્તર પારણે દાન દીએ;
તેહમાં પણ નવિ અતિચરીએ રે. શ્રાવક૦ ૨

વિનતિ કરી મુનિને લાવે,
મુનિથેસણ આસન ઠાવે;
પડિલાલે પોતે લાવે રે. શ્રાવક૦ ૩

દશ ડગલાં પૂંઠે જાવે,
મુનિદાને જ નવિ આવે;
વ્રતધારી તે નવિ ખાવે રે. શ્રાવક૦ ૪

[દેશ-કાળ જોઈ ને, પોતાનાં સ્થિતિ-સમય વિચારીને, શ્રદ્ધા-પૂર્વક વર્તવું. તપસ્યાના પારણે મુનિને દાન દેવું, ને અતિચાર દૂર કરવા. અતિચારોથી વ્રત મલિન થાય છે. આ વ્રતના પાંચ અતિચારો આ પ્રમાણે છે: ૧. સચિત્તનિધાન—નહિ દેવાની બુદ્ધિથી વસ્તુ સચિત્ત પર મૂકવી. ૨. સચિત્તપિધાન—એ જ રીતે નહિ દેવાની બુદ્ધિથી સચિત્ત વડે ઢાંકવી. ૩. વ્યપદેશ—નહિ દેવાની બુદ્ધિથી પોતાની વસ્તુ પારકી કહેવી. ૪. મત્સર

દાન—ગર્વથી આપવું. પ. કાલાતિક્રમ—સમય વીતી ગયે
નિમંત્રણ પાઠવવું.

વ્રતધારી શ્રાવક મુનિરાજને વહોરવાની વિનંતી કરીને પોતાને
ત્યાં તેડી જાય, પછી આસન નાખે, અને પછી પોતાના હાથે
મુનિરાજને ભાવપૂર્વક વહોરાવે. પછી મુનિરાજ ભિક્ષા
લઈને વળે ત્યારે દશ ડગલાં વળાવવા જાય; અને મુનિએ
જે વસ્તુ વહોરી ન હોય, એનો પોતે પણ ત્યાગ કરે.]

મુનિ અછતે જમે દિશિ દાખી,
પોસહપારણે વિધિ ભાખી;
ધર્મદાસ ગણિ છે સાખી રે. શ્રાવક૦ ૫

[કોઈ વાર મુનિનો સંજોગ મળી ન આવે તો, મનમાં એ પ્રકારની
ભાવના લાવીને જમે. ધર્મદાસ ગણિએ આ વિધિ કહ્યો છે,
તે તેઓ તેના સાક્ષી છે.]

એકાદશ પડિમા વહિયા,
સુર ઉપસર્ગે નવિ ચળિયા;
કામદેવ પ્રભુમુખ ચડિયા રે. શ્રાવક૦ ૬

[કામદેવ નામના શ્રાવકે અગિયાર પડિમાનું વહન કર્યું હતું;
એમાં દેવતાઓએ વિદ્વેનો નાખ્યાં, તોય એ વ્રતથી ચળ્યા નહિ.
આ કામદેવ શ્રાવક ભગવાન મહાવીરના મુખે પ્રશંસા પામ્યા.]

ગુણુકર શેઠ ગયા મુગતે,
હું પણ પાણું એ યુગતે;
શ્રી 'શુભવીર' પ્રભુ ભગતે રે. શ્રાવક૦૭

[દૃષ્ટાન્તે-ગુણાકાર શેઠ આ વ્રત પાળી મોક્ષે ગયા. હું પણ તે વ્રત યોગ્ય રીતે આચરું અને વીર પ્રભુની ભક્તિ કરું.]

કાવ્ય

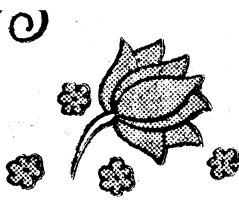
પૂર્વ મુજબ

મંત્ર

ૐ હ્રીં શ્રીં—

પરમપુરુષાય, પરમેશ્વરાય, જન્મજરામૃત્યુનિવારણાય
શ્રીમતે વીરજિનેન્દ્રાય ફલં યજ્ઞમહે સ્વાહા !

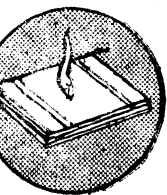
સર્વોપરિ ગીત

વિરતિપણે હું વીનવું, પ્રભુ અમ ધર આવો;
 સેવક-સ્વામીના ભાવથી, નથી કાઈનો દાવો. વિરતિ ૧

[હે પ્રભુ ! આપે કથેલાં વ્રતો મેં ધારણ કર્યાં છે. હું દેશી વિરતિ બન્યો છું. મારું આપને નિમંત્રણ છે : આપ મારા ઘેર પધારો—મારા દિલમાં પધારો. આપનું કહ્યું મેં કર્યું, તેથી હું આપનો સેવક થયો છું, ને આપ મારા સ્વામી થયા છો. હવે આ સ્વામી—સેવક ભાવથી આપ મારા ઘેર પધારો તો એમાં કાઈ વાંધો લઈ શકે તેમ નથી. કૃપાળુ સ્વામી પોતાના સેવકના ઘેર નિઃસંકાયભાવે પધારે છે; માટે આપ મારા હૃદયગેહે પધારો.]

લીલવિલાસી મુક્તિના, મુજ તેહ દેખાવો;
 મનમેળો મેળી કરી, ફેગટ લલચાવો. ૨

[હે મુક્તિમાં મહાલનારા પ્રભુ ! મને પણ એ દેખાડો. મન-
મિલાપ કરીને-તમારી સાથે મનહું જોડયા પછી-હવે નાહક
શા માટે તરસાવો છો ?]

રંગરસીલા રીઝીને, ત્રિશલાસુત આવો;
થાય સેવક તુમ આવતાં, ચૌદ રાજમાં આવો. ૩

[હે ત્રિશલાનંદન ! હે મુક્તિરંગના રસિયા ! ખુશ થઈને
આપ મારા હૃદયગેહે પધારો. આપ આવશો, તો ચૌદ રાજ-
લોકમાં આ સેવકને પણ આવો, આવો થશે, આદરમાન મળશે.]

પંથ વચ્ચે પ્રભુજી મળ્યા, હજી અરધે જાવો;
નિર્ભય નિજપુર પામવા, પ્રભુ પાકો વળાવો. ૪

[હે પ્રભુ ! આપ હજી અરધે પંથે-દેશવિરતિ અવસ્થામાં-
મળ્યા છો; હજી સર્વવિરતિનો અડધો પંથ બાકી છે.
સ્વસ્થાને-મોક્ષ પહોંચવા માટે પ્રભુજી લેશ પણ ભય
વગરના, પાકેપાકા વોળાવ્યા છે.]

શ્રેણી ચડી શૈલેશીએ, પરિશાટન ભાવો;
એક સમય શિવમંદિરે, જ્યોતે જ્યોત મિલાવો. ૫

[શૈલેશી શ્રેણીએ પહોંચી, ચૌદમા ગુણઠાણે જઈને, તમામ
અધાતિ કર્મોને અલગ કરો. હે પ્રભુ ! એક વખત શિવ-
મંદિરમાં આપની જ્યોત સાથે મુજ આત્મજ્યોત જોડી દો !
દીવે દીવો પેટાય-એમ મને પણ આપના જેવો બનાવો.]

નાટક દુનિયા દેખતે, નવિ હોય અભાવો;
શ્રી 'શુભવીર'ને પૂજતાં, ઘેર ઘેર વધાવો.

[હે સ્વામી! આ દુનિયાનું નાટક એવું છે કે એ જોતાં
કંટાળો આવતો નથી; પણ આપને પૂજતાં—આપની વાણી
પ્રમાણે વર્તન કરતાં—ઘેર ઘેર આનંદમંગળ વર્તે છે.]

૨૫૯ શુભવીરના અમૃતલાલ
સમુદ્રા દલમેડો

કળશ

ગાયો ગાયો રે મહાવીર જિનેશ્વર ગાયો,
વીરમુખે વ્રત ઉચ્ચરિયાં જમ,
નરનારી સમુદાયો;
એકસો ચોવીસ અતિયાર પ્રમાણે,

ગાથાએ ભાવ બનાયો રે. મહા ૦ ૧

[કવિ કહે છે કે મહાવીર જિનેશ્વરનું ગીત કયું, સ્તવન કયું-
ભગવાન મહાવીર પાસે નર-નારીના સમુદાયે જે રીતે-જે
ક્રમે વ્રત ઉચ્ચર્યાં ને ઉપાસકદશાંગ સૂત્રમાં વર્ણવ્યાં, એ
રીતે મેં અહીં એકસો ચોવીસ અતિયાર બતાવતાં, એકસો
ચોવીસ ગાથાઓ રચી તે પ્રકારનો ભાવ ભર્યો છે, પૂજન રચી છે.]

વ્રતધારીને પૂજનો વિધિ,
ગણધર સૂત્ર ગૂંથાયો;

નિર્ભય દાવે શિવપુર જાવે,

જેમ જગ માલ છપાયો. રે. મહાં ૨

[વ્રતધારીને માટે પૂજનો વિધિ કહ્યો છે. ગણધર લગવાને સૂત્રમાં એ વાત ગૂંથી છે (લગવાને સૂત્રો કહ્યાં, ગણધરે એને ગૂંથ્યાં). જેમ રાજની છાપ પડેલો માલ બેધડક ને રોકટોક વગર બધે લઈ જઈ શકાય છે, એમ આ દાવો નિર્ભય છે, ને શિવપુર લઈ જનારો છે.]

તપગચ્છ શ્રી વિજયસિંહસૂરિના,

સત્યવિજય સત્ય પાયો;

કપૂર વિજય ગુરુ ખિમાવિજય તસ,

જસ વિજયો મુનિરાયો રે. મહાં ૩

[તપગચ્છમાં શ્રી. વિજયસિંહસૂરિ થયા. તેના સત્યને પ્રાપ્ત કરનારા શ્રી સત્યવિજય પંન્યાસ નામના શિષ્ય થયા. તેમના શિષ્ય કપૂરવિજય થયા. તેમના શિષ્ય ખિમાવિજય થયા. તેમના શિષ્ય મુનિરાય જશવિજયજી થયા.]

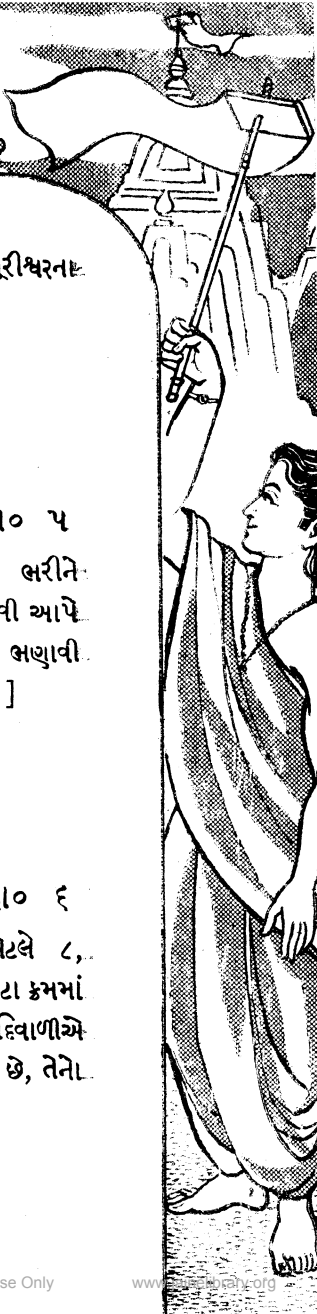
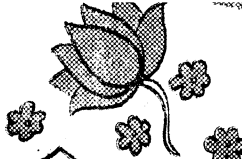
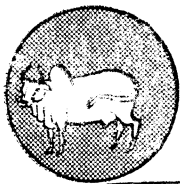
શ્રી શુભવિજય ગુરુ સુપસાયે,

શ્રુત ચિંતામણિ પાયો;

વિજયદેવેન્દ્ર સૂરીશ્વર રાજ્યે,

એ અધિકાર રચાયો રે. મહાં ૪

[મારા ગુરુ શ્રી શુભવિજયજીના સુપ્રસાદથી-પૂર્ણ કૃપાથી-મેં

શાસ્ત્રરૂપી ચિંતામણિ પ્રાપ્ત કર્યો. શ્રી વિજયદેવેન્દ્રસૂરીશ્વરના
રાજ્યમાં આ પૂજાધિકાર નિર્માણ કર્યો.]

કષ્ટ નિવારે, વંછિત સારે,
મધુરે કંઠે મહાયાે;

રાજનગરમાં પૂજા ભણાવી,
ધર ધર ઉત્સવ થાયો રે. મહા ૦ ૫

[આ પૂજાએ મધુરા કંઠે ગાવાથી અથવા મન ભરીને
માણવાથી તમામ કષ્ટ દૂર કરે છે, ને ઇચ્છિત મેળવી આપે
છે. રાજનગર—અમદાવાદમાં સહુ પ્રથમ આ પૂજા ભણાવી
હતી; અને ત્યારે ઘેરઘેર ઉજ્જરંગ વ્યાપી રહ્યો હતો.]

મુનિ વસુ નાગ શશિ સંવત્સર,
દિવાળી દિન ગાયો;

પંડિત વીરવિજય પ્રભુધ્યાને,
જગ જસ પડહ વળાયો રે. મહા ૦ ૬

[પ્રથમ સંકેત—આંક છે. મુનિ એટલે ૭, વસુ એટલે ૮,
નાગ એટલે ૯, ને શશિ એટલે ૧, આ આંકને ઊલટા ક્રમમાં
લેવા. એટલે ૧૮૮૭ થાય. વિક્રમ સંવત ૧૮૮૭ની દિવાળીએ
પં. વીરવિજયજીએ પ્રભુધ્યાનમાં, જેનો જગમાં યશ છે, તેનો
પૂજારૂપી પડહ વગાડ્યો.]

સમાપ્ત

ધરધરમાં જ્ઞાનગંગા રેલાવનાર
સસ્તી, સુધડ ને સુંદર
જ્ઞાનમાળા

શ્રી જીવન-મણિ સદ્વાચનમાળા દ્રષ્ટ
[છ વર્ષનાં પુસ્તકો તયાર છે]

૧ : ૨૦૧૩

૧ લગવાન મહાવીર	૩-૦૦
૨ સદ્વાચન માળા શ્રેણી ૧લી	૨-૫૦
૩ સુવર્ણકંકણ	૧-૦૦
૪ સૌરભ	૨-૦૦
૫ સતની બાંધી પૃથવી	૨-૦૦
૬ સદ્વાચનમાળા શ્રેણી ૨જી	૨-૫૦
૭ અક્ષય તૃતીયા	૦-૪૫

૨ : ૨૦૧૪

૧ લગવાન ઋષભદેવ	૩-૫૦
૨ વીરડાનાં પાણી	૨-૦૦
૩ ભવનું ભાતું	૧-૨૫
૪ સદ્વાચનમાળા શ્રેણી ૩જી	૨-૫૦
૫ પાપ અને પુણ્ય	૨-૦૦
૬ પ્રેમપંથ પાવકની જ્વાળા	૧-૫૦
૭ દહીંની વાટકી	૦-૪૫

૩ : ૨૦૧૫

૧ પ્રેમનું મંદિર	૩-૫૦
૨ જગતશાહ	૩-૦૦
૩ હવે તો જાગો	૨-૦૦
૪ શ્રી નેમ-રાજુલ	૨-૫૦
૫ આંખે આંચો મોર	૧-૫૦
૬ રાગ અને વિરાગ	૧-૨૫
૭ બિન્દુમાં સિન્ધુ	૦-૬૫

૪ : ૨૦૧૬

૧ સંસારસેતુ	૩-૫૦
૨ સદ્વાચનમાળા શ્રેણી ૪થી	૩-૦૦
૩ માતૃદેવો ભવ	૧-૫૦
૪ ત્યાગની વેલી	૧-૫૦
૫ મંત્રીધર વિમલ	૧-૫૦
૬ સૂલી પર સેજ હમારી	૧-૫૦
૭ ચપટી ધોર	૦-૭૫

૫ : ૨૦૧૭

૧ શત્રુ કે અન્વતશત્રુ ભા. ૧	૩-૫૦
૨ " " ભા. ૨	૩-૫૦
૩ નકલંકે મોતી	૨-૦૦
૪ ધર્મરત્નનાં અજવાળાં	૩-૫૦
૫ પાલી પરવાળાં	૧-૫૦
૬ કલ્યાણમૂર્તિ	૧-૦૦
૭ પ્રેરણાની પરખ	૦-૫૦

ક : ૨૦૧૮

૧ ચક્રવર્તી ભરતદેવ	૩-૦૦
૨ નરકેસરી	૪-૦૦
૩ સદ્વાચનમાળા શ્રેણી ૫મી	૩-૦૦
૪ હિમગિરિની કન્યા	૧-૫૦
૫ મૂઠી માણેક	૧-૫૦
૬ પ્રણવ	૧-૫૦
૭ ઉગમતે પ્રભાતે	૦-૭૫

૭ : ૨૦૧૯

૧. ઋણાનુબંધ	(શ્રી. રમણલાલ સોની)
૨. પ્રેમાવતાર ભા. ૧	(જયભિખુ)
૩. „ ભા. ૨	(„)
૪. ભરત-બાહુબલિ	(„)
૫. રંગ કસૂંબી	(આચાર્ય ધીરુભાઈ ઠાકર)
૬. રસોડાનાં રસાયન	(વૈદ્યરાજ જટુભાઈ)

